Hvordan forstås fattigdom i VelfærdsDanmark?

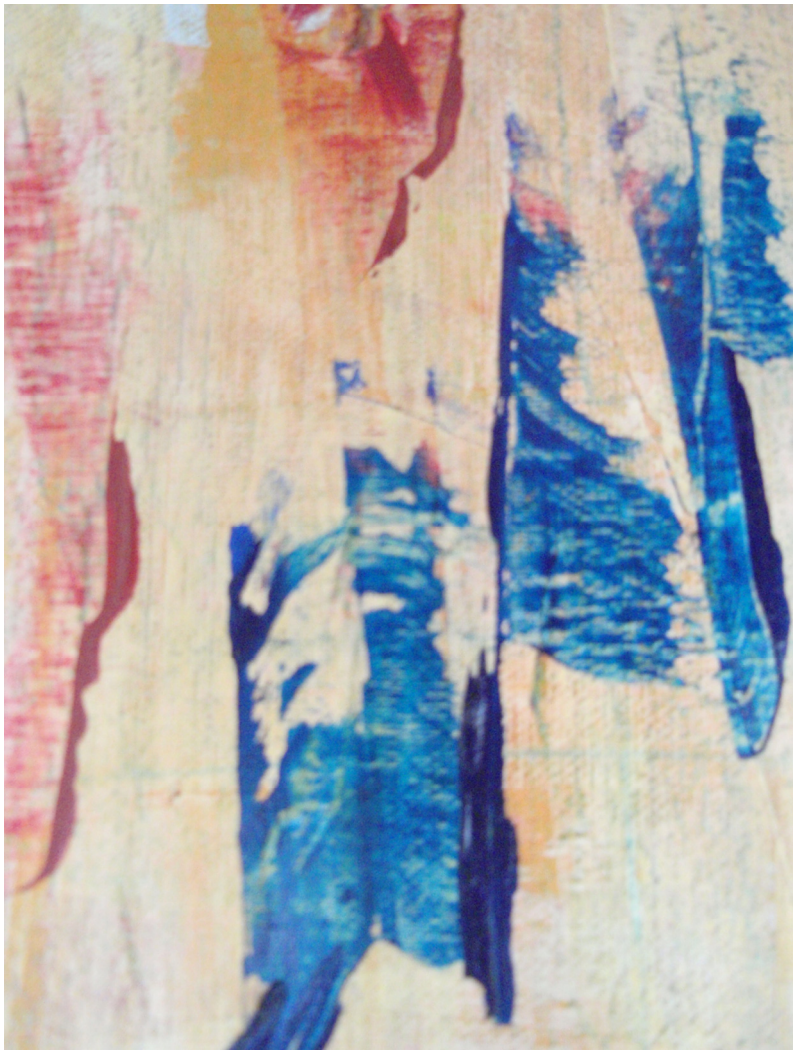

Heidi Sørensen

Juli 2009

Forskningsprojektet: "Konsekvenser af at have de laveste sociale ydelser som forsørgelsesgrundlag". Sociologisk Institut, Roskilde Universitet, CASA og Aalborg Universitet

Hvordan forstås fattigdom i VelfærdsDanmark?

© CASA, Juli 2009

ISBN 978-87-92384-40-9

Elektronisk udgave: ISBN 978-87-92384-41-6

Forskningsprojektet:
"Konsekvenser af at have de laveste sociale ydelser som forsørgelsesgrundlag".
Sociologisk Institut, Roskilde Universitet, CASA og Aalborg Universitet

Forord

Traditionelt set har fattigdom været forstået som det, at man ikke har haft materielle ressourcer til at kunne klare sig i det samfund, man lever i.

Fra midten af 1800-tallet sørgede fattiggårdene for, at de fattige fik mad, tøj og tag over hovedet til at opretholde et eksistensminimum. Med Steinckes socialreform i 1933 blev de sociale love ændret. Det betød for det første, at socialhjælp ikke længere skulle være en almisse, men en rettighed. For det andet skulle socialhjælp ikke længere bare sikre overlevelse, men forebyggelse, revalidering, tryghed og trivsel. Det lagde grundstenen til den danske velfærdsstat, hvor fattigdom har været forstået som en dårligdom, der kunne elimineres gennem velfærd.

Undersøgelser viser, at fattigdommen ikke er elimineret. Politikerne diskuterer fortsat fattigdom. Nogle siger, at den økonomiske fattigdom er blevet erstattet af kulturel fattigdom, andre siger, at selvom vi har fået mere velfærd, kan kulturelle ressourcer ikke give mad på bordet, plads i børnehaven og gaver til jul og fødselsdag. Nogle hævder, at der er børn i Danmark, der ikke får ordentlig mad, fordi deres forældre ikke har nok penge, mens andre stædigt holder fast i, at fattigdom handler om overlevelse og ikke findes i Danmark, men i Afrika.

De mange forskellige opfattelser, der er af fattigdom i Danmark, og den uklarhed, der er om begrebet i dag, er baggrunden for projektet *Hvordan forstås fattigdom i VelfærdsDanmark?* Formålet med den foreliggende rapport er at undersøge, hvilke forståelser af fattigdom der er i Danmark i 2009.

Undersøgelsen falder i to dele. For det første en undersøgelse af *fremstillinger af fattigdom* i de landsdækkende dagblade i perioden 2007-2008 i form af en kombineret kvantitativ og kvalitativ analyse af artikler omhandlende fattigdom i Danmark. For det andet en undersøgelse af *forståelser af fattigdom* gennem kvalitative interview med syv medlemmer af Folketingets socialudvalg fra forskellige partier.

Projektet er del af forskningsprojektet *Konsekvenser af at have de laveste sociale ydelser som forsørgelsesgrundlag*, der er initieret i et samarbejde mellem Rådet for Socialt Udsatte og en forskergrupper under Sociologisk Institut ved Københavns Universitet omfattende forskere ved CASA, Økonomisk Institut ved Københavns Universitet, Aalborg Universitet, Roskilde Universitet og Sociologisk Institut.

Rapporten *Hvordan forstås fattigdom i VelfærdsDanmark?* er skrevet af stud.scient.soc. Heidi Sørensen som led i et praktikforløb i forbindelse med sociologistudiet ved Københavns Universitet. Praktikopholdet er gennemført i CASA i perioden februar til juli 2009 under vejledning af afdelingsleder Finn Kenneth Hansen, som også har fungeret som projektleder.

Juli 2009

Indholdsfortegnelse

1 Resumé og sammenfatning – hvordan forstås fattigdom i Danmark i 2009? 5

1.1 Der er fem diskurser om fattigdom 5
1.2 Der er tre forståelser af fattigdom 6
1.3 Økonomisk versus kulturel fattigdomsforståelse 7
1.4 Perspektiver på fattigdomsforståelse 8

2 Fattigdom i Danmark 11

2.1 Diskussion af fattigdom - historisk 11
2.2 Begreber i fattigdomsdiskussionen 15
2.2.1 Kulturel/åndelig fattigdom versus økonomisk/materiel fattigdom 15
2.2.2 Absolut fattigdom versus relativ fattigdom 15
2.2.3 Primære og sekundære behov – eksistensminimum versus livsstil 16
2.3 Teoretisk ramme til fattigdomsforståelser i Danmark 17
2.3.1 Perspektiver på fattigdom 17
2.3.2 What's the problem? 17
2.3.3 Diskursive repræsentationer af fattigdomsforståelser 18
2.4 Design af undersøgelsen: Forståelsen af fattigdom i Danmark 19

3 Fattigdomsdebatten i de landsdækkende medier 21

3.1 Formål og problemformulering 21
3.2 Datamaterialet: Landsdækkende danske medier 23
3.2.1 Afgræsning af artikeludvalg/søgningsstrategi 23
3.2.2 Beskrivelse af artikeludvalg 24
3.3 Hvem deltager i debatten? Hvad siger de? 26
3.3.1 Fattigdomstemaer 27
3.3.2 Begivenheder 29
3.3.3 Aktører 31
3.3.4 Holdninger 33
3.4 Skematisk oversigt over fattigdomsdiskurser 36

4 Hvad siger de private sociale hjælpeorganisationer om fattigdom? 41

4.1 Indledning 41
4.2 De sociale hjælpeorganisationers deltagelse i fattigdomsdebatten 41
4.3 Fattigdomstemaer 43
4.3.1 Fattigdomsgrænse 43
4.3.2 Sociale hjælpeorganisationer og velgørende arrangementer 44
4.3.3 Sociale ydelser 45
4.3.4 Børnefattigdom 47
4.4 Holdninger til fattigdom 49
4.5 Sammenfatning 50

5 Hvad siger folketingspolitikerne om fattigdom? 53
5.1 Indledning og problemformulering 53
5.2 MF'ernes deltagelse i fattigdomsdebatten 53
5.3 Fattigdomstemaer 55
5.3.1 Sociale ydelser og fattigdom 55
5.3.2 Fattigdomsgrænse og fattigdom i Danmark? 59
5.4 Sammenfatning 62
6 Forståelser af fattigdom 65
6.1 Problemstilling og metode 65
6.1.1 Interviewpersoner og felt 65
6.1.2 Interview og interviewguide 66
6.1.3 Analyse 67
6.2 Fattigdom handler om overlevelse 67
6.3 Fattigdom er ikke at have råd til at leve "Et almindeligt liv" 71
6.4 Fattigdom handler om kultur 75
6.5 Skematisk oversigt over forståelser af fattigdom 79
6.6 Diskussion af de tre forståelser 81
6.6.1 Absolut eller relativ fattigdom? 81
6.6.2 Økonomisk eller kulturel fattigdom? 83
6.6.3 Årsager og skyld 85
6.7 Sammenfatning 87
Litteraturliste 89
Bilag 93
Bilag 1 – Kodebog
Bilag 2 – Udvælgelse af artikler
Bilag 3 – Oversigt over interviewpersoner
Bilag 4 – Interviewguide

1 Resumé og sammenfatning – hvordan forstås fattigdom i Danmark i 2009?

Denne undersøgelse sætter fokus på temaet: Hvordan forstås fattigdom i Danmark i 2009?

Uafhængigt af om der er fattigdom i Danmark eller ej, så lever diskussionen af fattigdom. Politikerne diskuterer fortsat fattigdom, og i 2008 var der 176 artikler i de landsdækkende dagblade, som indeholdt ordet *fattigdom*. I samme periode var *socialt udsat* nævnt 40 gange, *socialt udstødt* blev nævnt en gang, og det samme gjorde *socialt marginaliseret*.

Der er imidlertid mange forskellige opfattelser af, hvad fattigdom er i Danmark, og den uklarhed, der er omkring begrebet i dag, er baggrunden for projektet *Hvordan forstås fattigdom i VelfærdsDanmark?* Formålet med den foreliggende rapport er at undersøge, hvilke forståelser af fattigdom der er i Danmark i 2009.

I første omgang er fremstillinger af fattigdom i danske landsdækkende dagblade blevet undersøgt med henblik på at afdække, hvilke diskurser i form af fattigdomstemaer og holdninger til fattigdom der er på spil. Dernæst er der foretaget kvalitative interview med medlemmer af Folketingets socialudvalg fra syv forskellige partier. Analysen af interviewene har bidraget til en dybere forståelse af – ikke bare hvordan der tales om fattigdom – men hvordan fattigdom forstås.

1.1 Der er fem diskurser om fattigdom

Vi har fundet, at der er fem overordnede fattigdomsdiskurser i de danske landsdækkende dagblade i perioden 2007 og 2008.

To af dem benægter fattigdom i Danmark. Enten ved at afvise det metodiske grundlag, som bestående fattigdomsundersøgelser bygger på – nemlig et relativt fattigdomsmål med argumentet: *"Fattigdom og velstand kan ikke stige samtidig"*, eller ved at afvise brugen af begrebet fattig eller fattigdom i en dansk kontekst: *"I Danmark hedder det ikke fattigdom"*.

Der er tre diskurser, som anerkender, at der er fattigdom i Danmark. De afspejler forskellige holdninger til begrebets indhold, fattigdommens karakter og årsager til fattigdom. En diskurs italesætter fattigdom som et individuelt spørgsmål, som den enkelte selv er ansvarlig for: *"Du er selv ansvarlig"*. Ifølge en anden har fattigdommen ændret form til: *"Fattigdom er manglende kulturelle kompetencer"*. Ifølge en tredje fattigdomsdiskurs handler fat-

tigdom om økonomi. Inden for denne diskurs fokuseres der meget på sociale ydelser: *"Lave sociale ydelser holder folk i fattigdom"*.

Vi har undersøgt forskellige aktørgrupper, som deltager i fattigdomsdebatten med henblik på at se, hvordan disse grupper italesætter fattigdom. Vi har set på henholdsvis de sociale hjælpeorganisationer og folketingspolitikerne.

Det viser sig, at aktører fra sociale hjælpeorganisationer benytter og italesætter den samme diskurs: *"Lave sociale ydelser holder folk i fattigdom"*. Folketingspolitikerne er derimod en langt mere heterogen gruppe, som benytter og italesætter samtlige fattigdomsdiskurser.

Der er dog en tydelig sammenhæng, som viser, at folketingspolitikere fra regeringen eller støttepartiet bruger en benægter-, kultur- eller individorienteret diskurs. Det vil sige, at de benægter fattigdom i Danmark – metodisk eller teoretisk – eller italesætter fattigdom som den enkeltes eget ansvar eller som et kulturelt spørgsmål, som handler mere om kulturelle og personlige ressourcer end om penge. *"Fattigdom er manglende kulturelle ressourcer"-diskursen* benyttes og italesættes af en heterogen gruppe bestående af både regerings- og oppositionspolitikere.

Folketingspolitikere fra oppositionen benytter og italesætter *"Lave sociale ydelser holder folk i fattigdom"-diskursen*. Det vil sige, at de anerkender, at der er fattigdom i Danmark, og at fattigdom handler om økonomi. I den forbindelse peger de på indførelsen af de lave sociale ydelser som primær årsag til fattigdom.

1.2 Der er tre forståelser af fattigdom

Interview med medlemmer af socialudvalget har vist, at der er tre grundlæggende forståelser af fattigdom i dagens Danmark.

Fattigdom handler om overlevelse. Under benægterdiskursen *"Du er selv ansvarlig"* ligger en fattigdomsforståelse, hvor fattigdom er et spørgsmål om *overlevelse*. Fattigdom er, når folk ikke får mad, tøj og tag over hovedet. Det er tilstande, som findes i Afrika, men ikke i Danmark. Hvis folk i Danmark lever under et eksistensminimum eller er økonomisk trængte, er det udtryk for deres eget valg.

Fattigdom handler om kulturelle ressourcer. Der er en *kulturel* fattigdomsforståelse, som definerer sig selv i opposition til den traditionelle økonomiske fattigdomsforståelse. Kernen i forståelsen er, at fattigdom ikke handler om penge, men om kulturelle og personlige ressourcer. Der er derfor ikke fattige i Danmark i økonomisk forstand, men folk, som ikke besidder tilstrækkeligt med kulturelle ressourcer til at leve et godt og velfunge-

rende liv i overensstemmelse med gængs dansk levestandard. Den kulturelle fattigdomsforståelse ligger til grund for benægterdiskurserne *"Fattigdom og velstand kan ikke stige samtidig"* og *"I Danmark hedder det ikke fattigdom"* og kulturdiskursen *"Fattigdom er manglende kulturelle kompetencer"*.

Fattigdom handler om at have råd til et almindeligt liv. Under diskursen *"Lave sociale ydelser holder folk i fattigdom"* ligger en fattigdomsforståelse, som siger, at fattigdom er, hvis folk ikke har råd til at leve et almindeligt liv i overensstemmelse med gængs dansk levestandard.

1.3 Økonomisk versus kulturel fattigdomsforståelse

I fattigdomsdebatten og blandt socialordførerne er der aktører, som har et kulturelt syn på fattigdom, og som forsøger at gøre op med en traditionel økonomisk fattigdomsforståelse. Vi ser dog ikke tegn på, at den traditionelle økonomiske fattigdomsforståelse er alvorligt truet.

For det første fordi anerkendelsen af økonomisk fattigdom i Danmark kvantitativt set er klart dominerende. Det er relativt få ytringer i de landsdækkende dagblade, der benægter fattigdom ved at afvise et begreb eller en undersøgelses metodiske grundlag.

For det andet, fordi den kvantitativt mest dominerende diskurs er *"Lave ydelser holder folk i fattigdom"*, som bygger på en økonomisk fattigdomsforståelse.

For det tredje, fordi langt de fleste fattigdomsundersøgelser bygger på et økonomisk begreb (fx AE-rådet, Det Økonomiske Råd og undersøgelser under EU).

For det fjerde, fordi den kulturelle fattigdomsdiskurs *"Fattigdom er manglende kulturelle kompetencer"*, som bygger på en kulturel fattigdomsforståelse, ikke synes at have kunnet finde fodfæste i de landsdækkende dagblade. Gruppen, som benytter og italesætter diskursen, er heterogen, begrebet "kulturel fattigdom" er ikke entydigt defineret, og det er svært at gøre målbart og anvende på den empiriske virkelighed.

For det femte er *kulturel fattigdom* et kvalitativt vanskeligt begreb, som netop ikke er entydigt defineret.

Vi har set, at både *Kulturel fattigdomsforståelse* og *Et almindeligt liv-forståelse* opfatter fattigdom som det ikke at kunne leve et almindeligt, (godt) velfungerende liv. Uenigheden viser sig primært i årsagen til, at der er mennesker i Danmark, som ikke lever et almindeligt, godt og velfungerende liv.

Et almindeligt liv-forståelsen mener netop, at fattigdom handler om penge, fordi penge er den primære adgangsbillet til at kunne leve et almindeligt liv. Fattigdom er ikke at *have råd* til at købe ordentlig kost, holde børnefødselsdag og gå til fritidsinteresser. Ifølge *kulturforståelsen* handler fattigdom i Danmark ikke om, hvor mange penge folk har, men om hvordan de lever deres liv. Fattigdom er ikke at have kulturelle ressourcer til at få ordentlig kost, holde børnefødselsdag og gå til fritidsinteresser.

1.4 Perspektiver på fattigdomsforståelse

I forlængelse af de fundne fattigdomsdiskurser og -forståelser fremhæves perspektiver, som vi finder relevante for alle, der er interesserede i eller er beskæftigede med fattigdom og/eller socialpolitik.

Der er "en kamp" om, hvordan fattigdom skal forstås
Der er blandt medlemmer af socialudvalget uenighed om, hvordan fattigdom i Danmark skal forstås.

Den traditionelle økonomiske fattigdomsforståelse udfordres af en kulturel fattigdomsforståelse. Der er ikke tegn på, at den ene eller den anden forståelse vil udkonkurrere den anden. Uenigheden, blandt medlemmerne af socialudvalget om, hvordan fattigdom skal forstås, forventes at fortsætte.

Uenigheder om hvordan, fattigdom skal forstås, skaber en række udfordringer.

For det første kan det være vanskeligt at formulere og diskutere socialpolitiske løsninger på fattigdomsområdet, når man uenig om, hvad man snakker om.

For det andet kan politiske diskussioner komme til at handle mere om, hvad *fattigdom* er. Politikerne risikerer at bruge tid og kræfter på at få netop deres forståelse gjort til den dominerende fattigdomsforståelse frem for at formulere realpolitiske programmer på området og finde løsninger for de fattige i Danmark.

For det tredje skaber det forvirring for både politikere, befolkning og vælgere, når *fattigdom* betyder noget forskelligt alt efter hvem, der taler om det. Det skaber en mudret mediedebat, hvor forskellige fattigdomsdiskurser "kæmper" om at for indflydelse på, hvordan vi skal forstå fattigdom.

Forældet forståelse af fattigdom
I datamaterialet er der en forståelse af fattigdom som et spørgsmål om overlevelse – uanset om man befinder sig i Danmark, Afrika eller Rumænien. Grundet sulttilstande i nogle områder i Afrika afvises fattigdom i Danmark. Hvis folk i VelfærdsDanmark ikke kan få pengene til at slå til, er det deres

eget ansvar. De har alverdens muligheder, men bruger pengene forkert eller uhensigtsmæssigt.

Det er en fattigdomsforståelse, som tilhører en anden tid og et andet sted, og derfor ikke passer til leveforholdene i dagens Danmark. At sammenligne sociale forhold i Danmark og Afrika er en pre-velfærdsstatslig forståelse af fattigdom, som hverken finder opbakning i fattigdomslitteraturen eller i fattigdomsforskningen.

Fattigdom i Danmark benægtes på trods af videnskabelige undersøgelser

I både mediedebatten og blandt medlemmer af socialudvalget afviser eller anerkender politikere videnskabelige fattigdomsundersøgelser efter forgodtbefindende.

Vi finder det problematisk, at politikere vurderer og afviser videnskabelige undersøgelsers metodiske grundlag i et omfang, der forhindrer, at der laves fattigdomsundersøgelser, som fx medlemmerne af socialudvalget kan bruge i deres arbejde.

Manglende enighed om, hvordan fattigdom skal forstås, forhindrer, at der kan gennemføres undersøgelser, hvor medlemmerne af socialudvalget kan anerkende resultaterne.

2 Fattigdom i Danmark

2.1 Diskussion af fattigdom - historisk

Fattigdom har gennem tiderne været forstået som mangel på de nødvendige materielle ressourcer til at kunne klare sig i det samfund, man lever i (Hansen i Ejernæs 2004:162f).

Med velfærdsstatens udbygning af overførselsindkomsterne havde man i 1960'erne en optimistisk tro på, at fortsat økonomisk vækst og udbygning af velfærdssamfundet kunne udrydde fattigdommen i Danmark (Elm 2004:194).

Diskussionen i 1980'erne
I 1980'erne skete der en væsentlig socialpolitisk drejning, som fik stor betydning for forståelsen af fattigdom. Fokus blev drejet fra at handle om fattigdom til at handle om socialt udstødte (Hansen 2009:4). Det er ensbetydende med at gå fra at tale om økonomiske til sociale problemer. Ændringen kan tolkes politisk, eller kan ses som forbundet med ændringer i velfærdssamfundet og en erkendelse af, at sociale problemer ikke kun handler om materielt armod, men også om livskvalitetsproblemer som fx manglende sociale tilhørsforhold, sociale netværk og deltagelse i fællesskaber (Hansen 2009:4).

Alligevel var der i Danmark i 1980'erne en erkendelse af fattigdom som et problem. Som reaktion på SFI-rapporten *De Fattigste i Danmark* (Hansen et al., 1987) fremsagde Poul Schlüter i sin nytårstale i 1987 en erkendelse af, at der var fattige mennesker i Danmark ved at referere til de *"tre måske fire procent af alle danskere, der lever i direkte fattigdom."* (Hansen i Ejernæs 2004:161).

Op gennem 1990'erne blev sprogbruget ændret igen, da man gik fra *socialt udstødte* til *socialt udsatte*[1]. Det skyldtes primært, at nogle af dem, som indgik i gruppen *socialt udstødte*, kritiserede begrebet, idet de ikke anså sig selv som udstødte af samfundet. Det gjaldt bl.a. sindslidende (Hansen 2009:6). Ifølge Rådet for Socialt Udsatte er fattigdom et blandt en række problemer, som socialt udsatte ofte har (Hansen 2009:6).

[1] Sociale udsatte dækker over hjemløse, sindslidende, prostituerede, stofmisbrugere, alkoholmisbrugere, flygtninge, indvandrere, grønlændere i Danmark samt *"mennesker, som på grund af andre alvorligt problemer befinder sig i udkanten af det sociale fællesskaber"* (Rådet for Socialt Udsatte i Hansen 2009:7).

Diskussionen i 1990'erne

I 1990'erne så man igen tendenser til at dreje fokus væk fra at forstå samfundets dårligst stilledes problemer som økonomiske. Med begrebet *Den Ny Fattigdom*[2], introduceredes et fattigdomsbegreb, som var fri for økonomi, men derimod handlede om kulturelle og personlige ressourcer. Tidligere socialminister Karen Jespersen var en central bidragyder til denne forståelse af fattigdom. I bogen *Opgør med den ny fattigdom*, forstår hun fattige som:

> *"... mennesker, der er fattige på livskvalitet, fattige på indflydelse, uden oplevelse af at have magt over deres eget liv."*
> Jespersen 1999:9

Denne tendens til at gå fra en materialistisk til en kulturel forståelse af fattigdom bakkes op af Kasper Villadsens historiske analyse af det sociale arbejde fra 1700-tallet og frem til i dag. I bogen *Det sociale arbejdes genealogi* argumenterer han for, at 1700-tallets filantropiske syn på socialt arbejde er kommet tilbage i 1980'erne og 1990'erne. Det betyder bl.a., at socialt arbejde handler om at frigøre den enkelte til at gøre brug af de ressourcer, som ligger skjult og undertrykt af sociale problemer. Det handler om hjælp til selvhjælp, og om at den enkelte skal hjælpes til at realisere sig selv. I 1980'erne ændredes socialpolitikken fra passiv hjælp rettet mod forsørgelse til aktiv hjælp rettet mod selvhjælp og aktivering (Hansen 2009:14, Villadsen 2004:210ff). I et fattigdomsperspektiv drejes fokus fra ydre, materiel fattigdom til indre, åndelig fattigdom (Villadsen 2004:210ff).

Trods 1980'erne og 1990'ernes tendentielle forsøg på at indføre et kulturelt syn på fattigdom, er det materielle perspektiv bestået som det dominerende. Det ses fx i de undersøgelser, der er gennemført på området, og som anvender begrebet fattigdom, og som bygger på et materielt fattigdomsbegreb. Eksempelvis har EU-kommissionen løbende haft fokus på fattigdom ved at køre tre fattigdomsprogrammer i perioden 1979-1994 og rette øget fokus på fattigdomsbekæmpelse og social udstødning i Amsterdam-traktaten og på Det Europæiske Råds møde i 2000 (Hansen i Ejernæs 2004.161f). I Danmark har bl.a. SFI, CASA, Finansministeriet og Arbejderbevægelsens Erhvervsråd foretaget undersøgelser, der bygger på et materielt fattigdomsbegreb.

---

[2] *Den ny fattigdom* er et ofte anvendt begreb. Der er dog ikke en entydig definition eller en konsistent forståelse af begrebet. I den lille antologi *"Den ny fattigdom – Kan vi være den bekendt?"* reflekterer 8 forskere og debattører over begrebet i en række artikler. Her bliver det klart, at *ny fattigdom* er et svært definerbart begreb, som søger at opfange mennesker, der *"... tilhører en risikogruppe, der bliver potentielle tabere eller marginaliserede. De er ikke nødvendigvis fattige i den traditionelle betydning, de er fattige på en anden måde, der handler om at være uden for og få et dårligt liv. Det er her begrebet ny fattigdom forsøges anvendt til at opfange de udfordringer, der i dag gør sig gældende. Men det er måske at strække fattigdomsbegrebet for meget?"* (Jørgensen i *"Den Ny fattigdom - Kan vi være den bekendt?"* 2008:4).

Den seneste diskussion

Fattigdomsdebatten og forståelsen af fattigdom som en kulturel størrelse fik en opblomstring i foråret 2009, da social- og indenrigsminister Karen Ellemann udtalte, at fattigdom ikke handler om penge, men om personlige ressourcer:

> *"... For mig at se handler fattigdom altså om væsentligt flere ting, og du må se fattigdom som et overordnet begreb, hvor det handler dels om økonomi, men hvor det i høj grad også handler om muligheder, personlige ressourcer osv."* 21 Søndag DR1, 26.4.2009

Dette synspunkt blev bakket op ad Venstres socialordfører Ellen Trane Nørby, som kort tid efter åbnede muligheden for at etablere en officiel fattigdomsgrænse i Danmark. En fattigdomsgrænse, som ikke bygger på økonomiske, men kulturelle indikatorer:

> *"Økonomien skal stadig være en indikator, men det skal ikke være den eneste. Der findes også en form for fattigdom, som ikke handler om penge, men som også kan føre til en marginalisering i samfundet […]. Fattigdom er jo ikke et parameter, som er forbeholdt personer, der har få penge, men også gælder folk, der har mange penge, men som ikke har styr på dem. Ofte har vi en berøringsangst over for de personer, som umiddelbart ser velfungerende ud på overfladen."*
> Politiken, 8.5.2009

Der er dog grund til at stille spørgsmålstegn om denne forståelse af fattigdom i Danmark rent faktisk udgør et reelt alternativ i 2009 til den traditionelle materialistiske forståelse, som trods alt har været fremherskende i forskningsbaserede undersøgelser, socialpolitiske partiprogrammer, blandt politikere, sociale hjælpeorganisationer og medier.

AErådet har løbende udgivet rapporter under temaet fattigdom (Fx Arbejderbevægelsens Erhvervsråd 2007). SFI og Red Barnet har undersøgt Børnefattigdommen i Danmark fra 2002 til 2008 (Deding et al., 2009) og i 2007 undersøgte Danmarks tre størst kommuner fattigdommen blandt deres respektive borgere (Københavns Kommune 2007, Gundgaard 2007, Reeh 2007), og Det Økonomiske Råds vismandsrapporter indeholder undersøgelse af fattigdom (Det Økonomiske Råd 2006). CASA har ligeledes beskæftiget sig med fattigdom (fx Social Årsrapport 2006). Finansministeriet anvender ikke begrebet fattigdom, men derimod *lavindkomstgrupper*, men deres beregninger bygger på det økonomiske medianmål (Finansministeriet 2006). Et mål, som også EU anvender (Abrahamson et al., 1996). Disse undersøgelser bygger alle på en økonomisk forståelse af fattigdom. Når et økonomisk fattigdomsmål bruges flittigt i undersøgelser, kan det skyldes begrebets anvendelighed i form af vægt på fakta og empiri. Et rent økonomisk mål som indkomst er let målbart og sammenligneligt. Det bliver van-

skeligere, når man forsøger at få mål på et mere løst begreb som kulturelle ressourcer[3].

I 2008 var der 176 artikler i de landsdækkende dagblade, som indeholdt ordet *fattigdom*. I samme periode var *socialt udsat* nævnt 40 gange, *socialt udstødt* blev nævnt en gang, og det samme gjorde *socialt marginaliseret*[4].

På den ene side er der en tendens til, at den traditionelle materialistiske forståelse af fattigdom udfordres af en kulturel forståelse i både 1980'erne og 1990'erne. På den anden side ser den materialistiske forståelse ikke svækket ud. De seneste års ændringer på kontanthjælpsområdet kan ses som et udtryk for økonomisk fattigdom, idet kontanthjælpssystemet handler mere om økonomisk adfærdsregulering end fx opfyldelse af familiers behov og forsørgerbyrde (Rådet i Hansen 2009:11).

Formål med undersøgelsen

Set i et historisk lys over de seneste 30-40 år er der således forskellige opfattelser af, hvad fattigdom er for en størrelse i dagens Danmark. Formålet med denne undersøgelse er at kaste lys over, hvilke forskellige forståelser der er af fattigdom. Undersøgelsens overordnede problemformulering lyder: *Hvordan forstås fattigdom i Danmark i 2009?*

Undersøgelsen falder i to overordnede dele. For det første en undersøgelse af *fremstillinger af fattigdom* i de landsdækkende dagblade. Her rettes der særligt fokus på hhv. de private sociale hjælpeorganisationer og folketingspolitikernes fremstillinger af fattigdom. Undersøgelsen er en kombineret kvantitativ og kvalitativ analyse af artikler omhandlende fattigdom i Danmark i landsdækkende dagblade i perioden 2007-2008. For det andet undersøgelse af medlemmer af Folketingets socialudvalgs *forståelser af fattigdom* gennem kvalitative interview med syv medlemmer af Folketingets socialudvalg fra forskellige partier.

---

[3] Det skal understreges, at der findes mange forskellige forståelser af økonomisk fattigdom, og der er udledt ganske forskellige mål på baggrund af økonomiske forståelser. Nogle ser udelukkende på indkomst – fx i forhold til resten af befolkningens indkomster. Det gælder fx medianmålet, som siger, at en person er fattig, hvis vedkommende har indtægt, som ligger under 50 % af medianindkomsten. Sådan forstår og måler Finansministeriet og EU fattigdom. Af "mindre økonomiske" forståelser og mål kan nævnes budgetmetoden eller afsavnsmetoden. Budgetmetoden, som tager udgangspunkt i, hvor meget en almindelig livsførelse koster, har bl.a. været brugt i Københavns Kommunes fattigdomsundersøgelse (Københavns Kommune 2007). Afsavnsmetoden, som tager udgangspunkt i de afsavn, som folk har på grund af økonomi, har bl.a. CASA brugt (CASA 2004, Hansen 1990). For uddybelse af budget- og afsavnsmetode se Hansen i Ejernæs 2004:175ff).

[4] Infomediasøgning. Antal artikler i de store landsdækkende dagblade, hvor det pågældende ord indgår i artikelhovedet.

2.2 Begreber i fattigdomsdiskussionen

I det følgende redegøres for centrale begreber inden for teorier om fattigdom

2.2.1 Kulturel/åndelig fattigdom versus økonomisk/materiel fattigdom

Vi forstår økonomisk eller materiel fattigdom som den traditionelle form for fattigdom, som defineres ved ikke at have tilstrækkeligt med penge eller materialiteter (mad, tøj, tag over hovedet etc.). Hvad der er "tilstrækkeligt" er et andet spørgsmål, som henfører til diskussion mellem absolut og relativ fattigdom.

Kulturel eller åndelig fattigdom, som Kaspar Villadsen kalder det (Villadsen 2004), knytter sig til begrebet *ny fattigdom*, som blandt andre Karen Jespersen har været fortaler for.

> *"Det er dem, der i mange år har været uden kontakt til arbejdsmarkedet, de har ingen uddannelse og ofte store sociale og personlige problemer. Det kan være kontanthjælpsmodtagere, førtidspensionister, langtidssyge. Men det er også dem, der har lav livskvalitet: Depressioner, ensomhed, angst, aggressioner."* Jespersen 1999:9

I *Det sociale arbejdes genealogi*, skelner Kaspar Villadsen mellem åndelig og materiel fattigdom – med henvisning til Karen Jespersen som fortaler for den åndelige, hvor hovedargumentet er, at:

> *"Den materielle hjælp har ingen virkning, så længe den åndelige fattigdom består..."* Villadsen 2004:10

Den fattige hjælpes således ikke gennem materiel bistand, men gennem moralsk dannelse (Villadsen 2004:254). Fattigdom handler således ikke om penge, men om tanker, moral, personlighed og "indre velfærd", som Karen Jespersen kalder det.

2.2.2 Absolut fattigdom versus relativ fattigdom

Absolut og relativ fattigdom kan forstås med udgangspunkt i en diskussion mellem Amartya Sen, som plæderer for et absolut syn på fattigdom, og Peter Townsend, som plæderer for et relativt[5].

Fattigdom er ifølge Amartya Sen en absolut størrelse, som er uafhængig af andres situation, men blot handler om at have materielle goder til overlevelse:

[5] Diskussionen af absolut versus relativ fattigdom er yderst omfattende, men kan ifølge Erik Jørgen Hansen ses som en diskussion mellem Amartya Sen og Peter Townsend (Hansen 1989:84ff). Der er således en del perspektiver og nuancer, der her er udeladt til fordel for begreberne metodisk og analytisk anvendelighed.

"Fattigdom er ikke blot er spørgsmål om at være relativt fattigere end andre i samfundet, men derimod ikke at have nogle basale muligheder for materiel velbefindende – det er savnet af bestemte minimale "muligheder"." Sen I Hansen 1989:84f

Som eksempel til at underbygge sit synspunkt, siger Sen, at:

"hvis en person må betragtes som fattig, fordi han er ude af stand til at få tilfredsstillet sin sult, så kan denne fattigdomsdiagnose ikke ændres alene ved den kendsgerning, at også andre lider sult, således at denne person relativt set altså ikke er værre stillet end de fleste andre." Sen I Hansen 1989:85

Townsend kritiserer bl.a. Sens absolutte fattigdomsbegreb for at undervurdere betydningen af andre behov end fødevarer og andre "fysiske" goder og definerer et relativt fattigdomsbegreb:

"Individer, familier og befolkningsgrupper må siges at befinde sig i fattigdom, når de mangler ressourcerne til at skaffe sig den slags mad, deltage i de aktiviteter og have de levevilkår og bekvemmeligheder, som er sædvanlige, eller i det mindste almindeligt anerkendte i det samfund, man lever i. Deres ressourcer er så alvorligt under, hvad den gennemsnitlige person eller familie råder over, at de derfor er udelukket fra gængse livsmønstre, skikke og aktiviteter."
Townsend i Hansen 1989:94

2.2.3 Primære og sekundære behov – eksistensminimum versus livsstil

B.S. Rowntree[6] skelner mellem primære og sekundære behov. Primære behov er tilstrækkelig:

"... mad, husly og tøj nok til at opretholde bare den fysiske ydeevne hos en familie af moderat størrelse [...] og at der ikke tillades nogen udgift ud over, hvad der er absolut nødvendig for at opretholde den blotte fysiske ydeevne." Rowntree i Hansen 1989:94

Sekundære behov er dem, der kan opfyldes efter de primære. Det vil sige de behov, som går ud over opretholdelse af den fysiske ydeevne – overlevelse. Eksempelvis de behov, som Townsend mener, skal opfyldes for, at en person ikke kan betragtes som fattig – deltagelse i gængse livsmønstre, skikke og aktiviteter.

Man kan således tale om en fattigdom, som handler om at få opfyldt primære behov. At have tøj, mad og tag over hovedet, som sikrer overlevelse. Det handler om et leve på et eksistensminimum eller *blot at eksistere*, som Erik Jørgen Hansen formulerer det. Heroverfor står et fattigdomsbegreb, som handler om *at leve* (Hansen 1989:97). Fattigdom handler også om opfyldel-

[6] En skelnen han foretog i sine undersøgelser af fattigdommen blandt arbejderklassen i York i 1889 (Hansen 1989:93).

se af sekundære behov og om at være del af den gængse livsstil i det samfund, man lever i (Hansen 1989:97).

2.3 Teoretisk ramme til fattigdomsforståelser i Danmark

2.3.1 Perspektiver på fattigdom

Som vi har peget på indledningsvis, ser der ud til at være flere forskellige forståelser af fattigdom i dagens Danmark. I Carol Bacchis analytiske ramme vil det sige, at fattigdom som et problem i et socialpolitisk felt repræsenteres på forskellige måder. Denne analytiske tilgang kalder hun *What's the problem?*, og den vil danne den teoretiske ramme om denne undersøgelse.

I Bacchis terminologi kan man sige, at forskellige forståelser af fattigdom repræsenteres forskelligt gennem forskellige fremstillinger eller diskurser. Hun foreslår et teoretisk analyseperspektiv, som fokuserer på, hvordan politiske spørgsmål repræsenteres som problemer frem for løsninger. Før man spørger, hvordan fattigdom løses, må man spørge, hvordan fattigdom repræsenteres som et socialpolitisk tema. Vi må spørge, hvordan fattigdom er konstitueret som forskellige konkurrerende repræsentationer.

Bacchis tilgang ligger op til at undersøge, hvilke antagelser der ligger til grund for at fremstille fattigdom på forskellige måder. Det handler om at undersøge, hvilke perspektiver der lægges på fattigdom, om hvordan fattigdom grundlæggende forstås. Dette perspektiv bygger hun på en antagelse om, at uenigheder vedrørende (social)politiske spørgsmål i virkeligheden opstår, fordi der anlægges nogle forskellige grundlæggende perspektiver på emnet.

2.3.2 What's the problem?

"What's the problem? – A shorthand for 'what's the problem represented to be?" (Bacchi 1999:1) er et analytisk redskab til at analysere uenigheder inden for fx socialpolitik. Idéen er, at måden, hvorpå vi tænker et problem, ligger til grund for måden, hvorpå vi tænker, det kan/bør løses (Bacchi 1999:2). Grundlæggende måder, som fattigdom tænkes og forstås på, ligger således til grund for måden, hvorpå den fremstilles og repræsenteres i fx medierne. Man skal derfor ikke spørge: "Hvad er problemet med fattigdom?" men derimod: "Hvad er det for problemer eller uenigheder, som fattigdom repræsenterer?" (Bacchi 1999:8).

Problemrepræsentation er kernebegrebet i Bacchis What's the problem?-tilgang, og hun definerer det som:

> *"... the guiding premise of What's the problem? approach, is that every policy proposal contains within it an explicit or implicit diagnosis of the 'problem', which I call its problem representation."*
> Bacchi 1999:2

Problemrepræsentation forstås som et begreb, der kan bruges til at forklare, hvorfor fx fattigdom fremstilles forskelligt i medierne. Forskellige fremstillinger (repræsentationer) bygger nemlig på forskellige eksplicitte eller implicitte forståelser af fattigdom – forskellige 'diagnoser' af fattigdom. Eller som vi så indledningsvis: Forskellige perspektiver på fattigdom.

For at forstå forskellige fremstillinger eller repræsentationer af fattigdom, må vi derfor spørge til det implicitte "problem"[7] i fattigdom, som skaber forskellige repræsentationer, hvilket svarer til at spørge: *"Hvilke grundlæggende forståelser af fattigdom repræsenterer forskellige fremstillinger af fattigdom (fattigdomsdiskurser) i Danmark"?*

2.3.3 Diskursive repræsentationer af fattigdomsforståelser

Fokus på, hvordan fattigdom repræsenteres, fordrer ifølge Bacchi, at fokus rettes mod diskurser, som defineres som det sprog, de begreber og de kategorier, der indrammer fx fattigdom:

> *"The focus on interpretations and representations means a focus on discourses, defined here as the language, concepts and categories employed to frame an issue."* Bacchi 1999:2

Vi skal undersøge diskurserne, siger Bacchi i en reference til Foucault, fordi problemer eller uenigheder skabes i diskursen. I diskursen bringes problemet – fattigdommen – nemlig ind i et spil om sandt og falsk og som en genstand for moralsk, videnskabelig og politisk analyse:

> *"... All those discoursive practices that introduce something into the play of true and false and constitute it as an object for moral reflection, scientific knowledge or political analysis."*
> Foucault i Bacchi 1999:2

Det er altså vigtigt at rette blikket mod diskurserne og de diskursive praksisser, fordi diskurser ikke er anonyme platforme, men derimod bringer temaet fattigdom til diskussion ved at gøre det til genstand for refleksion.

---

[7] Ifølge Bacchi behøver et tema ikke være et problem for at kunne være genstand for den analyseramme, som *What's the problem?* tilbyder: *"A What's the problem? Approach insists that it is crucial to reflect upon the representations offered both by those who describe something as a problem and those who deny an issue problem status."* (Bacchi:4). Det vil sige, at tilgangen også kan bruges, selvom fattigdom ikke anses som et problem.

Derved åbnes muligheden for, at der kan stilles spørgsmålstegn til, hvordan fattigdom forstås. Der bliver derved mulighed for fx at revidere begrebet.

På baggrund af Bacchis teori formuleres to begreber, som er denne undersøgelses teoretiske omdrejningspunkt:

Det ene er begrebet *fattigdomsdiskurser,* hvorved vi forstår de sproglige repræsentationer, hvor grundlæggende fattigdomsforståelser repræsenteres.

Det andet er begrebet *fattigdomsforståelse,* hvorved vi forstår de antagelser eller grundlæggende forståelser af fattigdom, som ligger til grund for forskellige fattigdomsdiskurser.

Skåret ind til benet betyder det, at forskellige grupper eller aktører har forskellige forståelser af fattigdom, som gør, at de skaber forskellige diskurser, når de ytrer sig om fattigdom i fx medierne.

2.4 Design af undersøgelsen: Forståelser af fattigdom i Danmark

Med inspiration fra Bacchi skal afslutningsvis redegøres for, hvordan hendes analytiske ramme bruges til at undersøge forståelser af fattigdom i Danmark[8].

Det er fattigdomsdiskurser – dvs. repræsentationer af fattigdom – som vi i første omgang har været interesseret i at belyse med henblik på at undersøge, hvordan fattigdom forstås i Danmark i 2009. Da vi har ønsket et bredt perspektiv, har vi undersøgt fremførelse af synspunkter og holdninger til fattigdom i de danske landsdækkende dagblade.

Der har vist sig at være forskellige diskurser, der forsøger at definere, hvad fattigdom er for en størrelse, og uenigheder mellem forskellige aktører, som forsøger at sætte den diskursive dagsorden. Men fattigdomsdebatten har ikke kunnet give viden om, hvilke dybere fattigdomsforståelser som diskurserne trækker på. Et spørgsmål som vi anser for yderst centralt. Med Bacchi kan man sige, at vi har fået svar på ”What’s the problem?”, men ikke ”What’s the problem represented to be?”.

[8] Det skal påpeges, at vi ikke bruger hele Bachhis *What’s the problem?*-tilgang som analysemodel. Vi bruger derimod den teoretiske ramme, der bruges til at indfange forholdet mellem *fattigdomsdiskurser* og *fattigdomsforståelser*. Bacchi påpeger eksplicit, at hendes model og fx tilhørende analysespørgsmål ikke skal bruges slavisk, men er forslag til inspiration (Bacchi 1999:12).

Efter at have undersøgt fattigdomsdiskurserne, som de fremkommer i det brede mediebillede, har vi derfor undersøgt, hvilke problemstillinger i forhold til fattigdom som de repræsenterer.

Folketingspolitikerne – særlig dem inden for det socialpolitiske felt – udgør en væsentlig stemme i fattigdomsdebatten. De er med til at sætte den diskursive dagsorden omkring fattigdom. Derfor finder vi det i særlig grad interessant at undersøge netop deres grundantagelser omkring fattigdom.

Undersøgelsen af *fattigdomsdiskurserne* udgøres af artikelmaterialet. Her repræsenteres fattigdom på forskellige måder i form af sprog, begreber og kategorier. Den diskursive repræsentation af fattigdom bygger på nogle iboende problemstillinger – de "problemer" eller den grundlæggende *fattigdomsforståelse*, som repræsenteres. Belysningen af disse grundlæggende *fattigdomsforståelser* bygger på kvalitative interview med 7 folkevalgte socialordførere. På den måde bruges Bacchi som teoretisk ramme for at koble en analyse af fattigdomsdiskurser og en analyse af de grundforståelser, som diskurserne bygger på.

3 Fattigdomsdebatten i de landsdækkende medier

3.1 Formål og problemformulering

Som vi har set indledningsvis, er der mange forskellige opfattelse af, hvad fattigdom er for en størrelse. Mange af disse forståelser udtrykkes gennem medierne, hvor en lang række forskellige aktører kommer til orde og ytrer sig om fattigdom.

Der kan være mange grunde til, at aktører ytrer sig om fattigdom i medierne. Politikere kan fx være interesserede i at få netop deres holdning ud til befolkningen i håb om at kunne påvirke vælgernes meninger og holdninger og/eller vinde deres stemmer. Fagfolk og private sociale hjælpeorganisationer kan være interesserede i at diskutere fattigdom for at skabe en videnskabelig funderet debat og/eller rette fokus på et politisk og samfundsmæssigt område, som de finder vigtigt.

Medierne er i særdeleshed interessante som platform for sproglige ytringer om fattigdom, da de kan nå langt og bredt ud i befolkningen. Som Ann-Helén Bay og Jo Saglie siger i deres rapport om velfærdsdebatten i de norske landsdækkende dagblade, kan mediestof påvirke befolkningen og den politiske elite (Bay og Saglie 2003:10). I deres optik kan politisk mediepåvirkning opdeles i to hovedformer: 1: Påvirkning af vælgernes holdninger og præferencer samt 2: Den politiske beslutningsproces (Bay og Saglie 2003:11).

At ytre sig om fattigdom vil sige, at en aktør udsiger noget om fattigdom. Det er relevant at undersøge ytringer, fordi en ytring aldrig kan være betydningsløs eller anonym. Det er et synspunkt, som trækker på den sprogfilosofiske tradition med rødder tilbage til den sene Wittgenstein og senere John Austin, hvis centrale pointe var, at tale altid er at handle[9]. Det vil sige, at en ytring – eller en talehandling – altid indeholder en handling, hvorfor man aldrig "bare siger noget". En pointe, som blandt andre den franske diskursteoretiske tradition bygger videre på. Det centrale er, at sproglige ytringer aldrig er anonyme, men altid konstruerende.

Gennem praktisk deltagelse i fattigdomsdiskussioner italesætter aktørerne forståelser af fattigdom. Ved at diskutere og tale om fattigdom skabes nogle *diskurser* om, hvad fattigdom er. I sin egenskab af diskurser er disse med til at bestemme, *hvad* fattigdom er – dvs. hvordan vi forstår fattigdom: Hvilket

[9] *How To Do Things With Words* (Austin 1975), *Philosophical Investigations,* (Wittgenstein 1953).

sprog, begreber og kategorier bruges til at tale om fattigdom i Danmark? Det vil sige, hvad tales der om, når der diskuteres fattigdom i Danmark.

Det skal understreges, at vi ikke antager et radikalt diskursteoretisk perspektiv som fx Laclau og Mouffe, som anser *alt* for at være diskurser, dvs. sproglige konstruktioner (Fuglesang 2004:392f). Vi anvender Bacchis diskursteoretiske tilgang, som kombinerer et diskursteoretisk med et materialistisk perspektiv:

> *"There are real bodies and real people living the effects of discoursive conventions, and it is essential to attend the harms they experience."* Bacchi 1999:46

Ytringer om fattigdom i fx landsdækkende dagblade er således ikke ligegyldige, men har betydning for, hvordan vi forstår fattigdom. Men samtidig vedrører fattigdom nogle rigtige mennesker af kød og blod, hvis kroppe består, selvom fattigdomsdiskursen ændres. Forholdene for den fattige kan selvfølgelig ændre sig markant, når diskursen ændres – fx ved at diskursen påvirker den førte socialpolitik. Men når forholdene for den fattige ændres, er det netop på grund af realpolitiske ændringer og ikke på grund af ændringer i måden, hvorpå der tales om fattigdom. Fattigdomsdiskursen kan påvirke læsernes forståelse af fattigdom og den politiske beslutningsproces, som endvidere kan påvirke forholdene gennem politik og lovgivning, men fattigdomsdiskursen kan ikke i sig selv påvirke de fysiske rammer for den fattige.

Vi anskuer de danske landsdækkende dagblade som en platform eller et felt, hvor sproglige ytringer formuleres, og fattigdomsdiskurser skabes – et felt hvor meninger og holdninger udveksles og kæmper med og mod hinanden. På denne platform er der en række aktører, som deltager i det, man kunne kalde en kamp om den meningsdannende diskurs eller konkurrerende fattigdomskonstruktioner, som Bacchi kalder det (kapitel 1). Ved at deltage i debatten kan aktørerne påvirke det sprog, de begreber og de kategorier – *diskurserne* – som bruges til at tale om fattigdom. Det vil sige, at de kan påvirke, hvordan fattigdom forstås. De kan sætte deres forståelser og meninger igennem og derved påvirke fattigdomsdiskursen.

Vi har undersøgt de bestående fattigdomsdiskurser, som de fremkommer i de danske landsdækkende medier med henblik på at undersøge*: Hvilke fattigdomsdiskurser er der i dagens Danmark?*

Spørgsmålet besvares ved at tegne et overordnet billede af fattigdomsdebatten i Danmark: Hvad tales der om? Hvem deltager i debatten? Hvilke forståelser af fattigdom fremføres?

3.2 Datamaterialet: Landsdækkende danske medier

Den offentlige debat er (principielt) set åben og tilgængelig for alle, der kan forstå det danske sprog. Alle kan følge med ved at læse aviser – trykte som webbaserede, se tv og høre radio. Debatsiderne gør, at medierne ikke bare er envejs kommunikerende, men i sin idé er et rum for meningsudveksling. Vi har undersøgt fattigdomsdiskurser i de store landsdækkende dagblade, da det antages at være her, en stor del af den almene meningsdannelse foregår. I de landsdækkende dagblade fremføres forskellige ytringer fra forskellige aktører.

Velvidende at andre brede nyhedsmedier som netaviser, tv og radio også er udbredte og spiller en ikke ubetydelig rolle for den meningsdannende fattigdomsdiskurs, er de ikke medtaget her. Det skyldes, at datamaterialet nødvendigvis må have en vis afgrænsning. Derudover skal det understreges, at der sker en meningsudveksling og ytringer om fattigdom i mange andre fora: Fagblade, hjemmesider for politiske partier, private sociale hjælpeorganisationer og andre interessenter, blogs, arrangementer (konferencer, høringer, debatter – fx i Folketinget) etc.

For at opfange så mange aspekter af fattigdomsdiskurserne som muligt, er vi gået relativt eksplorativt til værks og har forholdt os åbent til datamaterialet og forsøgt at gå fordomsfrit til værks. I tilgangen til datamaterialet har vi taget udgangspunkt i bestående fattigdomsundersøgelser og litteratur, som afspejler 4 teoretisk funderede grundholdninger. De har været nyttige i analysen af datamaterialet, men de har samtidig vist, at de bør nuanceres en anelse.

3.2.1 Afgræsning af artikeludvalg/søgningsstrategi

Artiklerne er udvalgt gennem Infomedias database og søgemaskine. Målet har været at få et datamateriale bestående af artikler indeholdende ytringer, som påvirker fattigdomsdiskursen – dvs. påvirker den meningsdannende diskurs og den måde, vi forstår fattigdom på.

En række forskellige søgestrategier har været afprøvet, og ingen er perfekt. Kravet til artiklerne er, at de har været bragt i et stort trykt landsdækkende dagblad (Politiken, Information, Berlingske Tidende, Jyllands Posten, Kristeligt Dagblad, B.T. og Ekstra Bladet).

Målet har været at få alle holdninger med i søgningen. Udfordringen har i den forbindelse været at udtrække et overkommeligt antal artikler, som omhandlser fattigdom i Danmark og undgå artikler, som behandler fx global fattigdom eller nævner ordet uden egentligt at have fokus på fattigdom.

I første omgang har vi udtrukket artikler, som indeholder fattigdom*[10]. Da denne søgning alligevel udtrækker mange artikler, som ikke behandler fattigdom i Danmark, er der slutteligt foretaget en manuel afgrænsning, hvor samtlige artikler er læst grundigt. De, som *ikke* omhandler fattigdom i Danmark og/eller *ikke* fremfører en eller flere holdninger til fattigdom, er blevet frasorteret. Fælles for artiklerne, som udgør datamaterialet, er, at de omhandler fattigdom i Danmark, *og* der ytres en eller flere holdninger til fattigdom.

I første omgang er gennemgået artikler fra 2008. Gennemgangen viser, at udgivelser af forskellige fattigdomsundersøgelser fylder meget i debatten. Eksempelvis fylder udgivelsen af Københavns Kommunes fattigdomsundersøgelse *Analyse af levevilkår og fattigdom i Københavns Kommune* relativt meget i 2008. For at sikre, at enkelte udgivelser ikke tegner hele mediebilledet, er datamaterialet udvidet til 2007. Det giver et endeligt datamateriale for 2007 og 2008 på 120 artikler.

3.2.2 Beskrivelse af artikeludvalg

En Infomediasøgning viser, at der i 2007 blev bragt 239 artikler om fattigdom i Danmark i landets store landsdækkende dagblade. Af dem omhandlede 58 fattigdom i Danmark og indeholdt ytringer om fattigdom. I 2008 blev der bragt 176 artikler omhandlende fattigdom, heraf omhandlede 62 fattigdom i Danmark (se bilag 2 for uddybelse af udvælgelses- og sorteringsprocedure).

Nedenstående tabel 3.1 angiver, hvordan artiklerne er fordelt på de forskellige landsdækkende medier.

[10] Trunkeringen(*) angiver, at der søges både efter bestemt, ubestemt, entals- og flertals form. Alternativt kunne man have udvalgt artikler, som indeholdt *fattigdom** i overskriften – det frasorterer en række artikler, som rent faktisk omhandler og diskuterer fattigdom i Danmark. Man kunne også have udvalgt artikler, som indeholder *fattigdom** i hele artiklen – det medtager en lang række artikler, som på ingen måde omhandler fattigdom i Danmark. Et tredje alternativ kunne være at udvælge ud fra Infomedias emnekodning, hvor Infomedia har kodet alle artikler under en række forskellige kategorier (se http://www.infomedia.dk/dk/Materiale/Files/Taxonomi.pdf) (18.02.09 kl. 9.56). En række stikprøver har vist, at denne søgning udelader en del artikler, som omhandler fattigdom i Danmark.

Tabel 3.1: Antal artikler fordelt på medier

	2007	2008	I alt
Berlingske Tidende	6	11	17
B.T.	4	5	9
Ekstra Bladet.....	3	8	11
Information.....	16	13	29
Jyllands Posten.....	18	7	25
Kristeligt Dagblad.....	2	2	4
Politiken	13	12	25
Total.....	62	58	120

Information er det dagblad, der har bragt flest artikler om fattigdom i Danmark (16/13). Jyllands Posten og Politiken har også bragt en del (hhv. 18/7 og 13/12). Der er bemærkelsesværdig stor forskel på antallet af artikler i Jyllands Posten i hhv. 2007 og 2008. Det skyldes bl.a. store antal debatindlæg om fattigdom, som avisen bragte i 2007 (se tabel 3.2).

Tabel 3.2: Antal artikler fordelt på medie og artikeltype

	Redaktionel artikel		Debat		Presse-meddelelse		
	2007	2008	2007	2008	2007	2008	**Total**
Berlingske Tidende ..	2	8	3	1	1	2	17
B.T.	2	0	2	5	0	0	9
Ekstra Bladet.....	3	5	0	3	0	0	11
Information.....	11	9	5	1	0	3	29
Jyllands Posten.....	2	4	15	3	1	0	25
Kristeligt Dagblad.....	2	0	0	2	0	0	4
Politiken	6	5	5	6	2	1	25
Total	28	31	30	21	4	6	**120**

Redaktionel artikel inkluderer journalistisk artikel, interview og note, *Debat* inkluderer debatindlæg, læserbrev, kronik og ledende artikel og *Pressemeddelelse* inkluderer pressemeddelelser fra fx Ritzau.

Som det fremgår af tabel 3.2, er det primært gennem redaktionelle artikler, at holdninger til fattigdom ytres (59 artikler). Men også debatindlæg fylder meget. I 2007 er der bemærkelsesværdigt mange debatindlæg i Jyllands Posten. Det skyldes bl.a. et debatindlæg af finansminister Thor Pedersen, hvor han kritiserer Det Økonomiske Råd. For det første for at bruge begrebet 'fattige' frem for 'lavindkomstgrupper', og for det andet for at bruge et relativt fattigdomsmål. Heraf følger en række debatindlæg og læserbreve fra både politikere, forskere og civilpersoner.

3.3 Hvem deltager i debatten? Hvad siger de?

Inspireret af den norske undersøgelse *I verdens rikeste land. Pressens dekning av velferdsstaten 1969-99* (Bay og Saglie 2003:9f) skal beskrivelsen af artiklerne søge at besvare 4 hovedspørgsmål[11]:

1. Temaer: Hvilke fattigdomstemaer omtales?
2. Generator: Hvilke begivenheder har genereret artiklerne?
3. Aktør: Hvilke aktører deltager i debatten?
4. Holdning[12]: Hvilke holdninger til fattigdom kommer til udtryk i debatten?

Med *fattigdomstema* menes hvilket tema vedrørende fattigdom artiklen behandler. Det er få artikler, der behandler et afgrænset fattigdomstema. De fleste berører en række temaer, som er tæt forbundet.

Med *generator* menes den begivenhed, som har genereret artiklen. Det er primært videnskabelige undersøgelser, men kan også være politiske begivenheder eller forhandlinger, velgørende arrangementer eller personlige såvel som politiske holdninger, som udtrykkes gennem debatindlæg. Det kan sagtens være flere begivenheder, som har været med til at generere en artikel. I sådanne tilfælde angives den begivenhed, som journalisten ligger sig mest op ad (og som formodes at have været udslagsgivende for artiklens tilblivelse).

Med *aktører* menes personer, som deltager aktivt i artiklen og ytrer sig om fattigdom i Danmark – dvs. udtrykker en holdning til fattigdom. Det er som oftest aktører (fx fagpersoner, politikere eller interessenter), som journalisten har talt med. Men det kan også være aktører, som på eget initiativ har ytret sig gennem debatindlæg.

Aktører, *temaer* og *generatorer* har ikke været opstillet på forhånd, men er fundet ved mange gennemlæsninger af artiklerne.

Holdning angiver den holdning, som en given aktør ytrer om fattigdom. I udgangspunktet er holdninger kategoriseret under en af de fire teoretisk funderede holdninger til fattigdom: 1: Benægter fattigdom, 2: Fattigdom er

[11] Bay og Saglie undersøger, hvilke velfærdsstatslige områder der omtales mest, hvem der deltager i debatten, samt hvilken vinkel der er på artiklen. Vi har valgt at tilføje et *generator*, som angiver, hvilke begivenheder der har genereret artiklen. Idéen er at give et billede af, *hvordan* medieomtalen skabes.

[12] Vi bruger her betegnelsen 'holdning' selvom den kan være misvisende, da der ikke er tale om holdninger i traditionel forstand, hvor en holdning er en vurdering af, om noget er fx godt eller dårligt. I denne undersøgelse forstår vi holdning som både vurdering, forståelse og årsagsforklaring. Det skyldes, at vi er interesseret i en mere grundlæggende forståelse af, hvordan begrebet forstås.

folks egen skyld, 3: Fattigdom er kulturel, 4: Fattigdom skyldes økonomiske strukturer. Holdninger er vanskeligere at kategorisere end de andre temaer, da holdninger ofte er mindre entydige. Det er de færreste, som ligger sig knivskarpt op ad én holdning, hvorfor det vil være en forsimpling at hævde, at en aktør besidder denne – og kun denne – holdning. For at få holdninger så klart frem som muligt, er ytringer begrænsede til én holdning pr. aktør pr. artikel[13]. Derudover er holdninger ytret i trykte landsdækkende dagblade ofte formulerede i ganske få ord. Aktøren har ikke meget plads til uddybning og forklaring.

Samtidig er journalisten og det givne medie mediator for en given holdning, hvorfor både medie og journalist kan påvirke holdningen i større eller mindre grad, eksempelvis gennem vinklingen på artiklen. Se bilag 1 for uddybelse af, hvordan artiklerne er kodet under de forskellige kategorier.

3.3.1 Fattigdomstemaer

Nedenstående tabel 3.3 angiver de temaer, som artiklerne omhandler. Mange temaer overlapper hinanden, og der er stort set ingen artikler, som udelukkende behandler et tema. Artiklerne er kodet under det tema, som fylder kvalitativt[14] mest.

Der er tre temaer, som er dominerende i debatten: *Er der fattigdom i Danmark eller ej, Skal vi have en fattigdomsgrænse?* og *konsekvenser af sociale ydelser*. I 98 ud af de i alt 120 artikler er en af disse artiklens hovedtema.

[13] Denne metodiske afgrænsning er ikke uden bagsider, da den udelader nogle holdninger, som en aktør måtte have ytret, men som ikke bliver del af det kvantitative datamateriale. Når vi alligevel har valgt at afgrænse materialet, skyldes det, at vi har været interesserede i de holdninger til fattigdom, som er med til at påvirke de dominerende diskurser – dvs. diskurser, som når bredt ud til mange mennesker. Det skal dog understeges, at vi ikke mener, at der er holdninger, som ikke er med i datamaterialet. Holdninger, som udelades, kunne fx være, når en aktør både benægter fattigdom teoretisk og metodisk i en og samme artikel. I sådanne tilfælde er aktørens holdning kodet som den holdning, der har været meste fremtrædende i artiklen.

[14] Det kvalitativt dominerende tema er det, som artiklen fokuserer på – dens hovedspørgsmål. Det kan godt være, at et andet tema fylder mere kvantitativt (fylder flere linjer i artiklen), men det interessante er, hvad aktørerne ytrer sig om, og det er artiklens tema.

Tabel 3.3: Antal artikler fordelt på temaer

	2007	2008	Total
"Mød en fattig"	2	2	4
Børnefattigdom	2	6	8
Fattigdom i Danmark eller ej?	19	12	31
Skal vi have en fattigdomsgrænse?	23	12	35
Konsekvenser af sociale ydelser.....	15	17	32
Velgørenhed	1	7	8
Andet	0	2	2
Total.....	62	59	120

Under temaet *Fattigdom i Danmark eller ej?* diskuteres primært, om der er fattigdom i Danmark. Artiklerne tager som oftest udgangspunkt i en fattigdomsundersøgelse[15], hvorfra forskellige aktører argumenterer for/imod eksistensen af fattigdom i Danmark. I nogle artikler diskuteres det kun, om der er fattigdom eller ej, mens andre går et skridt videre og diskuterer, hvordan fattigdommen ser ud, og hvad der kan gøres ved den. Der foregår ofte en kamp mellem de deltagende aktører, hvor den ene part fastholder, at man på baggrund af den pågældende undersøgelse ikke kan tale om fattigdom i Danmark (hvorfor det ikke giver mening, at tale om, hvad man kan gøre ved den). Den anden part tager hurtigt diskussionen videre til diskussion af, hvordan fattigdommen ser ud, og hvad man kan/bør gøre ved den. Diskussionen af, hvorvidt der findes fattigdom i Danmark, er stærkt afhængig af fx, hvordan den pågældende undersøgelse måler fattigdom, samt hvad man fra politisk hånd kan gøre eller allerede gør, fx en diskussion af sociale ydelser.

Diskussioner af *skal vi have en fattigdomsgrænse?* Omhandler, hvordan man kan eller bør måle fattigdom. Der tages ofte udgangspunkt i en given fattigdomsundersøgelse, som bruger et givent fattigdomsmål. For eksempel Københavns Kommunes undersøgelse *Analyse af levevilkår og fattigdom i Københavns Kommune*, som bruger budget- og afsavnsmetoder[16]. Det Økonomiske Råd bruger medianmål med en 50 % grænse[17] (Det Økonomiske Råd 2006). Nogle aktører anerkender undersøgelsen og bruger den som ek-

[15] I 2007 var AE-Rådets rapport *Fordeling og Levevilkår 2007* (Arbejderbevægelsens Erhvervsråd 2007) samt Det Økonomiske Råds vismandsrapport *Dansk Økonomi Efterår 2006* (Det Økonomiske Råd 2006) de mest omtalte rapporter, som lagde grund til en del diskussioner. I 2008 var det Københavns Kommunes rapport *Analyse af levevilkår og fattigdom i Københavns Kommune*, som genererede de fleste mediedækninger af fattigdom.

[16] Budgetmetoden måler fattigdom ved at tage udgangspunkt i budget for almindelig eller minimal livsførelse. Afsavnsmetoden tager udgangspunkt i de faktiske afsavn af goder og aktiviteter, som en voksen eller familie har haft af økonomiske grunde (Københavns Kommune 2007:21).

[17] Medianmålet med 50 % grænse siger, at en person er fattig, hvis vedkommende har en indkomst, der er under 50 % af medianindkomsten.

sempel på, hvordan fattigdom kan måles. De argumenterer endvidere for at etablere en officiel fattigdomsgrænse. Andre aktører kritiserer metoden og argumenterer for, at den pågældende undersøgelse faktisk ikke siger noget om fattigdom.

Debatten om fattigdomsgrænse kan anskues som forskellige opfattelsers uenighed om, hvorvidt fattigdom kan måles eller ej. Centralt i denne diskussion står aktørernes mere grundlæggende syn på fattigdom. Den ene part forstår fattigdom som relativ og argumenter for, at fattigdom kan måles, og at Danmark kan og bør have en officiel fattigdomsgrænse. Den anden part forstår fattigdom som absolut og argumenterer mod en officiel fattigdomsgrænse – primært fordi denne opfatter det som for vanskeligt eller upræcist at måle fattigdom.

Konsekvenser af sociale ydelser diskuteres ofte enten som årsag til fattigdom eller som mulig løsning på problemet. Det er primært de lave sociale ydelser (kontanthjælp, starthjælp og 300-timers reglen) som fremhæves som direkte årsager til fattigdom. Ligesom når der diskuteres *Er der fattigdom i Danmark?* og *Skal vi have en fattigdomsgrænse*, er der to overordnede positioner, som deltager i debatten. Den ene argumenterer for, at de bestående lave sociale ydelser er fattigdomsskabende, og at en del af fattigdomsproblemerne kan løses ved at ændre/hæve ydelserne. Den anden position forsvarer det bestående overførselsindkomstsystem. Enten ved at afvise, at der er påvist fattigdom i Danmark (ved at afvise en pågældende undersøgelses metodiske grundlag) eller ved at argumentere for, at fattigdomsproblematikker ikke skal løses gennem socialpolitik, men gennem beskæftigelsespolitik. En central diskussion er således, om fattigdom er et socialpolitisk eller et beskæftigelsespolitisk spørgsmål.

Disse tre temaer er ofte overlappende, da mange artikler kredser om den samme struktur. Herudfra diskuteres først, om der er fattigdom i Danmark *(Kan man måle fattigdom?)* Hvordan? Giver undersøgelsen et troværdigt billede? Dernæst hvordan ser fattigdommen ud? (Hvor mange er fattige?) (Hvem er de fattige?). Slutteligt diskuteres evt. om man fra politisk hånd skal gribe ind og i så tilfælde, hvem der skal gribe ind: Folketingspolitikere på nationalt plan? Kommunalpolitikere? Socialpolitikere? Beskæftigelsespolitikere?

3.3.2 Begivenheder

Tabel 3.4 angiver, hvilke begivenheder, der har genereret artikler omhandlende fattigdom i Danmark. 55 ud af 120 artikler er genereret af en *udgivelse*. I 2007 er det AErådets rapport *Fordeling og Lavindkomst* (Arbejderbevægelsens Erhvervsråd 2007) samt Det Økonomiske Råds vismandsrapport fra 2006 (Det Økonomiske Råd 2006), der har genereret mest omtale. Men også Rockwool Fondens nyhedsbrev om starthjælp (Rockwool Fonden 2007), Københavns Kommunes undersøgelse *Analyse af levevilkår og fattigdom i Københavns Kommune* (Københavns Kommune, 2007), SFIs rap-

port *Kontanthjælpsmodtagerne i 2006 – En surveyundersøgelse af matchkategorier, arbejde og økonomi* (Socialforskningsinstituttet 2007) samt Ugebrevet A4s artikel *Jobregel rammer indvandrerbørn* (Andersen 2007) har skabt fattigdomsomtale i 2007. I 2008 er det primært Københavns Kommunes fattigdomsundersøgelse, der har skabt debat (15 artikler). Red Barnet og SFIs nyhedsbrev om børnefattigdom fra december 2008 (hele rapporten: Deding 2008), har lagt grund til 5 artikler, mens de resterende 12 artikler er genereret af udgivelser fra AErådet, Sundhedsstyrelsen, Beskæftigelsesministeriet, A4, ATP samt Zapera.

Udtalelser fra forskellige aktører (som oftest politikere, men også fagpersoner) skaber også en del fattigdomsomtale – primært i 2007 (22 artikler). Thor Pedersens debatindlæg *Lav indkomst = fattigdom?* i Jyllands Posten 21. januar 2007 har eksempelvis genereret 5 efterfølgende debatindlæg, hvor folketingspolitiker Mette Frederiksen (S), kommunalpolitiker Aia Fog (DF), finansminister Thor Pedersen (V) og medlem af Det Økonomiske Råd Peter Birch Sørensen diskuterer, om man bør bruge begrebet 'fattige' eller 'lavindkomstgrupper'.

Forskellige udtalelser fra daværende velfærds- og ligestillingsminister Karen Jespersen (V) har genereret 4 artikler.

Derudover har fx udtalelser fra daværende statsminister Anders Fogh Rasmussen om ulighed genereret en kronik af Knud Vilby.

Beskæftigelsesminister Claus Hjort Frederiksen (V), kommunalpolitiker Finn Rudaizkys (DF), Tine Aurvig-Huggenberger og generalsekretær i Red Barnet Mimi Jakobsen har genereret debatindlæg og læserbreve om henholdsvis kontanthjælpspolitik, Københavns Kommunes fattigdomsundersøgelse, fattigdomsgrænse og børnefattigdom.

Tabel 3.4: Antal artikler fordelt på generatorer

	2007	2008	Total
Udgivelse	22	33	55
Udtalelse	22	3	25
Politisk begivenhed	7	4	11
Velgørenhed	1	8	9
Personlig indignation	7	8	15
Andet	3	2	5
Total	62	58	120

Politiske begivenheder har samlet set genereret 11 artikler. I 2007 er det 300-timers reglens ikrafttrædelse, regeringens og Dansk Folkepartis lovforslag vedrørende starthjælp, statsministerkandidatsduel samt kommunale projekter til bekæmpelse af børnefattigdom i hhv. København og Nivå, der skaber omtale. I 2008 er det finanslovsforhandlinger, 300-timers reglen,

omlægning af 300-timers reglen til 450-timers regel samt oppositionens samlede kritik af de lave sociale ydelser, der skaber omtale.

I 2008 genererer *velgørenhed* 8 artikler. Det er primært i forbindelse med Ekstra Bladet og Dansk Folkehjælps juleindsamling. Der er dog 2 artikler i forbindelse med Kirkens Korshærs konference *En dansk fattigdomsgrænse. Når enden er slidt ud af bukserne,* og en artikel omhandler juleaften i Mariakirken, og endelig omhandler en Corporate Social Responsibility i forbindelse med et TrygVesta arrangement ved Mariakirken.

De 15 artikler under *personlig indignation* dækker primært over læserbreve eller korte artikler, hvor en journalist har talt med en "en fattig" og lader denne komme til orde og fortælle om, hvordan det er at være fattig.

3.3.3 Aktører

Tabel 3.5 viser, hvilke aktører der ytrer sig i artiklerne, og hvor ofte de har ytret sig om fattigdom. Det fremgår fx, at personer fra private sociale hjælpeorganisationer udtaler sig om fattigdom i Danmark 22 gange.

I alt har der været 191 ytringer om fattigdom i de 120 artikler, der har været bragt. Når der er flere ytringer end artikler, skyldes det, at der ofte inddrages flere aktører til at udtale sig om et givent fattigdomstema. Eksempelvis en kritiker og en fortaler for en fattigdomsgrænse, eller et forskningsbaseret og et politisk syn på kontanthjælpssystemet som potentielt fattigdomsskabende.

Tabel 3.5: Antal ytringer fordelt på aktører

	2007	2008	Total
Råd	2	5	7
Privat social hjælpeorganisation	8	14	22
Politiker (MF)	35	14	49
Politiker – kommunal	10	17	27
Klient	7	3	10
Kommerciel organisation	0	2	2
Journalist	1	5	6
Forsker/fagperson	19	16	35
Faglig af profession	2	1	3
Fagforening	1	6	7
Civilperson	11	12	23
Total	96	95	191

NB: Hvis en aktør udtaler sig flere gange i en artikel, anskues det som en ytring, da den må ses som sammenhængende og relaterende til det samme tema.

Som det fremgår, er det *folketingspolitikere*, der udtaler sig mest om fattigdom (49 ytringer). Det er dog oftere, at folketingspolitikere udtaler sig i 2007 end i 2008. Alle de diskussioner, som folketingspolitikerne deltager i,

falder under temaerne *Er der fattigdom i Danmark? Skal vi have en fattigdomsgrænse* og *konsekvenser af sociale ydelser*. I 2007 udsiger folketingspolitikere 35 ytringer.

Forskellige udgivelser skaber en del diskussion af udgivelsernes metodiske mål af fattigdom samt diskussion af kontanthjælpssystemet, herunder særligt diskussion af 300-timers reglen, som trådte i kraft 1. april 2007.

I 2008 deltager folketingspolitikerne primært i tre fattigdomsdiskussioner, som kommer til udtryk gennem 6 artikler og 14 ytringer: Diskussion af fattigdomsgrænse i forbindelse med udgivelsen af Københavns Kommunes fattigdomsundersøgelse (februar 2008) og Kirkens Korshærs konference *En dansk fattigdomsgrænse. Når enden er slidt ud af bukserne* (november 2008) samt oppositionens samlede kritik af de bestående lave sociale ydelser som fattigdomsskabende (december 2008).

Forskere og fagpersoner er også relativt meget repræsenterede i fattigdomsdebatten (35 ytringer over de to år). Overordnet set er denne gruppes deltagelse i fattigdomsdebatten bred. De ytrer sig om samtlige temaer inden for fattigdom og deltager på alle niveauer af debatten. Det vil sige, at de både udtaler sig om, hvorvidt man kan tale om fattigdom i Danmark (Er der fattigdom i Danmark?) Kan fattigdom måles? Hvordan?), hvordan fattigdommen i så tilfælde ser ud? Og hvad man kan eller bør gøre ved fattigdom. Det vil sige, at forskere og fagpersoner både deltager i 'den videnskabelige metodiske' diskussion, som primært omhandler måling af fattigdom og i den politiske diskussion af sociale ydelser og fx kontanthjælpssystemet og dets betydning for fattigdom.

Stort set alle *kommunalpolitikernes* ytringer i 2008 er sket i forbindelse med Københavns Kommunes fattigdomsundersøgelse. Socialborgmester Mikkel Warming (EL) og borgerrepræsentationsmedlemmer Thor Grønlykke (S) og Signe Goldmann (SF) havde bestilt undersøgelsen og stod for hovedparten af ytringerne og bakkede undersøgelsen op. Men også Finn Rudaizky (DF) og Peter Schlüter (K) har deltaget og kritiseret undersøgelsen kraftigt.

Repræsentanter fra *private sociale hjælpeorganisationer* deltager også relativt meget i debatten (22 ytringer). De ytrer sig primært i forbindelse med velgørende arrangementer, som ofte finder sted op til jul. Derudover har medierne øget fokus på fattigdom op til jul. I december 2007 havde Information fx et fattigdomstema. I november 2008 genererede Kirkens Korshærs konference *En dansk fattigdomsgrænse. Når enden er slidt ud af bukserne* en del artikler, hvor aktører fra private sociale hjælpeorganisationer ytrede sig. Men også i forbindelse med velgørende julearrangementer, som Ekstra Bladets og Dansk Folkehjælps juleindsamling og jul i Mariakirken, deltog de i debatten. Derudover har generalsekretær for Red Barnet, Mimi

Jakobsen ytret sig i forbindelse med SFI og Red Barnets udgivelse om børnefattigdom (december 2008).

3.3.4 Holdninger

Målet med at kategorisere holdninger er for det første at undersøge, om de fire teoretisk funderede holdninger til fattigdom (benægter, egen skyld, kulturel fattigdom og økonomisk fattigdom) er til stede. For det andet at undersøge, om der er andre holdninger på spil.

Tabel 3.6 viser en oversigt over de holdninger, som er fundet i datamaterialet. Det har vist sig, at de fire forventede holdninger til fattigdom er til stede – omend i variationer.

I første omgang er der to grundlæggende holdninger, som de deltagende aktører indtager: Dem, som anerkender, at der er fattigdom i Danmark, og dem, som benægter, at der er fattigdom i Danmark. Blandt benægterne fremføres to hovedargumenter: Benægtelse af enten fattigdomsmetode eller fattigdomsteori. Blandt dem, som anerkender fattigdom, er der som forventet nogle, som forstår fattigdom som den enkeltes eget ansvar, andre forstår fattigdom som et kulturelt spørgsmål, mens andre (langt størstedelen af ytringerne) forstår fattigdom som et økonomisk strukturelt spørgsmål.

Ud over disse tre forventede holdninger er der en række ytringer, som ikke kan placeres i en af kategorierne. Det skyldes, at der ikke ytres noget om, hvad fattigdom er for en størrelse, eller hvad der kan være dens årsager. Samtidig giver disse aktører tydeligt udtryk for, at de mener, at der er fattigdom i Danmark, at det er uønskeværdigt, og at der bør gøres noget ved det. Vi har kategoriseret disse ytringer som 'Gør noget!', da de udtrykker en ren normativ holdning, som ikke vidner om, hvordan fattigdom forstås. Det er i høj grad indignerede læserbreve eller udtalelser fra personer, som selv er en del af fattigdomsfeltet, og som fortæller om egne dagligdags forhold.

Det er kvantitativt set en meget lille del, der benægter, at der er fattigdom i Danmark og af dem, der anerkender, at der er fattigdom i Danmark, er det langt størstedelen, der forstå fattigdom som et økonomisk spørgsmål.

Tabel 3.6: Antal ytringer om fattigdom fordelt på holdninger

		2007	2008	Total
Benægter fattigdom:	*Metodisk benægter*	9	11	20
	Teoretisk benægter	2	0	2
Anerkender fattigdom:	*Egen skyld*	8	4	12
	Kulturel fattigdom	14	7	21
	Økonomisk fattigdom	32	25	57
	Gør noget!	31	48	79
Total		96	95	191

I det følgende uddybes de enkelte holdninger.

Benægtelse af fattigdom

Der er nogle deltagere i debatten, der benægter eksistensen af fattigdom i Danmark. Som det fremgår af tabel 3.6, er det en kvantitativt set lille del, da det kun er 22 ud af i alt 191 ytringer, der benægter fattigdom. Benægtelsen er relativ implicit, og sker gennem det, vi kalder henholdsvis metodisk eller teoretisk benægtelse. Metodisk benægtelse af fattigdom betyder, at en given fattigdomsundersøgelses metodiske grundlag ikke anerkendes, hvorfor undersøgelsens resultater ikke accepteres. Det drejer sig oftest om undersøgelser, som måler fattigdom relativt, hvor kritikere afviser, at et relativt fattigdomsmål kan bruges som måleenhed.

Det er primært regeringspolitikere, politikere fra støttepartiet samt borgerlige/liberale debattører[18], der bruger en metodisk benægtelse fattigdom og afviser de bestående fattigdomsundersøgelser. Men også en enkelt socialdemokratisk borgmester, en fra det hedengangne parti Liberalisterne og fem læserbreve kritiserer og afviser de undersøgelser, som hævder, at der er fattigdom i Danmark på baggrund af et relativt fattigdomsmål.

En *teoretisk benægtelse* af fattigdom fremføres i to artikler[19]. Det er to debatindlæg af finansminister Thor Pedersen i Jyllands Posten, hvor han kritiserer Det Økonomiske Råds vismandsrapport for at bruge begrebet 'fattige' i stedet for fx 'lavindkomstgrupper'. En teoretisk benægtelse afviser at bruge begrebet 'fattige' og 'fattigdom' i en dansk kontekst.

Anerkendelse af fattigdom

Langt de fleste aktører anerkender, at der er fattigdom i Danmark (169 ud at i alt 191 ytringer). De anerkender de bestående fattigdomsundersøgelser, som viser, beskriver og til tider forsøger at forklare fattigdommen i Danmark. De anerkender anvendelse af begrebet 'fattig' og 'fattigdom'. Forskellen viser sig i, hvordan aktøren forstår fattigdom, hvad aktøren ser som årsag, eller hvem der gøres ansvarlig. Det handler om, hvorvidt aktøren anser fattigdom som den enkeltes eget ansvar, et kulturelt spørgsmål eller et økonomisk spørgsmål. Det er dog de færreste, der eksplicit siger, at fattigdom er den enkeltes eget ansvar (se tabel 3.6).

Af dem, som anerkender fattigdom og som forholder sig til, hvad fattigdom skyldes, er der klart flest, der mener, at fattigdom er økonomisk funderet.

[18] Thor Pedersen (V), Martin Ågerup fra Cepos og Steen Bocian fra Danske Bank.
[19] Denne holdning fylder således ikke kvantitativt meget, men er dog kvalitativt set en væsentlig holdning, fordi den repræsenterer et opgør med den traditionelle måde at tale om fattigdom på – en slags *diskursivt opgør* med hele fattigdomsdiskussionen. Det skal påpeges, at der også er andre, der taler om lavindkomstgrupper (fx Martin Ågerup, Cepos) men som fokuserer mere på at afvise fattigdom metodisk, hvorfor de vil figurere under kategorien *metodisk benægtelse*.

De argumenterer for, at fattigdom handler om folks økonomiske situation. Derfor spiller økonomisk omfordeling en helt central rolle. Der argumenteres ofte for, at kontanthjælpssystemet (herunder særligt kontanthjælpsloftet, 300-timers reglen og nedsat kontanthjælp) er direkte fattigdomsskabende. Det er primært politikere (både fra kommuner og Folketinget) fra venstrefløjen, aktører fra private hjælpeorganisationer, fagforeninger, forskere/fagpersoner og råd, som indtager denne position.

I debatten er der en række aktører, som mener, at fattigdom handler om kulturelle forhold og ressourcer ('kulturel fattigdom'). Med ytringerne ligger aktørerne sig ofte op ad begrebet *Den nye fattigdom*, som argumenterer for, at fattigdom ikke længere handler om økonomi – men om kultur. Udtalelserne siger, at fattigdom handler om manglende evner til at begå sig i samfundet, evner som ofte tilegnes via uddannelse og social arv. Det er både forskere/fagpersoner og aktører fra hele det politiske spektrum, der indtager denne holdning.

I debatten er der en holdning, som anerkender, at der er fattigdom i Danmark, og som mener, at der bør gøres noget ('Gør noget!'.) Der fremføres ikke tydelige argumenter, men der er snarere en underliggende idé om, at nogen bør hjælpe og gøre noget. Der fremføres ikke nogle konkrete bud på, hvad der bør gøres, eller hvem der bør gøre det. Det er derfor ikke til at sige, om aktørerne mener, at man bør gå kulturelt eller økonomisk til værks. Det fremgår heller ikke, om de mener, man skal etablere kommunale eller statslige løsninger. Der argumenteres dog til tider for, at viden (fx i form af undersøgelser og etablering af fattigdomsgrænse) kan bane vejen til politisk handling.

Som oftest er det politikere på venstrefløjen (både fra kommuner og Folketing) og aktører fra private hjælpeorganisationer – men også forskere/fagpersoner, folk fra fagforeninger og råd samt civilpersoner – der argumenterer for, at der skal politisk handling til for at løse fattigdomsproblematikken. Denne relativt brede position kredser således om en holdning, som siger, at der er fattigdom i Danmark, og at der bør gøres noget (politisk).

De fleste, der anerkender fattigdom i Danmark, argumenterer *for* etablering af en fattigdomsgrænse, en fattigdomsgrænse, som skal bygge på en relativ forståelse af fattigdom. Positionerne er også enige om, at fattigdom netop er strukturelt funderet, dvs. har en årsag, som ligger uden for den enkeltes handlerum.

I opposition hertil står en aktørbaseret position, som siger, at fattigdom er den enkeltes ansvar (egen skyld). Det er holdninger, som fx siger, at den enkelte må tilpasse sit forbrug til sin indkomst, dvs. folk er selv ansvarlige for ikke at overforbruge, så de ikke havner i fattigdom. Overforbrug ses som selvforskyldt fattigdom. Men det gælder også argumenter for, at folk er

rationelle aktører, som reagerer og handler på økonomiske incitamenter (fx at nedsættelse af kontanthjælpen vil få folk i beskæftigelse). Her argumenteres der ofte for, at beskæftigelse og beskæftigelsespolitik er vejen ud fattigdom. Det er primært folketingsmedlemmer fra regeringen og støttepartiet, der indtager denne position, men også forskere og fagpersoner (fra Cepos, SFI og Det Økonomiske Råd).

3.4 Skematisk oversigt over fattigdomsdiskurser

På baggrund af ovenstående kortlægning af temaer, holdninger, aktører og begivenheder, som genererer artikler og ytringer om fattigdom, kan der udledes fem overordnede fattigdomsdiskurser. De svarer til de fire fattigdomskategorier, som vi opstillede i udgangspunktet – hvor en enkelt kategori opdeles i to[20].

Fattigdomsdiskurserne udgøres primært af de temaer, som omtales i medierne, som de holdninger, der ytres. Nedenfor er en skematisk oversigt over de fem fundne fattigdomsdiskurser. Diskurserne skal forstås kvalitativt. Det vil sige, at de er et udtryk for, hvilke fattigdomsdiskurser der er i artikelmaterialet og har langt fra det samme kvantitative omfang. Eksempelvis fylder to benægterdiskurser kvalitativt, idet de udgør 2/5 fattigdomsdiskurser, men kvantitativt udgør de kun 22/191 (22 af i alt 191 ytringer falder inden for en benægterdiskurs). Til sammenligning udgør 57/191 ytringer anerkenderdiskursen *"Lave sociale ydelser holder folk i fattigdom"*.

[20]Der er to forskellige benægterdiskurser. Den ene benægter fattigdom teoretisk, mens den anden benægter fattigdom metodisk.

Skematisk oversigt over fattigdomsdiskurser					
	Diskurs	**Holdning**	**Eksempel på ytring**	**Tema***	**Aktører***
Benægter	"Fattigdom og velstand kan ikke stige samtidig" – *20 ytringer*	Metodisk benægter af fattigdom	*"Hvordan kan der blive flere fattige i Danmark i en periode, hvor selv de fattige er blevet rigere"?* (Martin Ågerup, Cepos, Jyllands Posten, 20.1.2008)	Skal vi have en fattigdomsgrænse? (18/20)	a/ Politiker - MF: VKO (10/20) b/ Civilperson/læser (5/20)
Benægter	"I Danmark hedder det ikke fattigdom" – *2 ytringer*	Teoretisk benægter af fattigdom	*"Konsekvensen af den valgte terminologi er også, at nogle af de forslag, vismændene selv har fremsat, ville øge "fattigdommen" i Danmark."* (Thor Pedersen (V), Jyllands Posten, 12.1.2007)	Skal vi have en fattigdomsgrænse? (2/2)	a/ Politiker - MF: VKO (2/2)
Anerkender	"Du er selv ansvarlig" – *12 ytringer*	Fattigdom er folks egen skyld	*"Hvis folk på starthjælp sulter, kan det være fordi de bruger pengene på ugeblade og cigaretter i stedet for mad."* (Christian H. Hansen (DF), Information, 23.5.2008)	a/ Konsekvenser af sociale ydelser (7/12) b/ Fattigdom i Danmark eller ej? (5/12)	a/ Politiker - MF: VKO (6/12) b/ Fagperson (3/12)
Anerkender	"Fattigdom er manglende kulturelle kompetencer" – *21 ytringer*	Fattigdom er kulturel	*"Den nye fattigdom udmønter sig i en tiltagende normløshed og i manglende sociale kompetencer og kulturel baggrundsviden."* (Aia Fog (DF), Information, 14.2.2007)	a/ Fattigdom i Danmark eller ej? (10/21) b/ Skal vi have en fattigdomsgrænse? (8/21)	a/ Fagperson (9/21) b/ Politiker – MF (5/21) c/ Politiker – kommunal (5/21)
Anerkender	"Lave sociale ydelser holder folk I fattigdom" – *57 ytringer*	Fattigdom er økonomisk	*"I Danmark er det børn, som ikke får penicillin, fordi forældrene ikke har råd til det. De her regler er sat i værk for at producere fattigdom."* (Özlem Cekic, Information, 12.12.2008)	a/ Konsekvenser af sociale ydelser (28/57) b/ Fattigdom i Danmark eller ej? (19/57)	a/ Politiker – MF (17/57) b/ Politiker – kommunal (12/57) c/ Social hjælpeorg. (7/57)

**I parentes er angivet, hvor stor en andel af ytringerne inden for den pågældende diskurs, der omhandler det pågældende tema eller kommer fra den pågældende aktørgruppe. Fx er der 20 af ytringerne, som benægter fattigdom, hvor holdningen er en metodisk benægtelse af fattigdom. Ud af de 20 ytringer, er der 18 ytringer, som omhandler temaet fattigdomsgrænse, og af aktører er der 10 af ytringerne, som er af politikere, og 5 af ytringerne er fra civilpersoner/læsere.*

Benægterdiskursen *"I Danmark hedder det ikke fattigdom"* benægter implicit, at der skulle være fattigdom i Danmark, ved at underkende de bestående fattigdomsundersøgelsers metodiske grundlag. Derved afvises en given undersøgelses påpegning af fattigdom i Danmark. Undersøgelserne afvises ved at argumentere mod et relativt fattigdomsmål. Diskursen italesættes primært af folketingspolitikere fra regeringen og støttepartiet, men også civilbefolkningen og Cepos afviser eller benægter fattigdom.

Denne metodiske benægterdiskurs italesættes primært under temaet fattigdomsgrænse, hvor netop forskellige fattigdomsmål diskuteres. Heroverfor står fortalere for relativ fattigdom, som siger, at når uligheden stiger, og forskellen mellem rig og fattig øges, så stiger fattigdommen.

Benægterdiskursen *"Fattigdom og velstand kan ikke stige samtidig"* benægter implicit, at der skulle være fattigdom i Danmark, ved at føre en begrebsmæssig eller diskursiv kamp om, hvilket begreb man skal bruge til at tale om "de fattige". Det er en teoretisk benægtelse af fattigdom i Danmark. Den politiske venstrefløj, råd, fagforeninger, forskere/fagpersoner (bortset fra Cepos) og private hjælpeorganisationer anerkender, at vi har fattigdom i Danmark og bruger begrebet fattig(dom). Tidligere finansminister Thor Pedersen udgør hovedstemmen i denne diskurs[21].

Anerkenderdiskursen *"Du er selv ansvarlig"* anerkender, at der kan være fattigdom i Danmark, men siger, at hvis det er tilfældet, er folk selv ansvarlige for deres situation. Diskursen italesættes primært af regeringen og Cepos og forstår fattigdom som den enkeltes eget ansvar. Derfor er hverken stat eller kommune forpligtet til at hjælpe. Der tales ofte for, at sociale ydelser skal være så lave, "at det kan betale sig at arbejde" samt, at hvis folk er fattige i Danmark, så er det folks egen skyld – primært fordi de bruger pengene "forkert". Når de alligevel argumenterer for, at staten skal gribe ind, er det ud fra et beskæftigelsesorienteret, økonomisk perspektiv.

Anerkenderdiskursen *"Fattigdom er manglende kulturelle kompetencer"* anerkender, at der kan være fattigdom i Danmark – men ud fra et nyt fattigdomsbegreb. Det er en relativt bredt defineret diskurs, som siger, at fattigdom ikke kun handler om økonomi, men også om kulturelle ressourcer. Diskursen anerkender (kulturel) fattigdom i Danmark og argumenterer ofte for en officiel fattigdomsgrænse – om end der ikke er enighed om, hvordan den skal defineres. Diskursen italesættes af en bred skare af aktører både når det gælder politikere og fagpersoner.

[21] Medlemmer af Dansk Folkeparti og Cepos deltager mere perifert i denne debat, men aktører herfra afviser også at bruge begrebet fattig/fattigdom i en dansk kontekst. En konsekvens heraf er, at de forsøger at introducere et alternativt begreb 'lavindskomstgrupper'.

Anerkenderdiskursen *"Lave sociale ydelser holder folk I fattigdom"* anerkender, at der er fattigdom i Danmark. Diskursen italesættes primært af folketingspolitikere og kommunalpolitikere fra Københavns Borgerrepræsentation. Alle politikerne kommer fra oppositionen (S, SF og EL). Det er primært under temaet sociale ydelser, at denne diskurs italesættes. Der argumenteres for, at sociale ydelser er fattigdomsskabende, og at lave sociale ydelser bør fjernes eller hæves.

For at undersøge, hvilke fattigdomsforståelser der ligger til grund for de fundne fattigdomsdiskurser, undersøges diskurserne nærmere. Det gøres ved at se nærmere på, hvordan enkelte aktørgrupper italesætter fattigdom i et mere kvalitativt perspektiv.

I kapitel 4 har vi undersøgt de sociale hjælpeorganisationers ytringer i de landsdækkende dagblade.

I kapitel 5 har vi undersøgt folketingspolitikernes ytringer i de landsdækkende dagblade.

4 Hvad siger de private sociale hjælpeorganisationer om fattigdom?

4.1 Indledning

I det følgende redegøres for de fattigdomsdiskurser, som de sociale hjælpeorganisationer benytter sig af. Det vil sige, der redegøres for de *temaer*, som repræsentanter for hjælpeorganisationerne taler om, hvilke begivenheder der har været *generator* for de artikler, hvori repræsentanter ytrer sig samt repræsentanternes *holdninger* til fattigdom.

Datamaterialet består af de 15 artikler, der har været bragt i et landsdækkende dagblad i perioden 2007 og 2008, og som omhandler fattigdom i Danmark, og hvori der en aktør fra en social hjælpeorganisation, der ytrer sig om fattigdom i Danmark.

Datamaterialet fungerer som case eller eksempel på fattigdomsdebatten i Danmark 2007 og 2008. Målet er ikke at finde en diskurs, som er repræsentativ for de sociale hjælpeorganisationer, men derimod at finde frem til de diskurser, som de sociale hjælpeorganisationer, som deltager i debatterne taler indenfor:

> *Hvilke fattigdomsdiskurser benytter og italesætter de sociale hjælpeorganisationer?*

Der er indledningsvis en deskriptiv, kvantitativ opgørelse over omfanget af de sociale hjælpeorganisationers deltagelse i fattigdomsdebatten. Artiklerne er kodet under samme kategorier som i kapitel 3: tema, holdning, generator og aktør (se bilag 1 for uddybelse af kodebog).

Dernæst har en kvalitativ gennemlæsning og analyse belyst de temaer og holdninger, som udgør de fattigdomsdiskurser, som de sociale hjælpeorganisationer benytter.

4.2 De sociale hjælpeorganisationers deltagelse i fattigdomsdebatten

Aktører fra de sociale hjælpeorganisationer er relativt aktive i fattigdomsdebatten. Som tabel 4.1 viser, kommer de sociale hjælpeorganisationer med 22 ytringer om fattigdom i Danmark i perioden (8 ytringer i 2007) og (14 ytringer i 2008) ud af de i alt 191 ytringer, der blev bragt. Disse ytringer udtrykkes gennem 15 artikler – 4 artikler i 2007 og 11 artikler i 2008. Der er altså som oftest mere end en person fra en social hjælpeorganisation, der ytrer sig, når disse inddrages i en artikel.

Tabel 4.1: Omfang af de sociale hjælpeorganisationers deltagelse i fattigdomsdebatten

	2007	2008	I alt	Total*
Antal artikler	4	11	15	120
Antal ytringer	8	14	22	191

* Angiver antal artikler og antal ytringer i samtlige artikler om fattigdom i Danmark i 2007 og 2008.

Tabel 4.2 viser, hvilke medier der har bragt artikler, hvor sociale hjælpeorganisationer deltager i fattigdomsdebatten, samt hvilke artikeltyper de deltager i. De sociale hjælpeorganisationer deltager relativt meget i debatten via debatindlæg (5 debatindlæg i forhold til 10 redaktionelle artikler).

Tabel 4.2: Artikler, hvor sociale hjælpeorganisationer deltager, fordelt på medier og artikeltype

Medie	Antal artikler
Kristeligt Dagblad	2
Information	5
Ekstra Bladet	2
Jyllands Posten	1
Politiken	2
Berlingske Tidende	3
Total	15

Artikeltype	Antal artikler
Redaktionel artikel	10
Debat	5
Total	15

B.T. har som det eneste store landsdækkende medie ikke bragt nogen artikler, hvor en aktør fra nogle private hjælpeorganisationer deltager.

Ekstra Bladet, Jyllands Posten og Berlingske Tidendes artikler med udtalelser fra private hjælpeorganisationer har alle været bragt i forbindelse med julen. Ekstra Bladet og Berlingske Tidende har skrevet om et velgørende julearrangement (hhv. Ekstra Bladet og Dansk Folkehjælps juleindsamling samt Mariatjenestens julearrangement i Mariakirken), mens Jyllands Posten har bragt et debatindlæg vedrørende børnefattigdom i forbindelse med en udgivelse herom.

Fattigdomsdiskussionen i Kristeligt Dagblad, Information og Politiken er mere heterogen. Ingen af artiklerne omhandler velgørende arrangementer. Der er dog stadig en tendens til, at fattigdom fylder mere op til jul, og her får de sociale hjælpeorganisationer taletid. Eksempelvis bringer Information et fattigdomstema den 24. december 2007, og avisen dækker Kirkens Korshærs konference om fattigdomsgrænse i november 2008 med to artikler. Information er det medie, som bringer flest artikler om fattigdom, hvor sociale hjælpeorganisationer deltager (5 artikler).

Begge artikler i Politiken er debatindlæg, som kritiserer hhv. valgkampen 2007 for ikke at beskæftige sig med fattigdom og 300-timers reglen for at øge fattigdommen.

4.3 Fattigdomstemaer

I det følgende undersøges de fattigdomstemaer, som aktørerne ytrer sig kvalitativt om.

De sociale hjælpeorganisationer deltager i artikler, som omhandler stort set alle fattigdomstemaer. Tabel 4.3 angiver, hvilke fattigdomstemaer som personer fra sociale hjælpeorganisationer ytrer sig om. De sociale hjælpeorganisationer ytrer sig primært i forbindelse med velgørenhed og diskussion af fattigdomsgrænse.

Tabel 4.3: Fattigdomstemaer, som de sociale hjælpeorganisationer diskuterer i medierne. Antal ytringer

	2007	2008	I alt
Sociale ydelser	2	2	4
Velgørenhed	0	7	7
Fattigdomsgrænse	5	2	7
Fattigdom i Danmark?	1	0	1
Børnefattigdom	0	3	3
Total	8	14	22

I det efterfølgende belyses de sociale hjælpeorganisationers holdning til fattigdom ved at kortlægge, hvad de siger om de enkelte temaer.

4.3.1 Fattigdomsgrænse

De sociale hjælpeorganisationer argumenterer for etablering af en officiel fattigdomsgrænse i Danmark. De kredser om en fælles handlingsorienteret holdning, som siger, at en fattigdomsgrænse for det første kan give viden og klarlægge *hvem*, der skal have hjælp:

> *"Vi må erkende, at det er vigtigt at have et måleredskab, så man ved, hvilke familier man taler om."*
> Klaus Nørlem, Dansk Folkehjælp, Information, 27.12.2007

For det andet kan en fattigdomsgrænse lægge et pres på politikerne om en politisk løsning af fattigdomsproblemerne:

> *"Politikerne bør en gang for alle får besluttet sig for en grænse. Så vi kan diskutere problemet og indsatsen over for de fattige, frem for at diskutere grænsen."*
> Bente Ingvarsen, Red Barnet, Information, 27.12.2007

Ifølge de sociale hjælpeorganisationer er fattigdom således et problem, som skal løses politisk gennem viden.

Selvom alle deltagende sociale hjælpeorganisationer taler for en dansk fattigdomsgrænse, er der ikke klar enighed om, *hvad* en fattigdomsgrænse mere konkret kan bruges til[22]. En aktør påpeger, at en fattigdomsgrænse ikke løser alle problemer:

> *"... dem vi hjælper har andre problemer end økonomi."*
> Mads Roke Clausen, Mødrehjælpen, Information, 27.12.2007

Der skelnes således mellem medlemmernes økonomiske problemer og andre problemer.

En fattigdomsgrænse løser ikke alle problemer, men det mener de ikke skal være et argument mod at etablere en fattigdomsgrænse:

> *"... det er ikke en løsning i sig selv med en grænse. Men vi kan bruge den som et analyseredskab, når man skal se på, om problemet bliver større eller mindre."*
> Bente Ingvarsen, Red Barnet, Information, 27.12.2007

4.3.2 Sociale hjælpeorganisationer og velgørende arrangementer

Når sociale hjælpeorganisationer ytrer sig i forbindelse med *velgørende arrangementer*, handler det i høj grad om en konstatering af, at fattigdom er et problem:

> *"... Fattigdommen eksisterer altså i Danmark,[...]. Mens Velfærds-Danmark er accelereret, står nogle tilbage på startlinjen og har meget langt til mål. De oplever en fattigdom, man slet ikke kan forestille sig."*
> Klaus Nørlem, Dansk Folkehjælp, Ekstra Bladet, 24.11.2008

Derudover er der en fornøjelse over at kunne skabe glæde med et arrangement:

> *"Når man ser den glæde, det vækker, at vi gider holde jul for dem, er det jo som at få en kæmpe gave forærende."*
> Ole Andersen, Mariatjenesten, Berlingske Tidende, 27.11.2008

De sociale hjælpeorganisationer ytrer sig sjældent direkte om velgørende arrangementer og private hjælpeorganisationers arbejde. Men velgørende

[22] Det skyldes, at diskussionen ikke udfoldes grundigt nok til at se nuancerne i de forskellige sociale hjælpeorganisationers holdninger. Hvorvidt aktørerne fra de forskellige sociale hjælpeorganisationer er (u)enige om, hvilke problemer en fattigdomsgrænse kan/skal løse, kommer derfor ikke til udtryk i datamaterialet. Det kan ses som et typisk symptom på den bestående fattigdomsdiskurs, idet den kredser meget omkring, hvorvidt der *er* fattigdom i Danmark og sjældent kommer videre til en dybere diskussion af, *hvordan* den ser ud, og *hvad* der kan gøres ved den.

arrangementer, som medierne dækker, giver mulighed for at rette fokus på fattigdomsproblemerne samt bidrage med en her-og-nu-hjælp.

Det er værd at bemærke, at der ikke er nogen, der argumenterer for, at sociale hjælpeorganisationer skal *løse* fattigdomsproblemerne. En aktør mener dog, at civilsamfundet har et ansvar:

> *"... det civile samfund bør i højere grad træde til. Det er som om, det er blevet tømt for funktioner, men man bør genskabe det gode netværk og på den måde hjælpe mødrene."*
> Mads Roke Clausen, Mødrehjælpen, Kristeligt Dagblad, 22.9.2007

De sociale hjælpeorganisationer peger på, at behovet for hjælp er steget med strukturelle økonomiske ændringer, som fx stigende fødevarepriser:

> *"Hvis man var fattig sidste år, så er man blevet endnu fattigere i år. Det skyldes de stigende fødevarepriser, fordi de rammer hårdest, der hvor størstedelen af indtægten går til mad."*
> Lars Lydholm, Frelsens Hær, Ekstra Bladet, 24.11.2008

Det vil sige, at de sociale hjælpeorganisationers holdning til velgørende arrangementer er, at de viser behovet for hjælp snarere end at løse problemerne. Der ligger en indigneret forundring over situationen – over at nogle lever under så ringe forhold, som arrangementerne viser:

> *"Når vi møder familierne, bliver vi igen og igen konfronteret med, hvor lidt de har. Rådighedsbeløb på 2.000 til 2.500 om måneden til en familie til mad, transport, tøj og sociale aktiviteter er almindeligt. I de familier er det meget svært at få tingene til at hænge sammen, og deres familier er med til at lukke dem ude fra resten af samfundet."*
> Klaus Nørlem, Dansk Folkehjælp, Ekstra Bladet, 24.11.2008

4.3.3 Sociale ydelser

Når fattigdom diskuteres under temaet 'sociale ydelser' er det ofte tæt forbundet med en overordnet diskussion af, om der er fattigdom i Danmark. Ifølge de sociale hjælpeorganisationer er lave sociale ydelser fattigdomsskabende. De argumenterer med et relativt fattigdomsbegreb, som siger, at når de sociale ydelser ikke følger resten af befolkningens indkomster eller rådighedsbeløb, så bliver personer på sociale ydelser fattige(re):

> *"I Danmark har flertallet valgt at forstærke uligheden med det resultat, at det har ført til egentlig fattigdom: Mens toplønninger er steget voldsomt, er der indført reduktioner i de laveste overførselsindkomster: starthjælp, kontanthjælp, 300-timers regel med videre."*
> Knud Vilby, Socialpolitisk Forening, Kristeligt Dagblad, 4.1.2008

Fattigdom forstås således ikke som et absolut mål, men som et (økonomisk) mål, der må ses i forhold til resten af befolkningen.

Med udgangspunkt i et relativt syn på fattigdom, argumenteres der for, at starthjælpen fører til at liv i fattigdom, da den ikke giver mulighed for at have:

> *"... et rimeligt, almindeligt forbrug..."*
> Mette Blauenfeldt, Dansk Flygtningehjælp, Information, 18.6.2007

Det vil sige, at fattigdom er, når personer lider afsavn – fx i forhold til at kunne have det forbrug, som anses for at være almindeligt.

De sociale hjælpeorganisationer tager ofte udgangspunkt i deres eget fagområde og peger på, hvordan sociale ydelser skaber fattigdom netop inden for deres felt. Et eksempel kunne være, hvordan kontanthjælp er med til at gøre børn af enlige mødre (på kontanthjælp) fattige, fordi de ikke har mulighed for at deltage i forbrug og aktiviteter på lige fod med andre børn:

> *"De familier, vi har kontakt til, lever i stor isolation. Halvdelen deltager ikke i foreningslivet, og forældrene har mistet troen på, at det kan blive anderledes. Det er resignation hos forældrene, og det påvirker børnene. Kvinderne har typisk en kurv fuld af problemer, der strækker sig fra dårlig økonomi over samværsuenighed med faderen til manglende uddannelse."*
> Mads Roke Clausen, Mødrehjælpen, 22.9.2007

Det vil sige, at de lider afsavn på en række områder.

Når sociale hjælpeorganisationer kritiserer de sociale ydelser for at være fattigdomsskabende, er det ofte med konkret henvisning til starthjælp, kontanthjælp eller kontanthjælpsloftet. Et synspunkt er fx at:

> *"... beskæftigelsespolitik og socialpolitik er ikke det samme...[...]... En af grundene til, at fattigdommen vokser i Danmark, er netop, at man har indført økonomisk straf i stedet for socialpolitik i forhold til nogle af de socialt udsatte grupper."*
> Knud Vilby, Socialpolitisk Forening, Politiken 29.4.2008

Fattigdom anses ikke for et beskæftigelsesspørgsmål, hvor sociale ydelser handler om at få folk i arbejde via et økonomisk incitament, men som et socialpolitisk spørgsmål. Lave eller nedsatte ydelser får ikke folk i arbejde, men gør dem derimod fattige, da de får sværere ved at leve op til fx almindeligt forbrug.

Opsummerende kan man sige, at de sociale hjælpeorganisationer ser fattigdom som et økonomiske strukturelt problem, som den førte omfordelingspolitik er konstituerende og opretholdende af. Der er en klar holdning, som siger, at særligt kontant- og starthjælp skaber fattigdom. De sociale hjælpeorganisationer har et relativt syn på fattigdom, da det ikke er de sociale ydelser i sig selv, der er fattigdomsskabende, men derimod de deraf følgende begrænsede muligheder for deltagelse og forbrug på lige for med andre mennesker.

4.3.4 Børnefattigdom

Børnefattigdom er centralt for de sociale hjælpeorganisationer. Ud af de i alt 15 artikler, hvor sociale hjælpeorganisationer udtaler sig, er der 12, som berører børnefattigdom.

I nogle artikler er børnefattigdom artiklens centrale tema, og en aktør udtrykker en holdning til børnefattigdom. Andre gange nævnes børnefattigdom mere perifert. En social hjælpeorganisation inden for børneområdet deltager i debatten og er særdeles kritisk. Her er holdningen til børnefattigdom primært moralsk funderet:

> *"Det er både sørgeligt og uacceptabelt, at vi i et rigt samfund har så stor en gruppe af børn, der lever på økonomisk lavblus."*
> Mimi Jakobsen, Red Barnet, Jyllands Posten, 30.12.2008

Heri ligger en implicit forståelse af (børne)fattigdom som et alvorligt problem, som er (velfærds)statens ansvar.

Samtidig fremføres et argument, som siger, at:

> *"... den langsigtede konsekvens er, at dagens fattige børn bliver morgendagens fattige voksne. Ignorerer vi børnene, lægger vi kimen til de kommende års problemer..."*
> Mimi Jakobsen, Red Barnet, Information, 9.12.2008

Det vil sige, at hvis der ikke gøres noget ved problemet nu, så er grundlaget for fremtidige problemer lagt[23]. I forlængelse heraf fremføres et handlings-/løsningsorienteret perspektiv på børnefattigdom, hvor der argumenteres for, at staten bør gribe til handling gennem ændring af de lave sociale ydelser:

> *"Tag ansvar for fattigdommen. [...] Mit nytårsønske til de danske politikere er derfor: Tag ansvar. Fjern de økonomiske barrierer som fx starthjælpen og loftet over kontanthjælpen, der er med til at skabe ensomme børn, der lever et isoleret liv på samfundets sidelinje."*
> Mimi Jakobsen, Red Barnet, Jyllands Posten, 30.12.2008

Det påpeges endvidere, at starthjælp har fattigdomsvirkninger, som har store konsekvenser for modtagernes børn.

Andre mener derimod, at det også – i måske højere grad – er civilsamfundets ansvar at løse børnefattigdomsproblemer:

[23] Aktøren uddyber ikke, hvad der ligger i 'kommende års problemer', men uanset om der tænkes på de kommende voksnes levevilkår eller samfundets mere makrolignende vilkår, så synes rationalet at være, at hvis der ikke gribes til handling, så bliver problemerne større og derved vanskeligere at løse.

> *"Jeg synes også, at idrætsforeninger kunne tage det på sig og eksempelvis lade 10 børn gå hos sig, selvom der ikke blev betalt kontingent. Vi har alle en forpligtelse til at hjælpe…"*
> Mads Roke Clausen, Mødrehjælpen, Kristeligt Dagblad, 22.9.2007

Andre udtaler sig ikke direkte om børnefattigdom, men omtaler børn og børnefamilier. Et argument er, at når man fra beskæftigelsespolitisk hånd forsøger at øge beskæftigelsen gennem økonomiske incitamenter, og således presser folk på pengepungen, så rammes ydelsesmodtagernes børn også, og det fastholder børn i fattigdom:

> *"Al forskning viser, at en af de vigtigste sociale indsatser er at sikre børnefamiliernes optimale vilkår. Men fordi man næsten har erstattet socialpolitik med et ensidigt fokus på beskæftigelsen, dømmer man også børn til øget ulighed og fattigdom."*
> Knud Vilby, Socialpolitisk Forening, Politiken, 29.4.2008

Der synes her at være en underliggende moralsk eller normativ pointe, som siger, at det er uretfærdigt at øge børns risiko for et liv i fattigdom, når de er uden ansvar for deres situation.

Der lader til at være en tendens til, at de sociale hjælpeorganisationer inddrager børnefattigdom i debatten uanset debattens fokus. Det skyldes muligvis, at fattigdom har stor betydning for børn. Selvom ydelserne ikke er rettet direkte mod børnene, berøres hele familien, hvis ydelserne nedsættes. Måske kan børn også være et kommunikativt stærkt værktøj, der taler til læsernes og vælgernes retfærdighedssans?

Der er blandt de sociale hjælpeorganisationer imidlertid bred enighed om, at børnefattigdom er et reelt problem i Danmark, og at man bør gribe til handling. Alle aktører – undtagen en – peger direkte på sociale ydelser (særligt kontanthjælp, starthjælp og kontanthjælpsloft) som centrale konstituerende faktorer for børnefattigdommen. En adskiller sig ved at påpege, at løsninger skal komme fra politisk *og* civil hånd.

De voksnes ringe økonomiske situation fastholder børnene i fattigdom, og det er ufrugtbart – både set fra et moralsk og et samfundsøkonomisk perspektiv. De sociale hjælpeorganisationer synes dog at have mest fokus på det moralske, da de taler mere om fx afsavn, end om *"hvad der kan betale sig"*.

4.4 Holdninger til fattigdom

Nedenstående tabel 4.4 angiver de sociale hjælpeorganisationers holdninger til fattigdom.

Tabel 4.4: De sociale hjælpeorganisationers holdninger til fattigdom. Angivet i antal ytringer

	2007	2008	I alt	Total
Økonomisk fattigdom	3	4	7	58
Gør noget!	5	10	15	65

Som det fremgår, udtrykker aktører fra sociale hjælpeorganisationer enten, at fattigdom skyldes økonomiske strukturer, eller også forholder de sig ikke til, hvad fattigdom er for en størrelse, eller hvad/hvem der er skyld i fattigdom, men konstaterer blot, at det er et problem, som bør løses: Gør noget! Disse sociale hjælpeorganisationer har derfor ofte en indigneret holdning til fattigdom. De er her-og-nu hjælpere, men placerer det overordnede ansvar andetsteds, uden nødvendigvis at komme nærmere ind på hvor. Det er derfor ikke altid til at afgøre ud fra deres ytringer, om de forstår fattigdom som et individuelt, økonomisk eller kulturelt problem.

Nogle sociale hjælpeorganisationer mener, at fattigdom handler om økonomi, og at *økonomiske strukturer* er årsag til fattigdom. Som vi har set, argumenterer de for, at de sociale ydelser (herunder særligt kontanthjælp og starthjælp) skaber fattigdom. Alle aktørerne argumenterer på forskellige måder for, at modtagere af sociale ydelser er fattige i forhold til resten af befolkningen. De lider en række afsavn i forhold til resten af befolkningen. Som følge heraf retter flere aktører fokus mod den begrænsede deltagelse og mulige isolering fra det omkringliggende samfund, som relativ økonomisk fattigdom skaber:

> *"At forestille sig at være det eneste barn, der aldrig kan komme med, når klassen skal på tur."*
> Mimi Jakobsen, Red Barnet, Information, 30.12.2008

Eller som konsekvens af et liv på starthjælp:

> *"Afsavnene er ikke kun materielle, de er også sociale. Flygtningefamilier lever isoleret i den forstand, at de bor langt væk fra landsmænd og fra venner fra asylcentre i Danmark".*
> Mette Blauenfeldt, Dansk Flygtningehjælp, Information, 18.6.2007

På lignende vis argumenteres der for, at de stigende fødevarepriser i 2008:

> *"... rammer hårdest, der hvor størstedelen af indtægten går til mad."*
> Lars Lydholm, Frelsens Hær, Ekstra Bladet, 24.11.2008

Det vil sige, at de fattige bliver fattigere, når de økonomiske makrostrukturer – som fødevarepriser – stiger. Den anden holdning, som sociale hjælpe-

organisationer ofte indtager, har snarere karakter af et 'Gør noget!' end en egentlig holdning. Som nævnt, ligger der dog ofte et element af indignation. Det kommer enten til udtryk ved velgørende arrangementer, hvor aktørerne roser arrangementer og påpeger brugernes glæde. For eksempel ved et julearrangement:

> *"Julearrangementerne er meget nødvendige for de mennesker, der bruger [privat social hjælpeorganisation i København]. Det kan man simpelthen mærke på deres enorme taknemmelighed over, at der er nogle, der hjælper dem, så de ikke er alene den aften."*
> Ole Andersen, Mariatjenesten, Berlingske Tidende, 27.11.2008

Det bør understreges, at ros af et privatorganiseret hjælpearrangement ikke er ensbetydende med en holdning, der siger, at en løsning af fattigdomsproblematikken er de private sociale hjælpeorganisationers ansvar. Som vi har set, er der dog en aktør, der siger, at civilsamfundet har et ansvar for at hjælpe organisationens medlemmer, hvoraf mange betegnes som fattige:

> *"*[Journalist:] *Er det samfundets opgave at finansiere skiferier og nye mobiltelefoner til enlige mødre?* [Mads Roke Clausen, Mødrehjælpen:] *Nej, men det civile samfund bør i højere grad træde til."*
> Kristeligt Dagblad, 22.9.2007

4.5 Sammenfatning

De sociale hjælpeorganisationer, der har deltaget i fattigdomsdebatten, anerkender, at der er fattigdom i Danmark, og de anser fattigdom som et problem.

Det primære argument blandt sociale hjælpeorganisationer er moralsk og bygger på et relativt fattigdomsbegreb: Det er ikke rimeligt, at nogle mennesker ikke kan deltage i almindelige aktiviteter på lige fod med andre.

De sociale hjælpeorganisationer har en indigneret, handlingsorienteret holdning til fattigdom, hvor det vigtige ikke er, hvordan man fx måler fattigdom, men at man gør noget for at komme den til livs. Derfor er det heller ikke altid centralt for sociale hjælpeorganisationer, hvor løsningen skal komme fra. Alle de sociale hjælpeorganisationer peger dog på lave sociale ydelser, som den primære årsag til fattigdom. De har således en økonomisk, strukturel forståelse af fattigdom.

Det er økonomi, der bringer og fastholder folk i en situation, hvor de ikke har mulighed for at deltage i samfundet på nogenlunde lige fod med andre[24]. Det betyder ikke, at de fattige ikke kan have andre problemer. Det

[24] Det er dog ikke ensbetydende med, at *alle* start- og kontanthjælpsmodtagere er fattige.

mener de sociale hjælpeorganisationer i den grad, at de har. De adskiller dem bare fra økonomiske problemer og fattigdom.

De italesætter en *"Lave sociale ydelser holder folk i fattigdom"*-diskurs, som har et økonomisk syn på fattigdom, og som hovedsageligt diskuterer velgørenhed og fattigdomsgrænse. I nedenstående skema er en oversigt over den *"Lave sociale ydelser holder folk i fattigdom"*-diskurs, som hjælpeorganisationer benytter og italesætter.

Skematisk oversigt over fattigdomsdiskurser					
	Diskurs	**Holdning**	**Eksempel på ytring**	**Tema***	**Aktører***
Anerkender	"Lave sociale ydelser holder folk I fattigdom." – *22 ytringer*	Fattigdom er økonomisk	*"Et af de negative træk i udviklingen er, at de rige får skattelettelser (belønnes) for at arbejde mere, mens de fattigste får lavere ydelser (straf) for at tvinge dem ud på arbejdsmarkedet. Når man belønner de rige og staffer de fattige, så øges både ulighed og fattigdom."* (Knud Vilby, Socialpolitisk Forening, Kristeligt Dagblad, 04.01.08)	a/ Velgørenhed (7/22) b/ Skal vi have en fattigdomsgrænse? (7/22)	• Socialpolitisk Forening • Hjemløsehuset • Kirkens Korshær • Dansk Folkehjælp • Frelsens Hær • Børnenes Kontor • Mariatjenesten • Red Barnet • Dansk Flygtningehjælp • Mødrehjælpen

**I parentes er angivet hvor stor en andel af ytringerne inden for den pågældende diskurs, der omhandler det pågældende tema eller kommer fra den pågældende aktørgruppe.*

5 Hvad siger folketingspolitikerne om fattigdom?

5.1 Indledning og problemformulering

Folketingspolitikerne spiller en væsentlig rolle i fattigdomsdebatten i Danmark. Derfor er de i høj grad med til at præge de fattigdomsdiskurser, som fremstår i mediebilledet og befolkningens forståelse af fattigdom.

I det følgende redegøres for de fattigdomsdiskurser, som MF'erne benytter sig af. Det vil sige, der redegøres for de *temaer*, som MF'erne taler om, hvilke begivenheder der har været *generator* for de artikler, hvori de ytrer sig, samt deres *holdninger* til fattigdom.

Datamaterialet består af de 28 artikler, der har været bragt i et landsdækkende dagblad i perioden 2007 og 2008, og som omhandler fattigdom i Danmark, og hvori en MF'er har ytret sig om fattigdom i Danmark.

Som ved undersøgelsen af fattigdomsdiskurser blandt sociale hjælpeorganisationer (kapitel 3) fungerer datamaterialet som case eller eksempel på fattigdomsdebatten i Danmark 2007 og 2008. Målet er ikke at finde en diskurs, som er repræsentativ for de MF'erne, men derimod at finde frem til de diskurser, som de taler indenfor: *Hvilke fattigdomsdiskurser benytter og italesætter MF'erne?*

Der er indledningsvis en deskriptiv, kvantitativ opgørelse over omfanget af MF'ernes deltagelse i fattigdomsdebatten. Artiklerne er kodet under samme kategorier som i kapitel 3: tema, holdning, generator og aktør (se bilag 1 for uddybelse af kodebog).

Dernæst har en kvalitativ gennemlæsning og analyse belyst de temaer og holdninger, som udgør de fattigdomsdiskurser, som MF'erne benytter.

5.2 MF'ernes deltagelse i fattigdomsdebatten

MF'erne er relativt aktive i fattigdomsdebatten. Som tabel 5.1 viser, udtaler de sig i 28 ud af i alt 121 artikler om fattigdom i Danmark. De ytrer sig om fattigdom 49 gange.

Tabel 5.1: Antal artikler, som MF'erne udtaler sig i samt antal ytringer fra MF'ere

	2007	2008	I alt	Total*
Antal artikler	20	8	28	120
Antal ytringer	35	14	49	191

* Angiver hhv. antal artikler og antal ytringer i samtlige artikler om fattigdom i Danmark i 2007 og 2008

Tabel 5.2 angiver, hvilke medier samt hvilke artikeltyper MF'erne ytrer sig i. Godt 1/3 af MF'ernes ytringer sker via debatindlæg/kronikker (10), hvilket må anses som relativt meget i forhold til, hvor lille en del debat udgør af avisernes samlede antal artikler.

Information er klart den avis, der har bragt flest artikler, hvor MF'ere ytrer sig (11). Men også Politiken (7) og Berlingske Tidende (5) har været en central platform for MF'erne i fattigdomsdebatten. Jyllands Posten har bragt tre artikler, som udgøres af tre debatindlæg, hvor Det Økonomiske Råds brug af begrebet *fattigdom* diskuteres[25]. Ekstra Bladet og Kristeligt Dagblad har hver bragt en artikel.

Tabel 5.2: Antal artikler fordelt på medie og artikeltype

Medie	Antal artikler
Kristeligt Dagblad	1
Information	11
Ekstra Bladet	1
Jyllands Posten	3
Politiken	7
Berlingske Tidende	5
Total	28

Artikeltype	Antal artikler
Redaktionel artikel	18
Debat	10
Total	28

NB: B.T. har som det eneste store landsdækkende medie ikke bragt nogen artikler, hvor en MF'er ytrer sig om fattigdom.

MF'erne taler i udgangspunktet om fattigdom ved "enhver given lejlighed" både ved politiske begivenheder[26], udgivelser af fattigdomsundersøgelser, udtalelser fra andre politikere eller fagforeningsfolk og velgørende arrangementer (se tabel 5.3).

[25] En diskussion, som er central i fattigdomsdebatten, hvor det diskuteres, om man skal anvende begrebet *fattige* eller *lavindkomstgrupper*.

[26] Politiske begivenheder inkluderer oppositionens fælles kritik af regeringen, politiske aftaler, nye reglers ikrafttrædelse, forslag samt kommunale projekter.

Tabel 5.3: Oversigt over begivenheder, der starter de fattigdomsdiskussioner, som MF'erne deltager i. Antal ytringer

	2007	2008	I alt
Politisk begivenhed	9	4	13
Udgivelse	14	6	20
Udtalelse	12	0	12
Velgørenhed	0	4	4
Total	35	14	49

5.3 Fattigdomstemaer

Tabel 5.4 angiver temaerne for de artikler, hvori MF'erne ytrer sig. Eksempelvis er der 15 ytringer i 2007 i artikler, der omhandler sociale ydelser.

Tabel 5.4: Fattigdomstemaer, som MF'erne taler om. Antal ytringer

	2007	2008	I alt
Sociale ydelser	15	5	20
Fattigdomsgrænse	17	8	25
Fattigdom i Danmark?	3	1	4
Total	35	14	49

Når MF'erne deltager i fattigdomsdebatten, er det i forbindelse med en diskussion af sociale ydelser, fattigdomsgrænse eller et generelt spørgsmål om, hvorvidt man kan tale om fattigdom i Danmark? Tre diskussioner, som er tæt forbundet, og som ofte overlapper hinanden.

5.3.1 Sociale ydelser og fattigdom

MF'erne taler ofte om fattigdom i sammenhæng med sociale ydelser. Sociale ydelser dækker som hovedregel over de lave sociale ydelser som nedsat kontanthjælp, kontanthjælpsloft, 300-timers reglen og starthjælp.

MF'erne taler i første omgang om sociale ydelser som en potentiel fattigdomsskabende faktor. Her deles vandene i to: Dem, der mener, at de bestående lave sociale ydelser gør folk fattige og dem, der mener, at de virker beskæftigelsesmotiverende.

I det følgende ser vi nærmere på, hvilke argumenter der fremføres for, hvorfor sociale ydelser skaber enten fattigdom eller beskæftigelse.

Sociale ydelser skaber fattigdom

Et fremtrædende argument blandt MF'erne er, at lave sociale ydelser skaber fattigdom:

> *"Den øgede fattigdom [flere fattige][27] er en helt forudsigelig konsekvens af en række politiske tiltag, der er gennemført de seneste år. Kontanthjælp, ungesats, satspuljeregulering, 300-timers regel og starthjælp."*
> Johanne Schmidt-Nielsen, Enhedslisten, Politiken, 9.12.2008

Argumentet siger, at der en kausal sammenhæng mellem de 'de politiske tiltag (dvs. gennemførte stramninger) på de sociale ydelser' og 'antallet af fattige': Når der indføres stramninger på ydelserne, så stiger antallet af fattige. Når sociale ydelser kædes sammen med fattigdom, udtrykker det et strukturelt økonomisk syn på fattigdom.

Argumentet om, at sociale ydelser er kausalt forbundet med fattigdom ses ofte i samspil med et relativt syn på fattigdom. Om starthjælpens konsekvenser siger en aktør under overskriften *"Starthjælp: Fattigdom er aldrig en succes":*

> *"Det er heller ingen succes, at de mange børn, hvis forældre ikke er i arbejde, automatisk udelukkes fra en række sociale sammenhænge, der skaber integration: at gå til fodbold, at cykle med de andre på vejen, at se den film og spille de spil, de andre børn snakker om henne i skolen. Men det er der ikke råd til."*
> Morten Østergaard og Elisabeth Geday, Det Radikale Venstre, Politiken, 11.5.2007

For disse MF'ere handler sociale ydelser ikke om overlevelse, men om deltagelse i samfundet på lige fod med andre.

Andre MF'ere fokuserer mere på, at der er nogle goder, som alle må være enige om, at folk må have for ikke at kunne betegnes som fattige. Her bruges ofte beskrivende eksempler, som søger at vise, hvad fattigdom er:

> *"I Danmark er der børn, som ikke får penicillin, fordi forældrene ikke har råd til det. De her regler [kontanthjælp, 300-timers regel og starthjælp] er sat i værk for at producere fattigdom."*
> Villy Søvndal, Socialistisk Folkeparti, Politiken, 14.2.2007

Uden klart at definere, hvad fattigdom er, udtrykker denne MF'er, at hvis forældre ikke har råd til at købe penicillin til deres børn, så er der tale om fattigdom.

[27] Der refereres til tal fra en undersøgelse, som viser, at antallet af fattige (børn) er steget.

Andre MF'ere siger:

> *"Når halvdelen af familiernes indtægt falder bort, så vil nogle familier ikke kunne betale deres husleje. I stedet for at skabe resultater på arbejdsmarkedet skaber regeringen fattigdom."*
> Mette Frederiksen og Jacob Hougaard, Socialdemokratiet, Berlingske Tidende, 26.3.2007

I disse argumenter ligger en nærmest implicit forståelse af fattigdom. Aktørerne argumenterer ikke for hvorfor det, at forældre ikke har råd til penicillin eller husleje, er ensbetydende med at være fattig. De lader det snarere stå som en selvfølgelighed, at disse mennesker lider afsavn i forhold til det, som anses som almindeligheder i Danmark. De er udelukket fra nødvendigheder (penicillin og husleje) af økonomiske grunde.

Opsummerende kan man sige, at nogle MF'ere har en økonomisk forståelse af fattigdom, som siger, at fattigdom i Danmark er konstitueret af sociale ydelser som kontant- og starthjælp.

Sociale ydelser fører til beskæftigelse
Over for synspunktet *"Lave sociale ydelser skaber fattigdom"* står et andet argument, som siger, at lave sociale ydelser er et velfungerende incitament til at komme i beskæftigelse.

En gruppe blandt MF'ere siger, at lave sociale ydelser ikke fører til fattigdom, men beskæftigelse:

> *"Lovforslaget [om starthjælp] skal netop hive folk på starthjælp ud på arbejdsmarkedet. Det skal kunne betale sig at arbejde frem for at stige i overførselsindkomst."*
> Irene Simonsen, Venstre, Information, 13.1.2007

Argumentet bygger på en økonomisk forståelse af mennesket som en rationel agent, der handler på økonomiske incitamenter som fx at komme i beskæftigelse ud fra et ønske om at forbedre sin egen økonomiske situation. Hvis det ikke kan betale sig at arbejde – i form af en økonomisk gevinst – så vil folk foretrække den sociale ydelse. I forlængelse heraf påpeges det, at lave sociale ydelser rent faktisk *har* den ønskede effekt:

> *"Det [kontanthjælp, 300-timers-regel og starthjælp som beskæftigelsesmotiverende faktor] har i mange tilfælde virket."*[28]
> Vivi Kier, Det Konservative Folkeparti, Information, 12.12.2008

I forlængelse heraf argumenteres der for, at sociale ydelser fastholder folk i det, som nogle kalder 'fattigdomsfælden':

[28] Denne aktør henviser dog ikke til en konkret undersøgelse, som kan underbygge påstanden.

> *"Problemet har været, at hvis man øger de her ydelser, så bliver mange af de her mennesker fanget i det, vi kalder fattigdomsfælden […] Man gør jo folk en bjørnetjeneste, hvis man giver dem så høj en ydelse, at de ikke har råd til at tage et job til mindstelønnen."*
> Karen Jespersen, Berlingske Tidende, 4.10.2007

Det vil sige, at så længe der ikke er en økonomisk fordel i at arbejde, så vil den rationelle agent (kontant- og starthjælpsmodtageren) vælge at blive på den pågældende sociale ydelse. I citatet ligger ikke bare et kausalt argument, om virkningen af sociale ydelser, men også et moralsk argument om at gøre folk en *'bjørnetjeneste'*. En anden aktør udtrykker det ved at sige, at fastholdelse på sociale ydelser er at svigte folk:

> *"Man lader folk i stikken, hvis man bare sender dem en check […] Vi svigter en stor gruppe mennesker, hvis vi fastholder dem på offentlig forsørgelse."* Irene Simonsen, Venstre, Information, 13.1.2007

Ifølge denne aktør handler sociale ydelser ikke om at holde folk ude af fattigdom, men om at få dem i arbejde. 'Man gør folk en bjørnetjeneste', 'vi svigter en stor gruppe' og 'man lader folk i stikken' indikerer, at aktøren ser det som et politisk eller samfundsmæssigt ansvar at hjælpe folk i beskæftigelse, og at beskæftigelsesmotiverende tiltag skabes for deres egen skyld.

Der argumenteres altså for, at sociale ydelser er et økonomisk incitament til at komme i beskæftigelse, og at fastholdelse af folk på passive sociale ydelser er at svigte dem.

Der fremføres to modargumenter mod det kausale argument om at lave sociale ydelser fører til beskæftigelse.

Det ene siger, at det ikke er alle aktører, der kan anses som økonomisk rationelle og reagerende på økonomiske incitamenter:

> *"Alle dem, der ikke har kompetencer og ressourcer til at reagere på det incitament, som den dårlige økonomi skulle give dem til at arbejde. […] Det er dem, starthjælpen ikke bringer andet end fattigdom."*
> Morten Østergaard, Det Radikale Venstre, Information, 24.4.2007

Det andet argument siger, at der ikke er tilstrækkeligt empirisk belæg for, at lave sociale ydelser har en beskæftigelsesmotiverende effekt:

> *"Ingen ved, om disse folk [folk på kontanthjælp, 300-timers-regel eller starthjælp, som er kommet i job] var kommet i job alligevel."*
> Marianne Jelved, Det Radikale Venstre, Information, 12.12.2008

Der er altså nogle MF'ere, som ikke mener, at der er tilstrækkelig viden til at fastlægge virkningerne af sociale ydelser.

Andre aktører mener derimod, at der *er* dokumentation for, at sociale ydelser fører til fattigdom:

> *"Al erfaring viser, at starthjælp bare gør folk fattigere."*
> Lotte Bundsgaard, Socialdemokratiet, Information, 13.1.20007

Mens en helt tredje gruppe mener, som vi har set indledningsvis, at der er dokumentation for, at lave ydelser fører til beskæftigelse. Der er således uenighed om, hvad forskningen på området viser.

Opsummerende kan man sige, at der blandt MF'erne er en holdning, som siger, at fattigdom er en konsekvens af lave sociale ydelser. Heroverfor står en holdning, som siger, at lave sociale ydelser ikke fører til fattigdom, men beskæftigelse. Dette argument fremføres ikke som et selvstændigt argument, men altid som et modargument, når de sociale ydelser kritiseres for at være fattigdomsskabende. Derudover argumenteres der for, at sociale ydelser er at svigte folk.

Ud fra de forskellige holdninger til forholdet mellem fattigdom og sociale ydelser, bliver det klart, at de to overordnede holdninger adskiller sig fra hinanden på tre centrale sociologiske punkter: menneskesyn, kausalitet og moral. Hvor 'fattigdomspositionen' ser mennesket som produkt af (økonomiske) strukturelle forhold, ser 'beskæftigelsespositionen' mennesket som en individuel rationel agent, som handler ud fra rationelle overvejelser om forbedring af egen (økonomiske) situation.

Som følge af disse forskellige menneskesyn, argumenterer 'fattigdomspositionen' for, at lave sociale ydelser fører til fattigdom, mens 'beskæftigelsespositionen' argumenterer for, at lave sociale ydelser fører til beskæftigelse.

For det tredje argumenterer 'fattigdomspositionen' for, at fattigdom er uacceptabel og bør fjernes (fx ved at hæve ydelserne), og 'beskæftigelsespositionen' argumenterer for, at fastholdelse i fattigdom er uacceptabel og bør fjernes (fx ved at sænke ydelserne, så det kan betale sig at arbejde).

Begge positioner er således kritiske over for de virkninger, som lave sociale ydelser kan have. Begge mener, at det er en uønskværdig situation at være i, men de er uenige om dens funktion/virkning – dvs. om lave sociale ydelser fører til fattigdom eller beskæftigelse.

5.3.2 Fattigdomsgrænse og fattigdom i Danmark?

Når MF'erne ytrer sig om fattigdom, sker det ofte i forbindelser med en diskussion af fattigdomsgrænse: *Bør Danmark have en officiel fattigdomsgrænse? Kan man overhovedet måle fattigdom? Og hvordan? Hvordan kan/bør en dansk fattigdomsgrænse se ud?*

Heri ligger også en diskussion af, om der overhovedet er fattigdom i Danmark. Nogle MF'ere tager udgangspunkt i, at der *er* fattigdom i Danmark, at det er tydeligt for enhver, og at man derfor ikke skal dvæle ved at diskutere *om*, der er fattigdom i Danmark, men rette fokus mod, hvordan fattigdom måles bedst muligt, og hvordan man kan gøre noget ved fattigdommen.

Men der er også en anden holdning i spil, som ikke eksplicit afviser fattigdom i Danmark, men som enten afviser de undersøgelser, som påviser det (metodiske benægtere) eller afviser at kalde det fattigdom og fx hellere vil kalde det lavindkomstgrupper (teoretiske benægtere).

MF'ere, som benægter fattigdom i Danmark på den ene eller den anden måde, er i sagens natur kritiske over for en fattigdomsgrænse, men ikke nødvendigvis kategorisk afvisende.

MF'ere, som anerkender fattigdom i Danmark, er som oftest tilhængere af en fattigdomsgrænse. Men der er stadig flere forskellige holdninger til, *hvorfor* Danmark bør have en fattigdomsgrænse, samt *hvordan* den kan/bør se ud.

I det følgende redegøres for de forskellige argumenter, som MF'erne fremfører hhv. for og imod en officiel fattigdomsgrænse i Danmark.

Danmark kan og bør have en officiel fattigdomsgrænse
Et centralt argument blandt MF'erne for, at Danmark kan og bør etablere en officiel fattigdomsgrænse, er, at den kan give viden, og at det gør det lettere at handle:

> *En fattigdomsgrænse vil betyde, at samfundet kan tage stilling. Den vil flytte fokus fra spørgsmålet, om der findes fattige i Danmark, og hvad vi skal gøre ved det."*
> Mette Frederiksen, Socialdemokratiet, Information, 15.11.2008

Mere konkret kan en fattigdomsgrænse vise udviklingen:

> *"For det første kan den [fattigdomsgrænse] vise udviklingen. Det kan vi se i de lande, hvor man har en fattigdomsgrænse, som fx USA. Der kan vi se, at fattigdommen faktisk voksede dramatisk under Bush. Og når man kan se en udvikling, kan man også gøre noget ved den."*
> Villy Søvndal, Socialistisk Folkeparti, Politiken, 13.10.2007

I forlængelse heraf siger en aktør, at:

> *"Det er helt afgørende, at vi ved, hvor mange familier der lever i fattigdom."* Line Barfoed, Enhedslisten, Information, 28.12.2007

Der argumenteres for, at det kan være vanskeligt at formulere en fattigdomsgrænse, men at det ikke skal forhindre, at det gøres:

"Hvis man skal lave en fattigdomsgrænse, skal det gøres grundigt."
Mette Frederiksen, Socialdemokratiet, Politiken, 10.11.2007

Danmark kan eller bør ikke have en officiel fattigdomsgrænse
Et argument mod etablering af en officiel fattigdomsgrænse er, at den ikke i sig selv løser problemerne:

"Al lykke er ikke gjort, fordi man fastsætter en fattigdomsgrænse. Den er ikke den eviggyldige sandhed."
Vivi Kier, Venstre, Information, 17.11.2008

Et andet argument er, at det er for svært at måle fattigdom:

"Vi har drøftet det meget i partiet, men vi synes, det er svært at definere, hvor sådan en grænse skal ligge. Der er jo nogle, der godt kan leve for få penge, og nogle med meget større behov."
Pia Kristensen, Dansk Folkeparti, Politiken, 13.10.2007

Der argumenteres også for, at en fattigdomsgrænse er problematisk, fordi den vil definere folk, som faktisk ikke er fattige, som fattige:

"Hvis man lavede en dansk fattigdomsgrænse, skulle man pludselig til at betragte en lægestuderende, en landmand eller en deltidsarbejdende sekretær som fattige."
Eva Kjer Hansen, Venstre, Berlingske Tidende, 31.10.2007

Derudover argumenteres der for, at en fattigdomsgrænse kan fastholde folk:

"Hvis man laver en fattigdomsgrænse og derefter giver de familier, der har det dårligst nogle ekstra midler, så er det ligesom at parkere de mennesker. Og så tror jeg også, at de lavtlønnede på arbejdsmarkedet – kassedamen eller rengøringskonen – vil føle sig meget forurettet over, at man kan gå hjemme uden at lave noget og få det samme i løn som dem."
Pia Kristensen, Dansk Folkeparti, Politiken, 13.10.2007

Der argumenteres også ofte imod de bestående forslag til en fattigdomsgrænse, som baserer sig på relative fattigdomsmål:

"Krakker aktiemarkedet, hvorved de mest velhavende mister formue, vil fattigdommen i den model blive mindre, selvom enhver kan se, at de, der har mindst, ikke får det bedre."
Ellen Trane Nørby, Venstre, Information, 8.2.2008

Andre siger, at det i det hele taget er vanskeligt at standardisere indkomster og budgetter:

"... man kan ikke standardisere folks indkomster eller budgetter. Folk med samme indkomst kan have en billig husleje og en dyr husleje. Måske har dem i den billige lejlighed mere brug for hjælp."
Karen Jespersen, Venstre, Berlingske Tidende, 3.2.2008

5.4 Sammenfatning

Nedenstående skema er en oversigt over de diskurser, som MF'erne benytter og italesætter. Der er ikke nogle diskurser i fattigdomsdebatten i Danmark, som der ikke er en MF'er, der taler indenfor. MF'erne bruger mange forskellige diskurser og er på den måde en relativ heterogen gruppe.

Anerkenderdiskursen *"Lave sociale ydelser holder folk i fattigdom"* er den diskurs, som suverænt flest MF'ere benytter og italesætter (17 ytringer)**.** Samtlige ytringer er udtalt af MF'ere fra oppositionen. Inden for denne diskurs tales der mest om sociale ydelser, men også om fattigdomsgrænse.

Anerkenderdiskursen *"Fattigdom er manglende kulturelle kompetencer"* er den meste heterogene diskurs, som både MF'ere fra regeringen, støttepartiet og oppositionen italesætter. Her er fattigdomsgrænse det dominerende tema.

Anerkenderdiskursen *"Du er selv ansvarlig"* fylder kvantitativt set meget lidt (6 ud af i alt 49 ytringer fra MF'ere). Det er personer fra Venstre og Dansk Folkeparti, der benytter og italesætter denne diskurs. Det sker primært, når der tales om, hvorvidt der er fattigdom i Danmark og om sociale ydelser.

Benægterdiskursen *"I Danmark hedder det ikke fattigdom"* italesættes af aktører fra regeringen. Det er ytringer vedrørende fattigdomsgrænse, der udgør diskursens tema.

Benægterdiskurser *"Fattigdom og velstand kan ikke stige samtidig"* italesættes af aktører fra regeringen og støttepartiet. Fattigdomsgrænse er det klart mest fremtrædende tema.

Anerkendelsesdiskurserne er kvantitativt set suverænt dominerende og anerkenderdiskursen *"Lave sociale ydelser holder folk i fattigdom"* er her den oftest anvendte. Det er kvantitativt set ganske få, der (implicit) benægter fattigdom. Der er en tydelig sammenhæng mellem diskurs, og hvorvidt den pågældende aktør er fra regeringen/støttepartiet eller oppositionen. Italesættere af den fattigdomsanerkendende, økonomiske diskurs *"Lave sociale ydelser holder folk i fattigdom"* er fra oppositionen. Italesættere af benægterdiskurserne er fra regeringen eller støttepartiet.

I dette og de foregående kapitler – kapitel 3-5 – har vi redegjort for fremstillinger af fattigdom i de landsdækkende medier. Vi har set, hvilke diskurser der er til stede i form af fattigdomstemaer og holdninger til fattigdom. Vi har set, hvilke aktører der benytter og italesætter de forskellige holdninger. Og vi har kigget nærmere på særligt interessante grupper, som er med til at præge fattigdomsbilledet i de landsdækkende dagblade: De sociale hjælpeorganisationer og folketingspolitikerne.

Folketingspolitikerne fylder meget i debatten, og det har vist sig at være en heterogen gruppe, der har forskellige holdninger til fattigdom og taler inden for forskellige diskurser. Holdninger og diskurser er præsenteret, men ikke udfoldet. I det følgende kapitel 6 vil vi forsøge at komme i dybden med folketingspolitikernes syn på fattigdom ved at undersøge de grundlæggende fattigdomsforståelser, som ifølge Carol Bacchi ligger under de diskurser, som de taler indenfor, når de deltager i mediedebatten.

Skematisk oversigt over fattigdomsdiskurser					
	Diskurs	**Holdning**	**Eksempel på ytring**	**Tema***	**Aktører***
Benægter	*"Fattigdom og velstand kan ikke stige samtidig"– 10 ytringer*	Metodisk benægter af fattigdom	*"Sandheden er, at der er flere, der har fået job og tjener flere penge og studerer. Der er jo positivt. Derfor er det vildledende at tale om fattigdom her."* (Thor Pedersen, Venstre, Ekstra Bladet, 10.01.07)	Skal vi have en fattigdomsgrænse? (9/10)	Regeringen (V og K) og støttepartiet
Benægter	*"I Danmark hedder det ikke fattigdom" – 2 ytringer*	Teoretisk benægter af fattigdom	*"Konsekvensen af den valgte terminologi er også, at nogle af de forslag, vismændene selv har fremsat, ville øge "fattigdommen" i Danmark."*(Thor Pedersen (V), Jyllands Posten, 12.01.07)	Skal vi have en fattigdomsgrænse? (2/2)	Regeringen
Anerkender	*"Du er selv ansvarlig" – 6 ytringer*	Fattigdom er folks egen skyld	*"Hvis folk på starthjælp sulter, kan det være, fordi de bruger pengene på ugeblade og cigaretter i stedet for mad."* (Christian H. Hansen (DF), Information, 23.05.08)	a/ Konsekvenser af sociale ydelser (4/6) b/ Fattigdom i Danmark eller ej? (2/6)	Regeringen (V) og støttepartiet
Anerkender	*"Fattigdom er manglende kulturelle kompetencer" – 5 ytringer*	Fattigdom er kulturel	*"… fattigdom er ikke en entydig størrelse og kan ikke alene måles i materielle goder."* (Jørgen Poulsen, Liberal Alliance, Information, 28.12.2007)	a/ Skal vi have en fattigdomsgrænse? (3/5)	Både regering og opposition (SF, R, V, NA)
Anerkender	*"Lave sociale ydelser holder folk I fattigdom" – 17 ytringer*	Fattigdom er økonomisk	*"I Danmark er der børn, som ikke får penicillin, fordi forældrene ikke har råd til det. De her regler er sat i værk for at producere fattigdom."* (Özlem Cekic, Information, 12.12.08)	a/ Konsekvenser af sociale ydelser (13/17) b/ Fattigdom i Danmark eller ej? (3/17)	Oppositionen

**I parentes er angivet, hvor stor en andel af ytringerne inden for den pågældende diskurs, der omhandler det pågældende tema eller kommer fra den pågældende aktørgruppe. Fx er der 20 af ytringerne, som benægter fattigdom, hvor holdningen er en metodisk benægtelse af fattigdom. Ud af de 20 ytringer, er der 18 ytringer, som omhandler temaet fattigdomsgrænse, og af aktører er der 10 af ytringerne, som er af politikere, og 5 af ytringerne er fra civilpersoner/læsere.*

6 Forståelser af fattigdom

6.1 Problemstilling og metode

Som det er fremgået, spiller folketingspolitikerne en væsentlig rolle i fattigdomsdebatten i de landsdækkende dagblade og er derfor i høj grad med til at forme de fundne fattigdomsdiskurser. Ifølge Carol Bacchi ligger der under de forskellige diskurser nogle forskellige grundlæggende forståelser af fattigdom.

Som en væsentlig del af undersøgelsen har vi derfor valgt at spørge folketingsmedlemmerne selv om deres forståelse af fattigdom i Danmark. De har fået mulighed for at udfolde den holdning, som ofte simplificeres i nyhedsmedierne og mulighed for at fremføre og udfolde deres holdninger og forståelse af fattigdom.

Fra et analytisk perspektiv giver kvalitative interview mulighed for at gå argumenterne efter i sømmene og finde frem til de grundlæggende fattigdomsforståelser, som skaber de uenigheder, som vi har set i de landsdækkende medier.

Den overordnede retningsgivende problemformulering lyder: *Hvordan forstår folketingspolitikerne fattigdom?*

6.1.1 Interviewpersoner og felt

Målet har været at få et bredt udsnit af folketingspolitikernes forståelse af fattigdom. Vi har ønsket at afgrænse holdninger til dem, der beskæftiger sig med socialpolitik, hvorfor vi har valgt at interviewe socialordførerne fra de syv store partier, som er medlem af socialudvalget[29]. To socialordførere har desværre ikke haft mulighed for at deltage. Alternativt er et andet socialudvalgsmedlem og en stedfortræder blevet interviewet (se bilag 3 for oversigt over interviewpersoner).

Målet har ikke været at undersøge de forskellige partiers forskellige holdninger til fattigdom. Det har derimod været at få et indblik i, hvordan de folkevalgte, som beskæftiger sig med socialpolitik, forstår fattigdom. Socialordførerne ses derfor ikke som repræsentanter for deres parti, men som MF'ere beskæftiget med socialpolitik.

For det første er de fagligt beskæftiget med socialområdet og socialpolitik, hvorfor deres kendskab og engagement i feltet må formodes at være over gennemsnitsvælgerens. For det andet er socialordførerne i en situation, hvor de skal repræsentere, forhandle og formidle partiets socialpolitik og socialpolitiske holdninger, både over for de andre partier og over for vælgerne.

[29] Liberal Alliance og løsgængere har ikke faste medlemspladser i socialudvalget.

6.1.2 Interview og interviewguide

Vi har interviewet syv medlemmer af socialudvalget, hvoraf 5 også er socialordførere. Alle interview er enkeltinterview af mellem 20 og 30 minutters varighed. Seks er foretaget på Christiansborg og et er foretaget som telefoninterview. Interviewpersonerne har fået tilsendt interviewets hovedtemaer forud for interviewet.

Alle interview har taget udgangspunkt i den samme semistrukturerede interviewguide. Erfaringer fra de to første interview er dog implementeret i interviewguiden. Det betyder, at guiden stort set er den samme, men nogle spørgsmål er blevet klarere formuleret. Derudover er interviewguiden tilpasset den enkelte interviewperson, da dennes (social)politiske ståsted og grundlæggende holdning til fattigdom har været kendt på forhånd.

Undersøgelse af MF'ernes holdning til fattigdom, som den kommer til udtryk i de landsdækkende dagblade, har vist, at de ligger sig op ad to grundlæggende forståelser af fattigdom i Danmark: Den ene position hævder, at der er fattigdom i Danmark, mens den anden benægter, at der er fattigdom i Danmark. Interviewguiden er tilpasset i forhold til, om interviewpersonen anerkender eller benægter fattigdom i Danmark (se bilag 4 for interviewguide).

Målet med de kvalitative interview har været at få et dybere kendskab til fattigdomsforståelser og gøre det ved at indfange folketingspolitikernes forståelser af fattigdom. Baggrunden for undersøgelsen er ikke at få kendskab til folketingspolitikernes fattigdomsforståelser i sig selv, men at få kendskab til, hvordan fattigdom forstås i Danmark i det hele taget. Folketingspolitikerne antages at have stor indflydelse på, hvordan fattigdom forstås blandt alle grupper i befolkningen (både i almenbefolkningen og blandt grupper, som er beskæftiget med eller er inden for det socialpolitiske felt), hvorfor deres forståelser kan give et godt billede af, hvilke fattigdomsforståelser, der er – velvidende at de ikke er repræsentative.

Vi er derfor mere interesserede i selve fattigdomsforståelserne end i de enkelte interviewpersoner. Det handler ikke om at få svar på, hvad et bestemt medlem af socialudvalget eller et bestemt parti forstår ved fattigdom i Danmark. Det fremgår i et vist omfang af de socialpolitiske partiprogrammer. Derudover svarer de ofte på disse spørgsmål i medierne og under samrådsmøder i udvalget. Målet med interviewene er derimod at komme "ind under huden" på de velkendte argumenter, som fremføres i velkendte vendinger i medierne. Målet er at undersøge grundlæggende forståelser af fattigdom.

Den semistrukturerede interviewguide tager udgangspunkt i en række temaer, som ønskes afdækket, men samtidig er der åbenhed over for ændringer af spørgsmålenes rækkefølge og form, så de svar, som folketingspolitikerne

giver, kan forfølges (Kvale 1997:129). Samtidig har det været vigtigt, at give folketingspolitikerne plads til at forklare, beskrive og argumentere i egne ord og eget tempo.

6.1.3 Analyse

I kapitel 5 fandt vi, at folketingspolitikerne benytter og italesætter fem forskellige fattigdomsdiskurser, når de ytrer sig i de landsdækkende dagblade.

Den efterfølgende analyse af de syv kvalitative interview med medlemmer af socialudvalget har undersøgt de grundlæggende fattigdomsforståelser, som antages at ligge til grund for diskurserne. I deres svar har de i særlig grad fokuseret på tre temaer, hvor de har haft forskellige synspunkter:

1. Er fattigdom i Danmark et spørgsmål om overlevelse eller om at leve et "almindeligt liv" i overensstemmelse med det omkringliggende samfund?
2. Er fattigdom i Danmark et økonomisk spørgsmål om kroner og ører eller et spørgsmål om kulturelle og personlige ressourcer?
3. Hvad skyldes fattigdom? Hvad eller hvem er årsagen til fattigdom?

Gennem en tematisk analyse af interviewene er der fremkommet tre idealtypiske fattigdomsforståelser, som vil blive udfoldet i det følgende.

De følgende afsnit redegør og beskriver de tre forståelser af fattigdom, som har vist sig at være til stede blandt de interviewede. Derefter følger en diskuterende komparativ analyse af de tre fattigdomsforståelser. De sammenholdes i forhold til de tre ovenstående temaer, som har vist sig at være centrale i analysen.

6.2 Fattigdom handler om overlevelse

Der er en fattigdomsforståelse, som afviser, at der skulle være fattigdom i Danmark. Fattigdom forstås som en absolut og økonomisk størrelse, som handler om overlevelse – føde, tag over hovedet og tøj på kroppen. Det er en fattigdom, der findes i Afrika, Indien, Rumænien og Bulgarien, men ikke i Danmark.

Danmark opfattes som "mulighedernes land" – et velfærdssamfund med et solidt sikkerhedsnet og alle de nødvendige velfærdsfaciliteter. Hvis folk ikke griber de muligheder, som det danske samfund opstiller, er det derfor deres eget valg:

> *"... Man kan trække hesten til truget, men man kan ikke tvinge den til at drikke."* Knud Kristensen, Det Konservative Folkeparti

Overlevelsesforståelsen har et aktørbaseret syn på fattigdom, hvor det er den enkelte, der gøres ansvarlig for fx at være i en økonomisk trængt situa-

tion. Der argumenteres for, at det kan være, at vedkommende har et højt eller forkert forbrug. Eller det kan være, at vedkommende har valgt et liv på landevejen uden for systemet og lever som lykkelig landevejsridder. Det kan også skyldes alkohol- eller stofmisbrugsproblem. Pointen er, at en økonomisk trængt situation anses som en selvvalgt situation.

Fattigdom er en landsby i Afrika

Overlevelsesforståelsen afviser i udgangspunktet, at der skulle være fattigdom i Danmark. Der argumenteres for, at der er nogle, som har mindre end andre, men de kan ifølge *Overlevelsesforståelsen* ikke betegnes som fattige:

> *"Altså jeg anerkender ikke udtrykket fattigdom i Danmark. Det anerkender jeg ikke overhovedet. Og det kan jeg gøre ud fra, at jeg har været i en stor del af verdens fattigste lande. Jeg har været mange gange i Afrika, og det vil jeg påstå, at det er fattigdom. Jeg har været i Indien og set, hvordan man lever der. Der er det fattigdom. Det, som man kan sige her i landet, det er, at der er nogle, der går for en mindre ydelse end andre."* Knud Kristensen, Det Konservative Folkeparti

Overlevelsesforståelsen har en relativ forståelse af fattigdom i et globalt perspektiv som underbygger, at der ikke findes absolut fattigdom i Danmark. Der er ikke fattigdom i Danmark, fordi tilstandene i Afrika og Indien er relativt værre. I Afrika og Indien oplever mennesker fattigdom, fordi de ikke kan få opfyldt de basale behov, der gør, at de kan leve på et eksistensminimum – at de kan eksistere.

Der er ikke mennesker i Danmark, som oplever fattigdom i form af manglende opfyldelse af basale behov, som det er tilfældet i Afrika:

> *"Der er ganske enkelt i Afrika, de steder, hvor jeg har været, og jeg har været i en del forskellige lande. Der er der børn, der står op og er sultne, og der er børn, der går i seng og er sultne, og de har ikke så meget som bare et stykke klæde eller andet, som de kan tage på sig. For der kan jo godt blive ned til frysepunktet, også i Afrika. Og når nu bålet omkring deres lille landsby går ud, så slukkes hele lyset i den der lille by eller det der lille boligområde, hvor der måske er tre eller fem forskellige hytter. Det er det, som jeg i særdeleshed betegner som fattigdom."* Knud Kristensen, Det Konservative Folkeparti

Fattigdom handler om sult og overlevelse – om føde, tag over hovedet og tøj på kroppen. Fattigdom handler om sultende børn, der knap nok har tøj på kroppen. Man behøver ikke tage helt til Indien eller Afrika for at opleve kontrasterne til Danmark. Selv hvis Danmark sammenlignes med østeuropæiske lande som Rumænien eller Bulgarien, bliver det klart, at der ikke er fattigdom i Danmark:

> *"Hvis man sammenligner med ulande og andre steder i verden – du kan jo bare tage til Rumænien eller Bulgarien – så er det jo lidt svært, synes jeg, at tale om fattigdom i en dansk sammenhæng."*
> Martin Henriksen, Dansk Folkeparti

Det er udtryk for et absolut syn på fattigdom, hvor mennesker er fattige, hvis de lever under et eksistensminimum og ikke får opfyldt deres primære behov, som gør, at de kan overleve. Det er tilstande, som findes i Afrika, Indien, Rumænien og Bulgarien, men ikke i Danmark.

Overlevelsesforståelsen forstår fattigdom som et spørgsmål om økonomi. Der argumenteres for, at fattigdom handler om, hvorvidt, folk har penge til fornødenheder, om der er råd til at få opfyldt de basale behov.

Den økonomiske forståelse af fattigdom betyder, at *Overlevelsesforståelsen* har fokus på indkomst og ydelser og argumenterer for, at velfærdsstaten og det sociale sikkerhedsnet i form af sociale ydelser holder fattigdommen fra døren i Danmark.

I *Overlevelsesforståelsen* er også indlejret en historisk dimension, hvor fattigdom i dag afvises sammenlignet med, hvad der tidligere var en realitet i Danmark. Der refereres fx til egen barndom på landet i 1950'erne som en opvækst i fattigdom:

> *"Altså jeg kommer selv fra landet… jeg har aldrig fået noget forærende… vi var 5 drenge… der har aldrig været noget overflod, og jeg vil næsten sige, at det var faktisk fattigdom, det var det faktisk. Der var noget med, at når den ældste var vokset ud af tøjet, så kunne den næste begynde at bruge det, og når så den tredje skulle have det, så skulle der syges lapper på, sådan var det. Det kalder jeg fattigdom. I dag, det vil jeg ikke anerkende, at det hedder fattigdom. Der er det et spørgsmål om prioritering."*
> Knud Kristensen, Det Konservative Folkeparti

Fattigdom handler om manglende mulighed for valg og prioritering. Når der var fattigdom på landet i Danmark i 1950'erne, og der er fattigdom i Indien og Afrika i dag, er det fordi, der ikke var/er råd til at opfylde basale behov. Familien i 1950'erne havde ikke mulighed for at købe nyt tøj, og børnene i Afrika har ikke mulighed for at få mere tøj på kroppen lige meget, hvordan de end måtte prioritere. Men i dagens Danmark handler det om prioritering, og fattigdom forstås som et fænomen, som velfærdsstaten har elimineret. Hvis folk alligevel skulle være økonomisk trængte, er det deres egen skyld. Det er en selvvalgt situation, som er fremkommet, fordi en pågældende person eller gruppe har prioriteret anderledes. Velfærdsstaten Danmark har givet alle mennesker mulighed for at leve deres liv, som de vil:

> *"Danmark er mulighedernes land […]Man har alle de velfærdsfaciliteter, der skal til."* Knud Kristensen, Det Konservative Folkeparti

Interviewpersonen ser de danske velfærdsfaciliteter som ensbetydende med, at alle kan gøre, som de vil. Når nogle mennesker alligevel har svært ved at få pengene til at slå til, er det derfor deres egen skyld. Det handler om den

enkeltes egne prioriteringer. En aktør peger på øl og cigaretter som eksempler på uhensigtsmæssigt økonomisk forbrug:

> *"Er det nødvendigt at ryge 40 cigaretter om dagen? Er det nødvendigt at drikke 10 øl om dagen? Er det nødvendigt at have måske nogle andre overflødige instrumenter, eller bruger man pengene rigtigt, eller bruger man dem forkert?"*
> Knud Kristensen, Det Konservative Folkeparti

Det er folks eget valg, hvis de bruger deres penge på øl og cigaretter og derfor har svært ved at få pengene til at slå til på andre områder. Hvis folk ikke har nogle penge, er det fordi, de bruger dem forkert – de prioriterer dårligt. Af andre 'overflødige instrumenter' nævnes dyre boliger og dyrt tøj:

> *"I dag har vi jo mange genbrugsbutikker, hvor man kan købe noget meget meget flot tøj. Der er ingen, der siger, at man behøver give hverken 500 eller 1.000 kroner for at få noget tøj at tage på. Men dem, jeg snakker om fra Indien alle Afrika har ikke den mulighed […] Der er nogle, der ønsker at leve på Christiania, nogle ønsker at bo i dyre lejligheder, nogle har lyst til at bo på landet og nogle, der faktisk ikke ønsker at bo nogle steder, men bare være sig selv, melde sig ud af systemet."* Knud Kristensen, Det Konservative Folkeparti

Fattigdom – eller en økonomisk trængt situation – anses som en selvvalgt situation. Folk er frie til at bruge deres penge, som de har lyst, og alle har mulighed for at bo, hvor de vil. En økonomisk trængt situation i Danmark, forstår *Overlevelsesforståelsen* som en selvvalgt situation:

> *"Der er altid mulighed for at have en indtjening [en avistur]. Men man skal selvfølgelig tage sig sammen for at gøre det."*
> Knud Kristensen, Det Konservative Folkeparti

En gruppe, der selv har valgt at melde sig ud af systemet og leve et lykkeligt liv på landevejen under trængte økonomiske kår, er landevejens farende svende. En af interviewpersonerne fortæller om et møde med en gruppe af landevejens farende svende. Han refererer til en samtale, han har haft, hvor han har undret sig over, hvorfor de lever på gaden:

> *"Hvorfor forsøger I ikke at komme tilbage?* [siger interviewpersonen] Nej, vi har det sgu da udmærket. Hvorfor skal vi tilbage og stå op klokken syv og knokle otte timer? Nej, vi har det fint, som vi har det, det er vores livsmønster, og det har vi ingen intentioner om at bryde ud af… *Når man vælger at sige, at det er sådan, at de vil leve med den sociale hjælp, den kontanthjælp, de kan få – det kan man ikke ændre på overhovedet. Der er nogle mennesker, som tænker anderledes end vores civiliserede samfund. De mennesker, der tænker anderledes, og vil bo anderledes, dem har vi også plads til…"*
> Knud Kristensen, Det Konservative Folkeparti

Når folk vælger, som de gør, mener aktøren ikke, at man kan gøre noget ved det. Samfundet bør derimod acceptere deres valg og gøre plads til forskellighed.

En anden gruppe, som er økonomisk trængt, er de hjemløse og stof- og alkoholmisbrugere. Det er personer, som ifølge denne fattigdomsforståelse, er økonomisk trængt, netop fordi de har et misbrug, som er dyrt. Selvom mennesker kan være uheldige at havne i stofmisbrug, har stofmisbrugerne alle muligheder for at forbedre deres situation:

> *"Der er mennesker, der er uheldige at blive stofmisbrugere. Men de har alle muligheder for at komme ud af det system og få et andet liv, hvor de netop kan få et job, og de kan få en forbedret økonomi."*
> Knud Kristensen, Det Konservative Folkeparti

Ifølge *Overlevelsesforståelsen* vælger folk selv, hvordan de vil leve deres liv. Den danske velfærdsstat har opstillet nogle rammer, som giver borgerne alle tænkelige muligheder. Men man kan ikke tvinge folk til at gøre brug af disse muligheder.

6.3 Fattigdom er ikke at have råd til at leve "Et almindeligt liv"

Der er en fattigdomsforståelse, som siger, at fattigdom i Danmark er ikke at have råd til at leve et almindeligt liv. Denne fattigdomsforståelse kalder vi *Et almindeligt liv-forståelsen.*

Ifølge *Et almindeligt liv-forståelsen* er fattigdom et spørgsmål om økonomi. Fattigdom er ikke at have penge til at leve et almindeligt liv. Fattigdom forstås relativt. For det første relativt til andre mennesker og for det andet relativt til tid og sted. Et almindeligt liv i Danmark i 2009 adskiller sig fra et almindeligt liv i Afrika eller et almindeligt liv i Danmark i 1950'erne.

Ifølge *Et almindeligt liv* mangler fattige i dagens Danmark ikke nødvendigvis basale behov som føde, tøj og tag over hovedet. De (fleste) fattige har ifølge *Et almindeligt liv* disse goder, men er fattige, fordi de ikke råd til at få sund kost, at deltage i sociale aktiviteter, leve et liv i overensstemmelse med levestandarden i det danske samfund eller at give deres børn en opvækst med de samme muligheder, som andre børn har. Kort sagt forstår *Et almindeligt liv* fattigdom i Danmark som ikke at have samme muligheder som andre mennesker i det danske samfund.

I det følgende redegøres for forståelsen af fattigdom som at være afskåret eller udelukket fra at kunne leve et almindeligt liv. En fattigdom som viser sig i form af en række afsavn.

Det handler om at have råd

Kernen i *Et almindeligt liv-forståelsen* er ganske kort:

> *"En fattig i Danmark er en, der ikke har råd til det almindelige liv i Danmark."* Line Barfoed, Enhedslisten

Et almindeligt liv forstår fattigdom som en økonomisk størrelse, da det handler om at have råd. Et andet centralt element i forståelsen er begrebet *"Det almindelige liv i Danmark",* som viser, at fattigdom i Danmark skal ses relativt til en dansk kontekst, hvor det handler om at have råd til et almindeligt liv.

"Et almindeligt liv i Danmark" handler ikke om sult, men om at spise sundt, have fritid og forbruge på en måde, hvor børnene fx ikke skiller sig ud:

> *"Man kan jo selvfølgelig altid sige, at de [de fattige i Danmark] jo ikke dør af sult. Men hvis vi skal give dem en tilværelse, som giver dem overskud, så bliver vi nødt til at tage udgangspunkt i, hvad det er for et liv, vi kan give dem. Kan de få fritidsinteresser? Har de råd til det? Har de råd til tøj, så de ikke skiller sig ud? Får de sund mad? Er seks stykker frugt og grønt om dagen urealistisk i en familie som den, de lever i? Og det er det, man så må tage udgangspunkt i."*
> Anne Baastrup, Socialistisk Folkeparti

Der er forskel på en fattigdom, som handler om overlevelse og en fattigdom, som handler om muligheden for at leve en almindelig tilværelse. Det vil sige, at *Et almindeligt liv* skelner mellem at leve på et eksistensminimum og at få opfyldt sekundære behov. De sekundære behov som fritidsinteresser, almindeligt tøj og sund mad er nogle af de ting, som går ud over den rene overlevelse, og som giver en tilværelse med overskud. At få opfyldt primære behov gør, at folk kan eksistere, men at sund mad, ordentligt tøj og have fritidsinteresser er at leve.

Forståelsen af fattigdom som et økonomisk defineret fænomen er yderst centralt for *Et almindeligt liv-forståelsen*:

> *"... hvis man ikke har nogle penge, så er man fattig. Der er alle mulige andre vigtige og væsentlige faktorer at diskutere, når vi diskuterer socialpolitik, men det ændrer bare ikke på, at hvis du ikke har ret mange penge, så er du fattig i ordets egentlige forstand. Det er det, ordet betyder."* Mette Frederiksen, Socialdemokratiet

Et "almindeligt liv" er sund kost, jul, fødselsdag og fritidsinteresser

Når de interviewede taler om, hvad et almindeligt liv er, bruger de som oftest konkrete, hverdagsagtige, beskrivende eksempler. Hvad et almindeligt liv er, kan derfor bedst besvares gennem de svar og beskrivelser, som socialordførerne giver, når de bliver bedt om at beskrive en fattig i Danmark. Et typisk svar er:

"Det [at være fattig i Danmark] vil sige, at man har ringe økonomisk formåen, at man ikke kan betale fx sin husleje, ikke har råd til at gå til tandlæge, ikke hver gang tandlægen skriver, men bare engang imellem, at man ikke har råd til ordentlig kost, at man ikke har råd til vintertøj til sine børn, at man ikke har råd til at gå til fritidsinteresser. Og at man sådan hele tiden lever på kanten."
Mette Frederiksen, Socialdemokratiet

Fattigdom er at opleve mange afsavn i hverdagen:

"En fattig i Danmark er et menneske, der over en periode oplever mange afsavn og mangler i sin hverdag. Dårlig kost, dårlige boligforhold, dårlig sundhedstilstand."
Mette Frederiksen, Socialdemokratiet

Her tilføjes, at det handler om deltagelse og om at have råd til det, som opfattes som normalt:

"Men i Danmark er du fattig, hvis dine børn ikke kan deltage i de almindelige aktiviteter […]. Til almindelig deltagelse i livet, men heller ikke har råd til det, vi normalt opfatter som helt naturligt. Altså, at man har råd til sin husleje hver måned, at man har råd til at købe mad hver dag. At man har råd til at købe vinterstøvler til sine børn, når det begynder at sne." Line Barfoed, Enhedslisten

Fattigdom handler om almindelige normer, vaner og adfærd. Om at have råd til "det, som vi opfatter som helt naturligt" – nemlig tag over hovedet, mad hver dag og passende tøj på kroppen, men også om "børns deltagelse i almindelige aktiviteter", hvor almindelige aktiviteter er at kunne komme med på lejrskole, have ordentligt fodtøj til at deltage i idræt i skolen og deltage i sociale aktiviteter som fødselsdage:

"Der er nogle, der ikke har penge nok til at kunne leve helt almindeligt. Helt almindeligt det er, når ens børn kan få sko om vinteren, at de kan få julegaver, at de kan holde fødselsdag, at de kan deltage i andre børns fødselsdage og have fødselsdagsgave med på lige fod med andre, at de kan deltage i fritidsordninger, at de kan gå til gymnastik eller spejder eller nogle fritidsaktiviteter nøjagtig, som vi i almindelighed vil sige, er godt for børn." Marianne Jelved, Det Radikale Venstre

Ovenstående citater er variationer over hvad *Et almindeligt liv-forståelsen* forstår, som "et almindeligt liv". Det vil sige goder og aktiviteter, som er en så almindelig del af langt de fleste danskeres liv, at de antages at blive opfattet, som noget disse mennesker ikke kan forestille sig at leve uden.

I sidste ende handler fattigdom om de lave sociale ydelser

Ifølge *Et almindeligt liv* er sociale ydelser en ofte forekommende årsag til fattigdom:

> *"Det [fattigdom i dagens Danmark] er, hvis du skal leve under en kontanthjælp. For mig har kontanthjælpen altid været bunden af det, der kunne lade sige gøre, og så med de forskellige ydelser, der følger med, hvis man har børn. Alle de ydelser, vi kalder fattigdomsydelser, […]. Det er jo starthjælpen, loftet over kontanthjælpen, 300-timers reglen, som nu bliver til en 450-timers regel, det er den type ydelser."*
> Marianne Jelved, Det Radikale Venstre

Der er divergerende holdninger omkring forhold mellem sociale ydelser og fattigdom. Nogle mener, at modtagere af lave sociale ydelser pr. definition er fattige, og at beskæftigede pr. definition ikke er fattige. Andre mener, at både beskæftigede og modtagere af lave sociale ydelser kan være fattige, men ikke nødvendigvis er det[30]:

> *"Altså hvis man er på arbejdsmarkedet, selvom man har en lav indkomst, så har vi et system, i Danmark, som faktisk viser, eller vi har nogle analyser som gennem årene har vist, at man relativt… hurtigt er måske for meget sagt, men at man gennem et år godt kan bevæge sig fra det laveste niveau i lønindkomst til noget, der er højere. Så nej, hvis du er på arbejdsmarkedet, så vi jeg ikke kalde dig fattig."*
> Marianne Jelved, Det Radikale Venstre

Denne socialordfører argumenterer for, at personer i beskæftigelse ikke kan betegnes som fattige, fordi de befinder sig i et lønningssystem med stor mobilitet. Det vil sige, at fattigdom forstås som et varighedsbaseret fænomen, som kræver, at en person befinder sig i fattigdom – dvs. modtager en ydelse – i en længere periode.

> **Interviewer**: "Men kan man være på de lave ydelser, som du taler om, uden at være fattig, hvis nu man fx bruger pengene rigtigt fornuftigt?"
> *"Nej, det mener jeg ikke, man kan, for du er ikke i stand til at lade dine børn gå til de aktiviteter, som andre børn går til […] Vi kalder dem fattigdomsydelser, fordi de skaber fattigdom."*
> Marianne Jelved, Det Radikale Venstre

Der synes, at være et absolut mål for, hvornår personer i Danmark er fattige, og det mål er kontanthjælpen. Samtidig forstås fattigdom relativt, da kontanthjælpen reguleres over tid. Fattigdom er et beskæftigelsesspørgsmål: Modtagere af lave sociale ydelser er pr. definition fattige, og beskæftigede er pr. definition *ikke* fattige.

---

[30] Det skal påpeges, at ingen af socialordførerne vil betegne SU-modtagere som fattige med det argument, at det er en selvvalgt midlertidig situation (MF 4:37, MJ 3:21), hvor de har mulighed for at arbejde ved siden af studiet og/eller få økonomisk støtte af fx familien (LB 75-84).

En anden fattigdomsforståelse blandt dem, som abonnerer på *Et almindeligt liv-forståelsen*, mener, at både modtagere af lave sociale ydelser og beskæftigede *kan* være fattige, men ikke nødvendigvis er det:

> *"De, der arbejder på de absolut mindste lønninger, kan være fattige. Det er ikke sikkert, de er det, for det kan være, at de gift med en, der gør, at husstandsindtægten bliver hevet op, eller de har været ekstrem heldige at bo meget billigt."* Mette Frederiksen, Socialdemokratiet

Personer med lønarbejde kan være fattige, hvis de har en stor forsørgerbyrde. Det kan være personer, som har mange børn. På samme måde er modtagere af sociale ydelser ikke nødvendigvis fattige, da de kan have et højt rådighedsbeløb, fx via deres ægtefælle. Fattigdom er et ydelsesspørgsmål: Hvis indtægten – uanset om det er løn eller sociale ydelser – er tilpas høj, kan fattigdom forhindres.

6.4 Fattigdom handler om kultur

Denne forståelse skriver sig i høj grad op imod den traditionelle økonomiske forståelse af fattigdom. *Kulturel fattigdom* mener slet ikke, man bør tale om fattigdom som et økonomisk spørgsmål. Alternativt skal vi tale om kulturel fattigdom.

Kernen i denne fattigdomsforståelse er, at fattigdom ikke handler om kroner og ører, men om kulturelle ressourcer. *Kulturel fattigdom* forstår fattigdom som relativ til tid og sted. Det vil sige, at fattigdom handler om at have kulturelle ressourcer til at kunne begå sig i det omkringliggende samfund på nogenlunde lige fod med andre.

Kulturel fattigdom forstås som en konsekvens af sociale og kulturelle forhold. Når en person er kulturelt fattig, skyldes det derfor den sociale eller kulturelle kontekst, som vedkommende befinder sig – social arv og reproduktion er derfor helt centrale begreber.

Fattigdom handler ikke om penge, men om kultur
Ifølge *Kulturel fattigdom* er der opstået nye former for fattigdom og ulighed, hvor fattigdom handler om manglende kultur, uddannelse og sociale forhold.

Denne fattigdomsforståelse kritiserer eksplicit en økonomisk fattigdomsforståelse for at negligere folks "rigtige" problemer:

> *"... det er fuldstændigt tåbeligt at tale om fattigdom kun ud fra en økonomisk model. Det er at negligere de mennesker, der har brug for hjælp, og dem er der rigtig mange af i vores samfund. Det er komplekse mennesker, som har komplekse problemer, hvor det ikke kun handler om økonomi,..."* Ellen Trane Nørby, Venstre

Med udgangspunkt i denne kritik af en økonomisk fattigdomsforståelse, argumenterer *Kulturel fattigdom* for, at fattigdommen i Danmark har ændret sig, hvorfor der er behov for et nyt fattigdomsbegreb – et begreb som ikke handler om penge, men om kultur:

> *"Jeg mener, der er mange nye former for fattigdom og ulighed, som man ikke havde for 50 år siden […] i dag handler det også om kultur, det handler om uddannelse, og det handler om sociale ting."*
> Ellen Trane Nørby, Venstre

Hvordan *Kulturel fattigdom* forstår kulturelle og sociale "ting" er ikke helt entydigt. *Kulturforståelsen* formulerer ikke en konkret, teoretisk definition, men udfolder begrebet gennem hverdagsagtige eksempler og beskrivelser. Som eksempler på kulturel fattigdom peges på, om en familie har en børneseng, skilsmisse, arbejdsløshed og børns skolefravær:

> *"En indikator kan være, om familien har en børneseng, det kan være børnenes skolefravær, skolefravær er et af de første tegn på, at der er noget galt, det kan være, hvis der er en skilsmisse, det kan være arbejdsløshed, altså beskæftigelse, det kan selvfølgelig være økonomi, det kan jo også tit spille en rolle, så kan det være en særlig diagnose, og så kan man selvfølgelig også tage uddannelse med."*
> Ellen Trane Nørby, Venstre

Andre indikatorer på kulturel fattigdom kan være manglende evner til at kunne begå sig i det danske samfund eller manglende uddannelse:

> *"Det kan også være i forhold til at få nogle redskaber til at kunne forstå samfundets koder. Det kan også være integrationshjælp, det kan være uddannelseshjælp. Der kan være en lang række ting, der kan udarte sig til at blive et problem. Som sådan er det først et problem i det øjeblik, hvor mange indikatorer falder sammen. Der er jo ikke nogle af dem, der som sådan udgør et kæmpe stort problem. De kan jo udgøre et problem under givne forhold, og de kan udgøre et problem, særligt hvis der er en slags kombination."* Ellen Trane Nørby, Venstre

Kulturel fattigdom forstås som en konsekvens af sociale og kulturelle forhold. Eksempelvis som en konsekvens af psykiske problemer eller social deroute, som fx hashmisbrug i teenageårene:

> *"Der er psykiske problemer, der er forskellige… for nogen er det jo blevet en social deroute, og for nogen er det et spørgsmål om, at nogen gange skal man også have et skub fremad […] Der er fx nogle, der har haft et kæmpe stort hashmisbrug gennem deres teenageår, og så er det rigtigt svært at finde fodfæste igen. Hvor det jo i høj grad handler om uddannelse og om at få lagt en plan med nogen, der kan være med til at lave systematik og struktur på ens liv."*
> Ellen Trane Nørby, Venstre

Kulturel fattigdom skyldes i høj grad social arv og reproduktion af sociale problemer:

> *"... man kan være lige så trængt, selvom det ikke er økonomi, det er galt med. Jeg er faktisk rigtig bekymret for den nye form for ulighed*[31]*, hvor vi desværre ser en negativ social arv, og hvor vi ikke har fået brudt koden. Og det er jo ikke kun personer med en anden etnisk baggrund, det er også etniske danskere, hvor man gennem generationer har fået dårligere og dårligere kår [...] vi skal bryde den negative sociale arv, for der reproduceres tingene."* Ellen Trane Nørby, Venstre

Kulturel fattigdom afviser ikke, at økonomi er en fattigdomsindikator, men argumenterer for, at økonomi ikke er den eneste fattigdomsindikator. Økonomi er en blandt mange og ikke den vigtigste. For *Kulturel fattigdom* handler fattigdom ikke om, hvorvidt folk mangler den ene eller den anden slags ressourcer (penge eller uddannelse). Der argumenteres derimod for, at det handler om at lokalisere folks problemer og løse dem – uanset hvordan problemerne ser ud:

> *"... grundlæggende om familierne har det godt, og at de er velfungerende. Og det kan jo være alt lige fra børn, der går i daginstitution, til folkeskole, til de har fritidsaktiviteter, til hvad de laver i fritiden. Og hvordan hjemmet fungerer derhjemme. Det er jo alle de ting, man skal se i en sammenhæng."* Martin Henriksen, Dansk Folkeparti

Man bør derfor:

> *"... prøve at finde ud af hvem er det, de her mennesker er, og hvordan hjælper vi dem så bedst muligt."* Ellen Trane Nørby, Venstre

Økonomisk fattigdom er ikke et problem i sig selv, som pr. definition skal fjernes. Alternativt, siger *Kulturel fattigdom*, må man rette fokus mod, hvordan mennesker og familier har det i det hele taget.

Dette synspunkt udfoldes ved at argumentere for, at mennesker kan være trængt på mange andre områder end på økonomien, og selvom de er trængte på økonomien, kan de sagtens være glade og lykkelige. Og det er *det*, der er vigtigt, siger *Kulturel fattigdom*:

> *"Du kan jo altså finde familier med ufatteligt meget kærlighed, med ufatteligt mange børn, som jeg er ganske sikker på, hvis man lavede en fattigdomsgrænse, så ville de helt sikkert falde ind under den, kunne jeg forestille mig. Alt afhængigt af hvor man ligger snittet. Men hvor de jo er smilende og glade mennesker, og har det godt. Det kan du jo sagtens finde eksempler på..."*
> Martin Henriksen, Dansk Folkeparti

[31] En del af de interviewede blander begreberne fattigdom og ulighed sammen og bruger dem til tider ensbetydende.

Det handler ikke om at have en god økonomi, men om at have det godt – have et godt liv. Et godt liv er ikke særligt tæt knyttet til økonomi, men handler derimod i mindst ligeså høj grad om alt muligt andet (kulturelle og sociale forhold). Det vil sige, at *Kulturel fattigdom* ikke ser økonomisk fattigdom som et selvstændigt felt, men derimod har den enkeltes velbefindende som fokusområde, hvor det at være i en ringe økonomisk situation kan være en blandt mange betydningsfulde faktorer.

Derudover argumenterer *Kulturel fattigdom* for, at økonomisk hjælp ikke nytter noget, hvis modtageren ikke besidder ressourcer til at administrere økonomien:

> *"Hvis man giver flere penge til mennesker, der ikke kan administrere deres økonomi, så vil de være ligeså dårlige til at administrere de flere penge. Derfor er det symptombehandling i stedet for at gå ind og egentlig hjælpe dem til at blive mere ressourcestærke på en række andre måder."* Ellen Trane Nørby, Venstre

Kulturelle ressourcer forstås som en forudsætning for økonomiske. Som eksempel argumenteres der for, at alkohol-, stof-, og pillemisbrugere ikke besidder tilstrækkeligt kulturelle ressourcer til at kunne administrere en øget økonomisk indtægt:

> *"Der vil flere penge blot betyde, at det bliver større."*
> Ellen Trane Nørby, Venstre

Folk i Danmark er ikke fattige, men økonomisk trængt

Forståelsen af *fattigdom som kultur* anser i udgangspunktet fattigdom som absolut, men tilføres en global relativ dimension. Fattigdom anskues som absolut. Antallet af fattige kan ikke stige, når folk får flere penge mellem hænderne fx under højkonjunktur. Det vigtige i *Kulturforståelsen* er, at når indtægterne i lavindkomstgruppen stiger, så bliver folk rigere, uanset om indtægterne i de højeste indkomstgrupper stiger relativt mere:

> *"... en økonomisk model, hvor selv, hvis vi alle sammen i morgen blev dobbelt så rige i Danmark, så ville der stadigværk være det samme antal fattige. Det er derfor, det ikke giver en dyt mening. Det er en økonomisk model, hvor der er indskrevet i modellen, at når der et højkonjunktur i et land, så vil der komme flere fattige, og når der er lavkonjunktur, så vil der komme færre fattige. Hvor vi godt ved, at den situation, vi står i nu, der er der faktisk flere, der har brug for hjælp. Derfor giver jeg ikke en dyt for den model."*
> Ellen Trane Nørby, Venstre

I Danmark kan folk være økonomisk trængt, men ikke fattige:

> *"Altså der er en del mennesker, der har sociale problemer og økonomiske problemer. Det er der jo, og det betyder jo så, at de har en streng økonomi. Så dem er der nogle af i Danmark, selvfølgelig er der*

det. Det vil være forkert at påstå andet. Men at sige, at de er fattige, altså det vil jeg ikke gøre." Martin Henriksen, Dansk Folkeparti

Kulturel fattigdom anser ikke økonomi som en særlig betydningsfuld faktor for danskernes glæde og velbefindende, og derfor skal fattigdom ikke forstås som økonomi, men kultur. Det handler om at være velfungerende og have et godt liv, og der er kulturelle ressourcer vigtigere end økonomiske.

6.5 Skematisk oversigt over forståelser af fattigdom

Opsamlende er nedenfor opstillet en skematisk oversigt over de forskellige fattigdomsforståelser.

Skematisk oversigt over fattigdomsforståelser					
Grundlæggende forståelse	**Fokus**	**Benægtelse eller anerkendelse?**	**Absolut eller relativ?**	**Kulturel eller økonomisk fattigdom?**	**Årsager? Skyld?**
”Et almindeligt liv”	*”Fattigdom handler om at kunne leve et almindeligt liv.”*	Anerkender fattigdom i Danmark	Fattigdom er relativ og handler om at kunne leve i overensstemmelse med det omkringliggende samfunds levestandard	Fattigdom handler om økonomi.	Lave sociale ydelser er den primære årsag til fattigdom
”Overlevelse”	*”Fattigdom handler om sult og overlevelse og findes ikke i Danmark.”*	Benægter fattigdom i Danmark.	Fattigdom er absolut og handler om basale behov (føde, tøj og tag over hovedet). Fattigdom er relativ i global sammenhæng	Fattigdom handler om penge/økonomi.	Folk kan blive økonomisk trængt, fordi de prioriterer deres penge dårligt (gæld, dyrt tøj, øl og cigaretter etc.), har misbrugs- eller sociale problemer
”Kultur”	*”Fattigdom er kulturel og handler om at kunne leve et godt liv.”*	Benægter (økonomisk) fattigdom i Danmark	Økonomisk fattigdom er absolut Kulturel fattigdom er relativ	Fattigdom handler om kulturelle eller personlige ressourcer.	Sociale og kulturelle forhold er årsag til fattigdom

"Et almindeligt liv"-forståelsen forstår fattigdom som ikke at have mulighed for et leve et almindeligt liv uden at opleve mange afsavn. Der er fattigdom i Danmark, da der er mennesker i Danmark, der ikke har råd til at leve et liv på niveau med den gængse levestandard. De fattige i Danmark er primært folk på lave sociale ydelser.

"Overlevelses"-forståelsen forstår fattigdom som ikke at kunne opretholde et eksistensminimum og overleve. I Danmark har alle mulighed for mindst at leve på et eksistensminimum, hvorfor der ikke er fattigdom i Danmark. Fattigdom er et økonomisk spørgsmål. Hvis folk i Danmark er økonomisk trængt, er det fordi de prioriterer deres penge forkert eller vælger helt anderledes end størstedelen af det danske samfund.

"Kultur"-forståelsen forstår fattigdom som ikke have tilstrækkeligt med kulturelle ressourcer til at leve et godt liv. Fattigdom er et spørgsmål om kulturelle ressourcer. Økonomisk fattigdom er ikke et selvstændigt problem i Danmark. Økonomisk fattigdom er absolut og handler om, hvor mange penge den enkelte har. Kulturel fattigdom har en vifte af sociale og kulturelle årsager.

6.6 Diskussion af de tre forståelser

Som det er fremgået af foregående kapitler, er det tre grundlæggende temaer, som har vist sig centrale for forståelsen af fattigdom. De tre temaer er: *1: Forstås fattigdom absolut eller relativ? 2: Forstås fattigdom som økonomi eller kultur? 3: Hvad eller hvem er årsag til fattigdom?*

I det følgende diskuteres de tre fundne fattigdomsforståelser komparativt under disse tre temaer.

6.6.1 Absolut eller relativ fattigdom?

Socialordførerne anvender begrebsparret relativ vs. absolut fattigdom. Nogle bruger det eksplicit – andre implicit. I fattigdomsdebatten anvendes begreberne ligeledes ofte. Både af politikere, men også af fagpersoner, sociale hjælpeorganisationer og civile, som deltager i debatten. Den flittige brug af begreberne giver grobund for en række diskussioner.

For det første kan man diskutere, om begrebet fattigdom ikke altid indeholder et relativistisk element? *Overlevelsesforståelsen* har et globalt relativistisk syn på fattigdom og afviser fattigdom i Danmark ved at henvise til afrikanske sulttilstande og "rigtige fattigdomstilstande" på landet i Danmark i 1950'erne. Blandt andre Stein Ringen og Erik Jørgen Hansen argumenterer for, at et fattigdomsbegreb altid bygger på den kontekst og det samfund, som det er formuleret i, hvorfor alle fattigdomsbegreber nødvendigvis må være relative:

> *"Fattigdom* **er** *relativ; den er, som Eric Hobsbawm (1986) har formuleret det, "altid defineret i henhold til skik og brug i de samfund, hvor den optræder". […] Konsekvensen af denne erkendelse bør være, at vi ophæver sondringen mellem absolut og relativ fattigdom. Sondringen er en misforståelse."* Hansen 1989:86

For det andet, kan man diskutere relevansen af en absolut fattigdomsforståelse.

Overlevelsesforståelsen adskiller sig fra *Kultur-* og *Et almindeligt liv-forståelserne* ved at forstå fattigdom som et absolut spørgsmål om overlevelse. Alle steder og til alle tider er fattigdom et spørgsmål om at have mad, tøj og tag over hovedet, til at opretholde et eksistensminimum.

Overlevelsesforståelsen kan imidlertid for det første kritiseres for at have et forældet syn på fattigdom. Den bevarer en fattigdomsforståelse, som tilhører en anden tid og et andet sted og derfor ikke passer til leveforholdene i dagens Danmark. Det et pre-velfærdsstatsligt synspunkt at hævde, at fattigdom i Danmark handler om at få mad på bordet. Teoretiske begreber om mennesker og samfund må nødvendigvis tilpasses den empiriske virkelighed, som de forsøger at begribe og begrebsliggøre. Et fattigdomsbegreb, der vedrører danske forhold, må tilpasses det danske samfund og altså omhandle fattigdom i et velfærdsperspektiv. Det er derfor yderst problematisk at operere med en fattigdomsforståelse, som vedrører forhold i ulande eller tilstande i Danmark, som var en realitet for mere end 50 år siden og applicere det på velfærdssamfundet Danmark.

En af de interviewede siger:

> *"Jeg tror godt, at folk kan finde ud af, at en fattig i Danmark selvfølgelig er noget andet end en fattig i Afrika. Det er de danske vælgere kloge nok til, er jeg overbevist om."* Line Barfoed, Enhedslisten

På den anden side kan man spørge, om det er overhovedet *er* forældet at tale om absolut overlevelsesfattigdom i Velfærds-Danmark? Det mener en af de interviewede ikke, det er:

> *"… den fattigdom, vi oplever nu, det er virkelig slem fattigdom. Og som det er fuldstændig uanstændigt, at vi har i et land som Danmark, der er så rigt. At der er mennesker, der ikke har råd til at købe mad hver dag. Det er nødvendigt at bruge ordet fattigdom om fattige, for at fortælle, at det er det, vi har fået igen i Danmark. Det er ikke bare nogen, der har lavere indkomst end andre. De er deciderede fattige."* Line Barfoed, Enhedslisten

Der er også mennesker i Danmark, som lever i absolut fattigdom i den forstand, at de ikke kan få mad på bordet, tøj på kroppen og tag over hovedet. Ifølge Erik Jørgen Hansen er et absolut fattigdomsbegreb ikke forældet, før sulten er elimineret:

> *"Sultens afskaffelse behøver ikke, end ikke i vores del af verden, at være et for al evighed sikret fremskridt. Vi har således ligesom Rowntree brug for to fattigdomsbegreber, nemlig både et, hvis kerne er fænomenet "udelukket fra gængs livsstil", og et, hvis kerne er "eksistensminimum"."* Hansen 1989:97

Erik Jørgen Hansen foreslår, at man ser på den empiriske virkelighed og bevarer et absolut fattigdomsbegreb så længe, der er mennesker, der lever under et eksistensminimum. Hvorvidt det er tilfældet i Danmark, er der uenighed om blandt de interviewede.

Socialminister Karen Ellemann (V) viste i foråret 2009, at det stadig er en relevant diskussion i Danmark. I et interview i Jyllands Posten blev hun spurgt, om hun mente, der findes forældre i Danmark, som ikke har råd til at give deres børn ordentlig mad:

> *"Det har jeg meget vanskeligt ved at forestille mig. Og jeg ville meget gerne møde dem."*
> Karen Ellemann, Venstre, Jyllands Posten, 1.5.2009

Det vakte opsigt og affødte en længere politisk debat om, hvorvidt der findes mennesker i Danmark, som ikke har råd til et ordentligt madbudget til dem selv og deres børn. Debatten viser, at der tilsyneladende stadig er brug for et fattigdomsbegreb til brug i dansk kontekst, som kan indfange det, at mennesker ikke har råd til at få opfyldt basale behov.

En tredje diskussion vedrører forståelsen af relativ fattigdom, som både *Et almindeligt liv* og *Kultur* trækker på; omend i lidt forskellige perspektiver. *Kulturforståelsen* afviser eksplicit fattigdom som en relativ, økonomisk indikator til fordel for en relativ, kulturel indikator. Kulturel fattigdom er, hvis man ikke kan leve et godt og velfungerende liv. Hvor et godt og velfungerende liv beskrives relativt til en dansk kontekst: Et liv med fritidsinteresser, børnefødselsdage, sund mad etc.

Et almindeligt liv har en økonomisk, relativ fattigdomsforståelse, hvor fattigdom er, hvis man ikke kan leve et almindeligt liv. Hvor et almindeligt liv, ligesom ved *Kultur* beskrives relativt til en dansk kontekst med fokus på fritidsinteresser, sund kost og fødselsdage.

6.6.2 Økonomisk eller kulturel fattigdom?

Kulturforståelsen er et eksplicit opgør med den økonomiske fattigdomsforståelse, som *Et almindeligt liv* bygger på. På trods af denne markante forskel, har de to forståelser en række fælles træk. I dette afsnit diskuterer vi først forskellen mellem de to forståelser. Dernæst diskuterer vi de lighedstræk, som vi alligevel mener, forståelserne rummer. Derefter diskuteres kort fordele og ulemper ved de to fattigdomsforståelser.

Kernen i de to fattigdomsforståelser er, at *Et almindeligt liv* forstår fattigdom som det, at man ikke kan klare sig i samfundet, og at det skyldes, at man ikke har råd eller ikke har de tilstrækkelige ressourcer, som er almindelige i samfundet. Mens *kultur* ikke mener, at fattigdom kan løsrives fra sociale og kulturelle problemer.

Begge forståelser bruger fænomenologiske beskrivelser til at forklare, hvad et godt eller et almindeligt liv er. Det vil sige, at de forsøger at beskrive de fattiges livsverden[32]. Det handler om at kunne holde fødselsdage, have fritidsinteresser for sig selv og sine børn, spise ordentlig kost etc. De forsøger at give os (intervieweren, læseren eller vælgeren) et indblik i de erfaringer, som de mener, de fattige har.

Denne metodiske tilgang synes *Overlevelsesforståelsen* også at benytte sig af. Den tilføjer dog et personligt perspektiv, hvor indblik i de fattiges livsverden bygger på bæreren af forståelsens personlige oplevelser (fx oplevelser i Afrika, Indien eller barndommen i Jylland i 1950'erne).

De forskellige forståelser af, hvad fattigdom er, betyder, at det er vanskeligt at diskutere socialpolitiske løsninger: *Hvordan skal man løse et eventuelt fattigdomsproblem, når der i fattigdomsdiskussioner tales om tre vidt forskellige ting?*

Som vi har set, kritiserer *Kulturforståelsen* bl.a. en økonomisk fattigdomsforståelse ved at sige, at et økonomisk mål er en simplificering af menneskers faktiske problemer, som er langt mere komplekse.

For det første forhindrer en økonomisk fattigdomsforståelse ikke, at mennesker kan have andre problemer, de er bare ikke økonomiske:

> *"... hvis man ikke har nogle penge, så er man fattig. Der er alle mulige andre vigtige og væsentlige faktorer at diskutere, når vi diskuterer socialpolitik, men det ændrer bare ikke på, at hvis du ikke har ret mange penge, så er du fattig i ordets egentlige forstand. Det er det, ordet betyder."* Mette Frederiksen, Socialdemokratiet

For det andet siger *Et almindeligt liv*, at man må se på mulighederne for at leve et almindeligt liv. Fattigdom skal ikke opgøres på et absolut beløb, men på om man har råd til de ting, som er almindelige i samfundet. Derved har *Et almindeligt liv* formuleret et bredt relativt fattigdomsbegreb.

Man kan sige, at både *Et almindeligt liv* og *Kultur* – som repræsentanter for hhv. et kulturelt og et økonomisk fattigdomsbegreb – søger at favne bredt ved at sige, at fattigdom handler om at leve et almindeligt og velfungerende

---

[32] *"En fænomenologisk samfundsvidenskab går også ud på at fange den menneskelige erfaring, der melder sig i den konkrete livsverden."* (Rendtorff i Fuglsang 2004:286).

liv. En fordel ved et økonomisk fattigdomsbegreb er, at det er forholdsvis let at operationalisere og gøre målbart. Her er derimod en af *Kulturforståelsens* største svagheder. Det er uklart, hvordan begrebet skal operationaliseres og appliceres på den empiriske virkelighed. Det skal påpeges, at *Et Almindeligt Liv* også har blik for sociale og/eller kulturelle affekter af fattigdom idet de netop ser fattigdom som en relativ størrelse, der ikke kun handler om at haven råd til overlevelse men også til deltagelse i fx fritids-og sociale aktiviteter og sundhedstilstand. Sådanne forskellige sammnvævede dårligdomme som effekt af fattigdom har blandt andre Jørgen Elm Larsen undersøgt i *Fattigdom og Sociale eksklusion* (Larsen 2005).

Afsavnsmetoden (Hansen 1989:100) og budgetmetoden (Hansen i Ejernes 2004:178ff) er forsøg på at formulere et økonomisk fattigdomsbegreb, som netop inkluderer, hvad der skal forstås med at leve et almindeligt liv. Her formuleres et økonomisk mål for, hvad det koster, hvis en person ikke skal lide afsavn, eller hvad det koster at have et almindeligt budget – dvs. at købe almindelige goder.

6.6.3 Årsager og skyld

Som vi har set, har de tre fundne forståelser af fattigdom ganske forskellige opfattelser af, hvad der er årsag til fattigdom.

I det følgende diskuteres i første omgang, hvad *Kulturforståelsen* ser som årsag til kulturel fattigdom. Dernæst diskuteres, hvad de tre forståelser ser som årsag til, at nogle mennesker i Danmark har svært ved at få pengene til at slå til – uanset om man kalder det fattigdom eller trængt økonomi.

Kulturforståelsen fremhæver social arv som den årsag, man skal til gå til, hvis man vil gøre noget ved den kulturelle fattigdom. Det gælder derfor om at bryde med en social deroute eller bryde med en arv af ringe sociale og kulturelle ressourcer. Der lægges vægt på, at man skal hjælpe folk "der hvor de er", dvs. ikke generalisere deres problemer, men i højere grad se på dem individuelt. Det nytter ikke noget at give folk flere penge, da de først skal have de nødvendige kulturelle kompetencer til at administrere pengene. Det gælder om at bryde med det sociale arvemateriale, som folk har fået fra deres forældre.

Alle tre forståelser diskuterer årsagerne til, at nogle mennesker i Danmark er presset på økonomien. *Overlevelse* og *Kultur* kalder det årsager til økonomisk trængthed, da de mener, at økonomisk fattigdom er blevet irrelevant i en dansk kontekst. *Et almindeligt liv* kalder det økonomisk fattigdom.

Et almindeligt liv anser de lave sociale ydelser som den primære årsag til fattigdom i Danmark. Det er primært modtagere af lave sociale ydelser, der er fattige i Danmark. *Overlevelse* og *Kultur* mener derimod ikke, at ydelserne i sig selv er årsag til fattigdom. Det er derimod i højere grad modtageren af ydelserne, der er ansvarlig. *Overlevelsesforståelsen* siger, at hvis en

modtager af en lav ydelse har svært ved at få pengene til at slå til, så er det ikke fordi ydelsen er for lav, men fordi modtageren bruger pengene forkert eller uhensigtsmæssigt.

Kulturforståelsen ligger sig mellem *Et almindeligt liv* og *Overlevelsesforståelsen* ved at sige, at en økonomisk trængt situation skyldes, at en person ikke besidder sociale og kulturelle ressourcer til at administrere ydelsen. Det er altså hverken ydelsen i sig selv, eller vedkommende selv og dennes "forkerte forbrug", der er årsag til, at pengene ikke kan slå til. Det er derimod den enkelte selv, der bruger pengene forkert eller uhensigtsmæssigt, men gør det, *fordi* vedkommende har nogle sociale eller kulturelle problemer.

Et gennemgående eksempel, som de interviewede bruger, er stofmisbrugere, der bruger pengene på stoffer (dvs. bruger pengene "forkert"). *Overlevelsesforståelsen* vil sige, at vedkommende som frit individ i det danske velfærdssamfund har alle muligheder for at bruge pengene bedre. *Kulturforståelsen* vil sige, at vedkommende bruger pengene forkert, men at det skyldes, at vedkommendes sociale og kulturelle problemer overskygger de økonomiske. Vedkommende er simpelthen ikke i stand til at bruge pengene anderledes, fordi han eller hun er fattig på sociale og kulturelle ressourcer. *Et almindeligt liv* vil ikke umiddelbart karakterisere en stofmisbruger som fattig, men hvis vedkommende fx modtager lave sociale ydelser, vil forståelsen være, at vedkommende ikke kan få pengene til at slå til, fordi der simpelthen ikke er nok penge lige meget, hvordan de bruges.

Der er blandt de interviewede bred enighed om, at samfundet skal skabe nogle rammer, som giver alle mulighed for at leve det liv, som de har lyst til. Spørgsmålet er bare, hvordan og hvor omfattende rammerne skal være. En metafor – som vi har set anvendt af *Overlevelsesforståelsen* – siger, at "man kan trække hesten til truget, men man kan ikke tvinge den til at drikke". En anden metafor siger:

> *"Hvis du viser en masser fine kager og siger, at der er frit valg, det er op til jer selv, det er jeres eget ansvar, I kan spise, hvad I har lyst til af kager. Alle muligheder står åbne for jer. Og så stiller man kagedåsen oppe på hylden. Og så kan alle de børn, der har arme, tage kager, men dem, der ikke har nogen arme, de kan ikke få kager."*
> Line Barfoed, Enhedslisten

Det er en traditionel politisk kamp om menneskesyn samt statens form og størrelse.

En konsekvens af, at der er tre forskellige forståelser af årsager til fattigdom og økonomisk fattigdom/trængthed, er, at der er stor uenighed om socialpolitiske løsninger. Nogle vil orientere socialpolitik mod at give den enkelte kulturelle ressourcer til at varetage egne problemer – herunder økonomiske

problemer. Andre vil næsten ikke blande sig, men lade folk leve det liv, de selv er ansvarlige for at vælge og forme. Andre vil bevare økonomisk hjælp – sociale ydelser – som en del af det socialpolitiske felt.

6.7 Sammenfatning

Indledningsvis spurgte vi: *Hvordan forstår folketingspolitikerne fattigdom?* Der har vist sig at være tre grundlæggende fattigdomsforståelser: Fattigdom i Danmark handler om 1: *Overlevelse*, 2: Ikke at have penge til at leve *Et almindeligt liv*, 3: Ikke at have tilstrækkelig *Kultur* til at leve et godt og velfungerende liv.

Forståelserne adskiller sig på en række områder. For det første er der forskellige syn på, om fattigdom skal forstås 1: absolut eller relativt, 2: økonomisk eller kulturelt samt 3: hvad, der er årsagen til fattigdom. Grundet forskellige forståelser af, hvad fattigdom er, er der for det andet, også forskellige opfattelser af, hvordan fattigdommen ser ud empirisk i Danmark 2009.

Både *Overlevelses*- og *Kulturforståelsen* afviser, at der skulle være økonomisk fattigdom Danmark. *Overlevelsesforståelsen* siger, at der ikke er fattigdom, fordi fattigdom handler om at overleve, og i Danmark er der ikke nogen, der dør af sult. *Kulturforståelsen* afviser implicit fattigdom i Danmark ved at afvise en traditionel økonomisk fattigdomsforståelse. Fattigdom handler ikke om, hvor mange penge man har, men om hvor mange kulturelle og sociale ressourcer, man har. *Et almindeligt liv* er den eneste, der forstår fattigdom som et økonomisk spørgsmål, og finder det relevant at diskutere, hvordan fattigdommen ser ud i Danmark.

Overlevelses- og *Kulturforståelsen* afviser økonomisk fattigdom i Danmark med henvisning til den empiriske virkelighed: Folk sulter i Afrika, men ikke i Danmark, og tidligere kunne økonomi være et selvstændigt problem, men nu handler det om at kunne begå sig.

Der er interviewpersoner, der siger, at folk i Danmark ikke dør af sult, men at de er udelukket fra almindelig deltagelse. Andre siger, at der *er* mennesker i Danmark, som ikke har råd til at købe mad. Det er bemærkelsesværdigt, at der er uenighed om de faktiske forhold – om der rent faktisk er mennesker i Danmark, som ikke har råd til mad, om der er mennesker i Danmark, som ikke har råd til fritidsordning til deres børn osv.

Flere undersøgelser har belyst den økonomiske fattigdom i Danmark.[33] De foretagne undersøgelser bygger på et økonomisk relativt fattigdomsmål,

[33] Af nyere undersøgelser kan nævnes Arbejderbevægelsens Erhvervsråd *Fordeling og Levevilkår*, SFI og Red Barnet *Børnefattigdom i Danmark 2002-2006*

som *Kulturforståelsen* ikke anerkender, hvorfor undersøgelsernes resultater ofte forkastes. En central diskussion her er forskellen mellem muligheder og faktiske forhold. Undersøgelserne angiver folks økonomiske muligheder, men ikke hvordan de faktisk lever – dvs. hvordan de faktisk bruger deres penge. Afsavnsmetoden, som blandt andre CASA og Københavns Kommune har anvendt, er et forsøg på at forene faktiske leveforhold med mulige leveforhold. Ideen er at spørge folk, om deres økonomiske muligheder har gjort, at de har lidt afsavn i forhold til en række goder, som anses for at være normale.

Der synes at være en bred forståelse af, at fattigdom i Danmark er, når der ikke er mulighed for at få nogenlunde sund kost, holde børnefødselsdag, sørge for lejrskole og fritidsordning til børn etc. *Kulturforståelsen* kalder det et kulturelt spørgsmål, mens *Et almindeligt liv* kalder det et økonomisk spørgsmål. Et mål, som begge forståelser gennem fænomenologiske beskrivelser sætter i forhold til den gængse levevis i det danske samfund. *Et almindeligt liv* og *Kulturforståelsen* er begge enige om, at fattigdom er ikke at kunne leve et velfungerende almindeligt liv. Deres idé om et velfungerende almindeligt liv synes at ligne hinanden meget. Særligt fordi de bruger samme fænomenologiske tilgang.

Den grundlæggende uenighed viser sig, når der tales kausalitet. *Kultur* og *Et almindeligt liv* er for det første uenige om, hvorvidt et velfungerende eller almindeligt liv sikres gennem kulturelle eller økonomiske ressourcer. For det andet om økonomiske problemer kan adskilles fra sociale og kulturelle problemer.

Kultur mener ikke, at penge har betydning for, om folk er velfungerende og glade. Argumentet er for det første, at der findes masser af lykkelige mennesker, som ikke har ret mange penge. For det andet kæves der nogle kulturelle ressourcer for at kunne administrere penge, hvorfor det ikke hjælper, at øge fx de sociale ydelser.

Et almindeligt liv mener derimod, at fattigdom er et problem, som handler om, hvorvidt mennesker har råd til at købe de ting, der skal til for at leve et almindeligt liv. Argumentet er, at hvis folk ikke kan betale husleje, få mad på bordet og betale for lejrskole og fritidsaktiviteter til deres børn, så spiller kulturelle ressourcer en mindre rolle.

(Deding 2009), Det Økonomiske Råd *Dansk Økonomi Efterår 2006*, Københavns Kommune *Analyse af levevilkår og fattigdom i Københavns Kommune*, Odense Kommune *En kvalitativ undersøgelse af fattigdom i Odense Kommune* (Reeh 2007).

Litteraturliste

Abrahamson, Peter og Finn Kenneth Hansen (1996*): Poverty in the European Union*, Europa Parlamentet.

Andersen, Ivar Houmark (2007) *"Jobregel rammer indvandrerbørn"* i Ugebrevet A4 25/2007, København.

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (2007) *Fordeling og Levevilkår*, AErådet, København.

Austin, John L. (1975) *How To Do Things With Words*, Harvard University, Press.

Bacchi, Carol (1999) *Women, Policy and Politics: The Construction of Policy Problems*, Sage Publications, London.

CASA og Socialpolitisk Forening (2006) "Social Årsrapport 2006", CASA og Socialpolitisk Forening, København 2006.

CASA (2004) *At eksistere eller at leve*, CASA, København.

Deding, Mette og Frederik Gerstoft (2009) *Børnefattigdom i Danmark 2002-2006*, Socialforskningsinstituttet, København.

Det Økonomiske Råd (2006) *Dansk Økonomi Efterår 2006*, Det Økonomiske Råd, København.

Ejrnæs, Morten et al. (2004) *Sociologi og socialt arbejde,* Danmarks Forvaltningshøjskoles Forlag, Frederiksberg.

Finansministeriet (2006) *Indkomstudvikling og -fordeling i Danmark*, Finansministeriet, København.

Fuglsang, Lars og Poul Bitsch Olsen (2004) *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne*, Roskilde Universitetsforlag, Roskilde.

Gundgaard, Jens (2007) *En kvantitativ undersøgelse af fattigdom i Odense Kommune,* Syddansk Universitet, Odense.

Jespersen, Karen (1999) *Opgør med den ny fattigdom,* L&R Fakta, Viborg.

Hansen, Erik Jørgen (1986) *Vor Tids Fattigdom*, Hans Reitzels Forlag.

Hansen, Erik Jørgen (1989) *Fattigdom,* Socialforskningsinstituttet, København.

Hansen, Finn Kenneth (2009) *"Socialt udsatte og fattigdom"* i antologi af Rådet for Socialt Udsatte.

Hansen, Finn Kenneth (2004) "*Fattigdom og Social udstødning"* i Ejrnæs et al Sociologi og Socialt arbejde. Danmarks Forvaltningshøjskoles Forlag.

Hansen, Finn Kenneth (1990) *Materielle og sociale afsavn i befolkningen*, SFI 90:4, København.

Hansen, Finn Kenneth, Ingrid Møller og Eva Smidth-Fibiger (1987): *De fattigste i Danmark*, Socialforskningsinstituttet, København.

Kvale, Steiner *Interview* (1997) – *En introduktion til det kvalitative forskningsinterview,* Hans Reitzels Forlag, København.

Københavns Kommune (2007) *Analyse af levevilkår og fattigdom i Københavns Kommune*, Københavns Kommune, Socialforvaltningen.

Larsen, Jørgen Elm (2005) *Fattigdom og social eksklusion*, SFI, København.

Larsen, Jørgen Elm og Iver Hornemann Møller (2004): *Socialpolitik* 1.oplag, 2. Udgave, Hans Reitzels Forlag.

Larsen, Jørgen Elm og John Andersen (1989): *Fattigdom i Velfærdsstaten*, Samfundslitteratur.

Reeh, Karen Louise (2007): *En kvalitativ undersøgelse af fattigdom i Odense Kommune*, Syddansk Universitet, Odense.

Rockwool Fondens Forskningsenhed (2006): *"Nyt fra Rockwool Fondens Forskningsenhed*", Rockwool Fondens Forskningsenhed, april 2006, København.

Saglie, Jo (red.), Ann-Helén Bay og Axel West Pedersen (2009): *Når velferd blir politik – Partier, organisasjoner og opinion*, Abstrakt Forlag, Trondheim.

Saglie, Jo og Ann-Helén Bay (2003): *"I verdens rikeste land – Pressens dekning av velferdsstaten 1969-99"* i Norsk institut for forskning om oppvekst, velferd og aldring, NOVA 25/2003, Oslo.

Socialforskningsinstituttet (2007): *Kontanthjælpsmodtagerne i 2006 - En surveyundersøgelse af matchkategorier, arbejde og økonomi*, Socialforskningsinstituttet, København.

Susi og Peter Robinsohns Fond (2008): *"Den ny fattigdom – Kan vi være den bekendt?"*, Susi og Peter Robinsohns Fond.
Villadsen, Kaspar (2004): *Det sociale arbejdes genealogi*, Hans Reitzels Forlag.

Villadsen, Villadsen (2006): "*Udfordringen, redningsmanden eller noget helt tredje?"* i Social Årsrapport 2006.

Wittgenstein, Ludwig (1953): *Philosophical Investigations,* Blackwell Publishing Ltd, Australian.

Bilag

Bilag 1 – Kodebog
Bilag 2 – Udvælgelse af artikler
Bilag 3 – Oversigt over interviewpersoner
Bilag 4 – Interviewguide

Bilag 1 – Kodebog

Overordnet kodningsstrategi

Ideen bag at kategorisere artikler om fattigdom i Danmark er at skabe et overblik over de fremstillinger af fattigdom, der er på spil i debatten. Fordelen ved kvantitativ metode er bl.a., at man kan systematisere et relativt stort datamateriale. Som Bay og Saglie understreger, må valg af analyseenheder og kodning baseres på nøjagtigt formulerede regler og procedurer, og hele materialet må analyseres efter samme kriterier (Bay og Saglie 2003:25). Ligesom Bay og Saglie har vi søgt at gøre kodningen så personuafhængig som muligt forstået således, at andre skulle kunne foretage den samme kodning under de samme kriterier (Bay og Saglie 2003:25). Derfor indeholder denne kodebog en oversigt over kategorier og kriterier for de forskellige kategorier.

En artikel kan principielt set indeholde flere fattigdomstemaer, og en aktør kan have flere holdninger til flere temaer. For overskuelighedens skyld er hver artikel kodet med et overordnet tema, og det er en aktørs holdning til dette tema, som artiklen kodes med. Det betyder, at holdninger kan gå tabt. Et eksempel kunne være en artikel om fattigdomsgrænse. I den forbindelse ytrer aktøren sig også om sociale ydelser. Det vil sige, at aktøren har to holdninger i en artikel. Her vælges principielt en overordnet holdning. Det udgør ikke noget særligt problem, da holdninger som regel er tæt forbundet og derfor er udtryk for den samme grundholdning.

Kategorierne er fremkommet ved gennemlæsninger af artiklerne, dvs. empirien har været styrende for de fleste kategorier. Under *holdninger* har der dog været formuleret fire kategorier forud for den empiriske gennemgang (benægte fattigdom, fattigdom er individuelt funderet, fattigdom er kulturelt funderet, fattigdom er økonomisk funderet). De har vist sig at være til stede i datamaterialet, men det har samtidig fordret en supplering af kategorier. Det er således blevet til 6 fattigdomskategorier. Samtlige kategorier er kategorielle.

Tema

Mange temaer overlapper hinanden. Derfor er der stort set ingen artikler, som udelukkende behandler et tema. Artiklerne er kodet under det tema, som fylder (kvalitativt) mest ift. fattigdom.

1. ”Mød en fattig”.
2. Børnefattigdom, herunder børnesundhed, utilpassede/kriminelle unge.
3. Fattigdom i Danmark eller ej? Herunder hører både artikler, som diskuterer, *om* der findes fattigdom i Danmark og artikler, der diskuterer *hvordan* fattigdommen ser ud. Diskuteres ofte i tæt sammenhæng med *fattigdomsgrænse* og s*ociale ydelser.*

4. Fattigdomsgrænse. Diskuteres ofte i tæt sammenhæng med *Fattigdom i Danmark eller ej?* og *sociale ydelser.* Inkl. også diskussioner af fattigdomsmål.
5. Personlig indignation. Det karakteristiske ved disse er, at de ikke lægger sig op ad nogen undersøgelse eller fremfører et egentlige argument.
6. Sociale ydelser. Diskuteres ofte som årsag til fattigdom (kontanthjælp og starthjælp). Fremhæves derfor også som et sted, hvor man kan bekæmpe fattigdommen (politisk). Diskuteres ofte i tæt sammenhæng med *Fattigdom i Danmark* og *fattigdomsgrænse?*
7. Velgørenhed. Handler om konkrete velgørende arrangementer og *ikke* om velgørenhed – organisationers rolle ift. fattigdom.
8. Andet. Forskellige emner, som ikke kan kategoriseres under ovenstående. Herunder *fattigdom og udlændingeaftale* samt *fattigdom og urbanisering*.

Generator
Her nævnes den generator, som forfatteren ligger sig mest op ad (og som formodes at have været udslagsgivende for artiklens tilblivelse).

1. Udgivelse. Udgivelse af undersøgelse, rapport, nyhedsbrev el.lign.
2. Politisk begivenhed. Inkluderer også politiske beslutninger. Fx: 300-timers reglens ikrafttrædelse. Inkl. også kommunale projekter. Eller Karen Jespersens første dag som minister.
3. Udtalelse. Politisk udtalelse fra fx Anders Fogh. Aktuel politisk diskussion af fattigdomsgrænse. Løbende debatdiskussion, hvor debatindlæg besvares. Fx Thor Pedersens debatindlæg i Jyllands Posten. Avisers serie om fattigdom (både Jyllands Posten, Information og Politiken har kørt en serie).
4. Personlig indignation. Nogle artikler nævner ingen generator, men lader til at være fremkommet, fordi en person vil yde et givent emne opmærksomhed. Det karakteristiske ved disse artikler er, at de er relativt tidløse. Det vil sige, at de kunne være skrevet og trykt tidligere eller sener på året. Disse kategoriseres ”personlig indignation”.
5. Andet. Herunder jul. Artikler, som er udkommet omkring jul, og som handler om at være fattig, og som ikke har nogen umiddelbar generator, kodes som jul (da der skrives en del artikler omkring jul vedr. folk, som har ringe økonomiske forhold). Kunne også være fx prisstigninger.

Aktør
Angiver hvilke aktører, der udtaler sig om fattigdom.

Aktører, som deltager aktivt i artiklen. Fx forfatteren til et debatindlæg eller aktører, som journalisten har talt med, og som derved har indvilliget i at udtrykke en holdning.

Kravet til at fremstå som aktiv aktør er, at aktøren aktivt udtrykker holdning til fattigdom. Dvs. selv indgår aktivt i artiklen (som forfatter eller ved citat) *og* udtrykker holdning til fattigdom.

Aktører kodes både med navn efter hvilken form for organisation, de er tilknyttet og derved repræsenterer.

En aktør kan godt udtale sig mange gange i en artikel og forholde sig til flere aspekter i den pågældende fattigdomsdiskussion. Men her knyttes en holdning til den givne aktør – den mest fremtrædende holdning til det overordnede fattigdomstema, som behandles i artiklen.

1. Fagforeninger: Socialrådgiverforeningen, LO, 3F, HK.
2. Private sociale organisationer: Socialpolitisk Forening, Hjemløsehuset, Dansk Folkehjælp, Dansk Røde Kors, Red Barnet, Kirkens Korshær, Frelsens Hær, Børnenes Kontor, LA, Dansk Flygtningehjælp, Mødrehjælpen.
3. Forskere/fagfolk: AE-rådet, Cepos, CASA, Lars Olsen, forsker KU, lektor v/Socialrådgiveruddannelsen, SFI, Danmarks Statistik, Det Økonomiske Råd.
4. Kommercielle organisationer: Danske Bank, TrygVesta.
5. Faglige professioner: Praktiserende læge.
6. Råd: Rådet for Socialt Udsatte, Rådet for Etniske Minoriteter.
7. Civilperson: Dækker også over semi-kendisser samt personer, som tidligere har været fagpersoner eller advokater, men ikke pt. er tilknyttet en organisation, hvorfor de ”kun” repræsenterer sig selv (fx Tine Aurvig-Huggenberger).
8. Journalist.
9. Klient.
10. Politiker – kommunal: Inkl. partimedlemmer, som ikke er valgt ind i kommune eller Folketing.
11. Politiker – MF.

Holdning til fattigdom

Skal opfange aktørernes grundlæggende holdning til fattigdom.

Da en aktør kan give udtryk for mange forskellige holdninger, vælges en, som vurderes at være den mest fremtrædende – den som forholder sig til artiklens fattigdomstema, og som bedst muligt siger noget om aktørens holdning til fattigdom.

Da en aktiv aktør er defineret ved at udtrykke en holdning til fattigdom, knytter der sig en holdning til fattigdom til hver aktive aktør. Hvis en aktør citeres flere gange i en artikel, anses det stadig som en ytring, da der må formodes at være sammenhæng mellem ytringerne.

Holdninger gælder holdninger til fattigdom – det fattigdomstema, som artiklen omhandler - og ikke til artiklens emne, hvis dette ikke er fattigdom.

1: Anerkender – Aktør
Når fattigdom anerkendes og tilskrives den enkeltes eget ansvar. Det er holdninger, som fx siger, at den enkelte må tilpasse sit forbrug til sin indkomst; dvs. folk er selv ansvarlige for ikke at overforbruge, så de ikke havner i fattigdom.

2: Anerkender - økonomisk strukturel
Fattigdom er økonomisk strukturelt funderet. Dvs. fattigdom skyldes fx omfordelingssystemet (dvs. fx kontant- eller starthjælp).

3: Anerkender – kulturel struktur
Fattigdom er kulturel.
Det kan være, når fx uddannelsessystem, social arv, 'fattigdomskultur' gøres til årsag. Det kan også være, når gruppeorienterede løsningsforslag fremføres. Fx hvis fattigdom menes at skulle bekæmpes på kommunalt niveau med fx gældsrådgivning. Lægger sig ofte op ad begrebet *Den Ny Fattigdom.*

4: Anerkender – Gør noget!
Når aktører anerkender fattigdom og mener, der skal gøres noget ved den, men ikke siger hvad, der kan/skal gøres eller hvem, der skal gøre det.

For eksempel i forbindelse med velgørende arrangementer. Et andet eksempel kunne være, at der bør gribes til politisk handling. Siger ikke noget om, hvorvidt man skal gå kommunalt eller statsligt til værks. Eller kulturelt eller økonomisk.

5: Benægter – metodisk
Anerkender ikke de bestående fattigdomsundersøgelser. Underforstået: Vi ved ikke, om der er fattige i Danmark, men den pågældende undersøgelse kan i hvert fald ikke påvise det. Handler ofte om kritik af en undersøgelse, hvor kritikken rettes mod måden at måle fattigdom på (som oftest kritik af relativt fattigdomsmål).

6: Benægter – teoretisk
Vil ikke bruge begrebet fattig i en dansk sammenhæng. Det foreslås ofte at kalde det lavindkomstgrupper i stedet for.

Bilag 2: Udvælgelse af artikler

Artiklerne er udvalgt gennem Infomedias database og søgemaskine.
Kravene til artiklerne, som udgør datamaterialet er, at:

- Artiklen har været bragt i et trykt landsdækkende dagblad (Politiken, Information, Berlingske Tidende, Jyllands Posten, Ekstra Bladet, B.T. eller Kristeligt Dagblad) i perioden 1. januar 2007 til 31.december 2008.
- Fattigdom* indgår i artikelhovedet.
  Trunkeringen(*) angiver, at der søges både efter bestemt, ubestemt, entals- og flertalsform. Alternativt kunne man have udvalgt artikler, som indeholdt *fattigdom** i overskriften – det frasorterer en række artikler, som rent faktisk omhandler og diskuterer fattigdom i Danmark. Man kunne også have udvalgt artikler, som indeholder *fattigdom** i hele artiklen – det medtager en lang række artikler, som på ingen måde omhandler fattigdom i Danmark. Et tredje alternativ kunne være at udvælge ud fra Infomedias emnekodning, hvor Infomedia har kodet alle artikler under en række forskellige kategorier se:
  http://www.infomedia.dk/dk/Materiale/Files/Taxonomi.pdf
  (18.02.09 kl. 9.56)). En række stikprøver har vist, at denne søgning udelader en del artikler, som omhandler fattigdom i Danmark.
- En eller flere aktører ytrer sig om fattigdom i Danmark.
  At ytre sig om fattigdom vil sige, at en aktør udsiger noget om fattigdom. Der er også medtaget artikler med aktører, som udtaler sig om fattigdom, men hvor det ikke er muligt at spore deres holdning til fattigdom. Det gælder som oftest aktører, som oplever fattigdom, og som fortæller om hverdagen "som fattig".

For at få udvalgt artikler, som lever op til disse krav, er der i første omgang foretaget Infomediesøgning, hvor artikler, som har været bragt i et af de store trykte landsdækkende dagblade (Politiken, Information, Berlingske Tidende, Jyllands Posten, Ekstra Bladet, B.T. og Kristeligt Dagblad) i perioden 1. januar 2007 til 31.december 2008, og som indeholder fattigdom* i artikelhovedet, er blevet udtrukket. Det gav et analyseudvalg på 415 artikler (239 bragt i 2007 og 176 bragt i 2008).

Da en del af disse artikler ikke omhandler fattigdom i Danmark, er der i anden omgang foretaget en manuelsøgning, hvor samtlige artikler er grundigt gennemlæst, og som har indsnævret analyseudvalget til **120 artikler (58 bragt i 2007 og 62 bragt i 2008)**.

Under gennemlæsningen er bl.a. frasorteret artikler, som handler om fattigdom i andre lande end Danmark, global fattigdom, finanskrise, mikrolån, Afrika, Doha, 2015- mål. Det kan også være artikler, som berører fattigdom meget perifert.

Bilag 3: Oversigt over interviewpersoner

- Anne Baastrup, stedfortræder i socialudvalget for Socialistisk Folkeparti.
- Ellen Trane Nørby, socialordfører for Venstre.
- Knud Kristensen, stedfortræder i socialudvalget for Det Konservative Folkeparti.
- Line Barfoed, socialordfører for Enhedslisten.
- Marianne Jelved, socialordfører for Det Radikale Venstre.
- Martin Henriksen, socialordfører for Dansk Folkeparti.
- Mette Frederiksen, socialordfører for Socialdemokratiet.

Bilag 4: Interviewguide

Interviewguiden har fungeret som en overordnet guide. Der et taget udgangspunkt i syv temaer. Underspørgsmålene har fungeret som hjælpespørgsmål, hvis interviewpersonen har bevæget sig værk fra det overordnede tema eller til at spørge ind til deres svar. Interviewguiden er tilpasset det enkelte interview ud fra denne skabelon.

	Tema	Spørgsmål
1	Hvad er fattigdom?	Hvad forstår du ved fattigdom? a) Kan du give en kort beskrivelse af en fattig i Danmark? b) Hvem er fattig? Den synlige tigger på gaden? Den usynlige enlige mor? Børnefamilier på kontanthjælp? c) I fattigdomsdebatten bruges ofte en masse forskellige begreber (fattige, socialt udsatte, lavindkomstgrupper osv.). Hvad synes du, vi skal kalde det? d) Karen Ellemann taler om, at fattigdom er andet end økonomi – fx personlige ressourcer, social kapital osv. Hvad mener du om det?
2	*Er* der fattigdom i Danmark i 2009?	*Er* der fattigdom i Danmark i 2009? a) Er fattigdommen anderledes end tidligere? Hvordan?
3	Er fattigdom et problem?	Er fattigdom er problem? Hvorfor? Hvorfor ikke? b) Hvad er det største problem ved fattigdom?
4	Kan man have fattigdom i en velfærdsstat?	Kan man have fattigdom og velfærd samtidig? Hvordan? a) Blev fattigdommen ikke fjernet med velfærdsstaten? b) Hvor meget velfærd skal vi have, for at fattigdommen forsvinder? c) Hvor lave skal ydelserne være, for at vi får fattigdom? Dvs. hvor lidt skal folk have, for at vi kan kalde dem fattige?
5	Hvad er årsagen til fattigdom?	Hvad skyldes fattigdom? a) Hvorfor? Hvad mener du med det? b) Penge løser vel ikke alle problemer? c) Hvis man ikke har penge til husleje, kan det vel være lige meget, hvor meget omsorg og uddannelse man har fået?
6	Børnefattigdom	Mener du, at der fattige børn i Danmark? Hvad er børnefattigdom? a) Kan du kort beskrive tilværelsen for et fattigt barn i Danmark? b) Hvordan ser situationen ud for fattige børn i Danmark? Er det et problem? Hvorfor?
7	Fattigdomsgrænse	Skal DK have en fattigdomsgrænse? Hvorfor? Hvorfor ikke? a) Hvad kan den bruges til? b) Ellen Trane Nørby har foreslået en fattigdomsgrænse, som indeholder andet end økonomiske indikatorer. Hvad synes du om det?
	Afrunding	Er der noget, du synes, du mangler at sige?